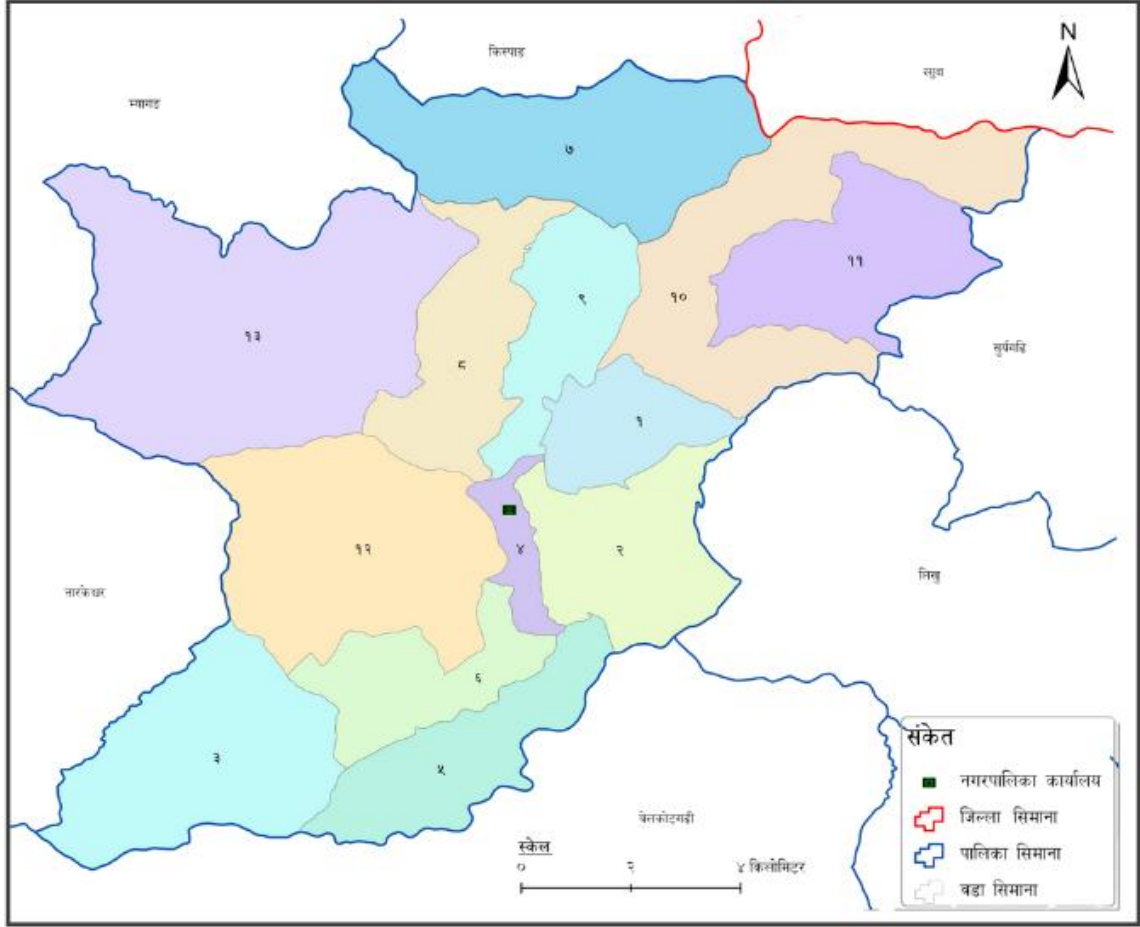

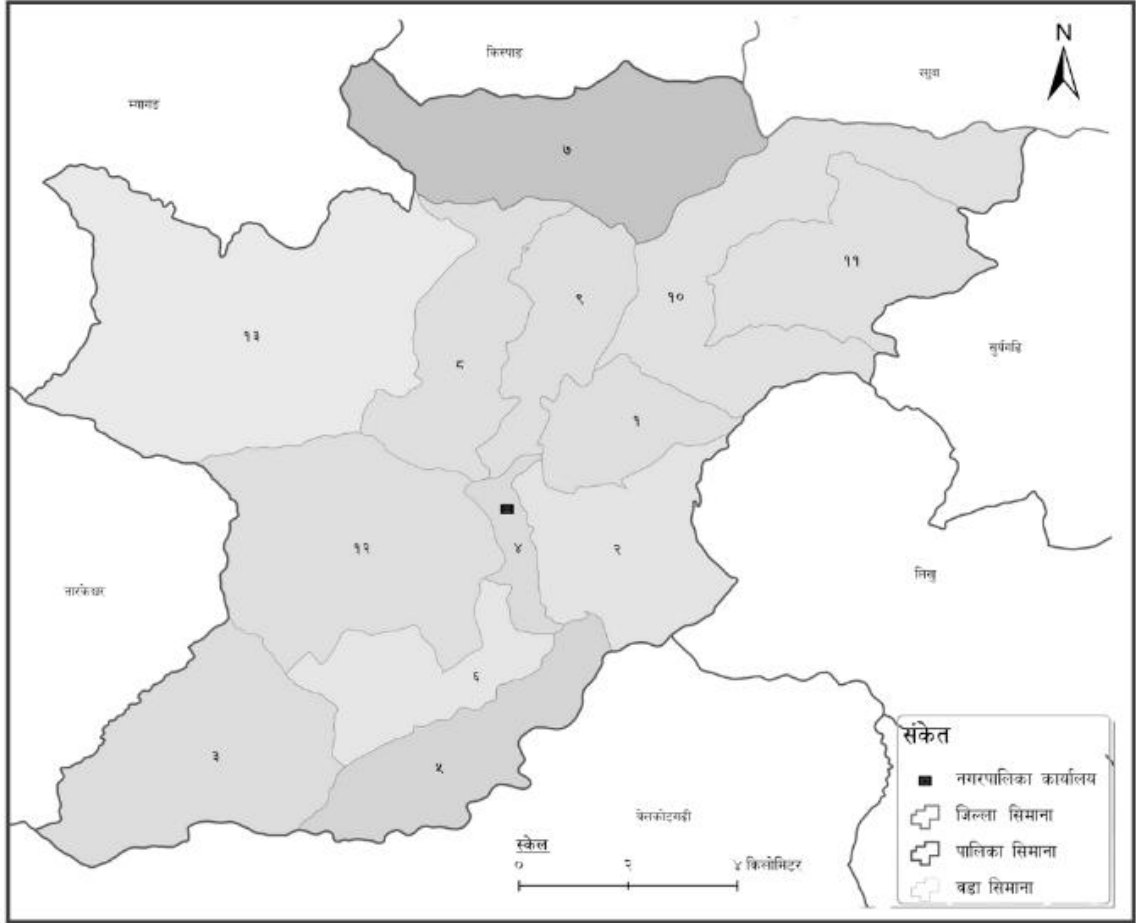
विदुर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०८२

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, काठमाडौँ
शंखमुल, काठमाडौँ

विदुर नगरपालिका
नुवाकोट

विदुर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०८२

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, काठमाडौँ
शंखमुल, काठमाडौँ

विदुर नगरपालिका
नुवाकोट

विदुर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०८२

प्रकाशक: तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, काठमाडौं।

ईमेल: scokathmandu@nsonepal.gov.np

फोन नं.: ०१-५२४२०५५, ५९०७३८२

विदुर नगरपालिका, नुवाकोट।

ईमेल: info@bidurmun.gov.np

फोन नं.: ०१०-५६०४६९, ५६००६३

वर्ष : वैशाख, २०८३

प्रकाशकीय

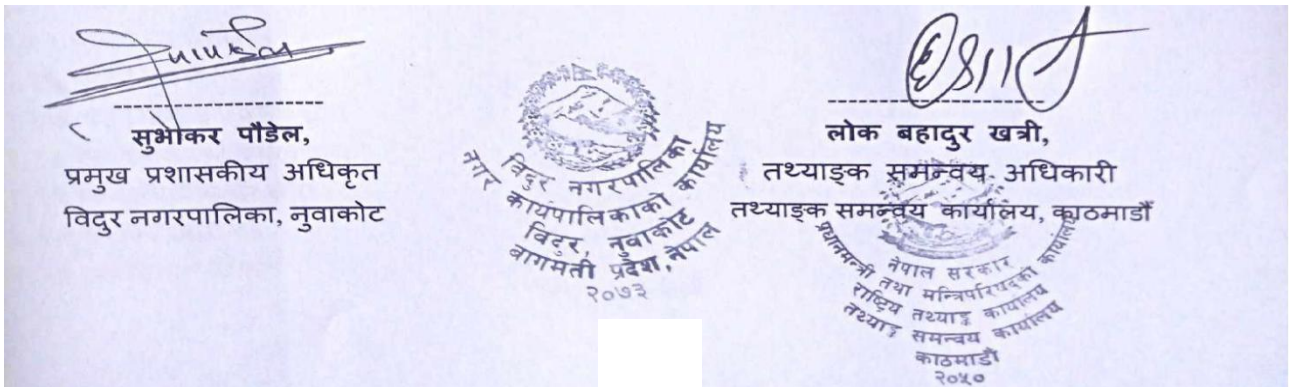
“विदुर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०८२” विदुर नगरपालिका र तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, काठमाडौंको सहकार्यमा तयार पारिएको प्रकाशन हो। यसमा सङ्घीय तहको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट जनगणना, कृषि गणना, आर्थिक गणना, गरिबीको लघु क्षेत्र अनुमानका नतिजाहरू र स्थानीय तहबाट विदुर नगरपालिकाको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा अन्य सेवा प्रवाह सम्बन्धी सूचकहरू, बजेट, आम्दानी र खर्चका सूचनाहरू एकीकृत गरेर प्रस्तुत गरिएको छ।

सही तथ्याङ्कले समाजको ऐनाको रूपमा काम गर्दछ। विदुर नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था प्रतिबिम्बित गर्ने यस प्रकाशनले “समृद्ध विदुर” को परिकल्पना साकार पार्न प्रमाणमा आधारित नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने दिशामा महत्वपूर्ण योगदान गर्नेछ। यो प्रकाशन विदुर नगरपालिका प्रति चासो राख्ने सबै जनप्रतिनिधि, योजनाकार, शिक्षक, विद्यार्थी, पत्रकार र अनुसन्धानकर्ताका लागि सन्दर्भ सामग्री बन्ने अपेक्षा गरिएको छ।

यस वस्तुगत विवरणमा जम्मा ९ खण्ड छन्। पहिलो खण्ड यस प्रकाशनको सबै भन्दा महत्वपूर्ण खण्ड हो। यस खण्डमा जनगणना, कृषि गणना, आर्थिक गणना र नगरपालिकाबाट उत्पादित तथ्याङ्कको आधारमा विदुर नगरपालिकाको तथ्याङ्कीय परिचय प्रस्तुत गरिएको छ। दोस्रो खण्डमा नुवाकोट जिल्लाको संक्षिप्त तथ्याङ्क उल्लेख गरिएको छ भने तेस्रो खण्डमा विदुर नगरपालिकाको जाति, भाषा र धर्म अनुसार जनसङ्ख्या दिइएको छ। चौथो खण्डमा वडास्तरका पारिवारिक तथा जनसाङ्ख्यिक सूचनाहरू समावेश गरिएको छ। पाँचौ, छैठौं, र सातौं खण्डमा क्रमशः शिक्षा, स्वास्थ्य र कृषि सम्बन्धी नगरपालिकास्तरीय तथ्याङ्कको संक्षिप्त व्याख्या गरिएको छ। आठौं र नवौं खण्डमा क्रमशः विदुर नगरपालिकाको बजेट तथा आय-व्यय र सेवा प्रवाह सम्बन्धी सूचकहरू उल्लेख गरिएको छ।

यो महत्वपूर्ण कार्य सम्पन्न गर्न मार्गनिर्देशन गर्नु हुने विदुर नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री राजन श्रेष्ठ तथा उप-प्रमुख श्री प्रभा बोगटी प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौं। तथ्याङ्क सङ्कलनदेखि प्रकाशनसम्मको कार्यमा निरन्तर सहयोग पुऱ्याउनु हुने विदुर नगरपालिकाका विषयगत शाखाका कर्मचारीहरूलाई विशेष धन्यवाद छ। यस विवरणलाई मूर्तरूप दिन अहोरात्र खट्नु हुने तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, काठमाडौंका सबै कर्मचारी र वडा तहबाट विवरण उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण वडा अध्यक्षहरू तथा नगरपालिकाका कर्मचारीहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौं।

यस प्रकाशनमा तथ्याङ्कीय शुद्धता कायम राख्न भरमग्दुर प्रयास गरिएको छ। यद्यपि, तथ्याङ्क आफैमा गतिशील विषय भएकोले यसमा भाषिक त्रुटिका अतिरिक्त प्राविधिक एवम् तथ्याङ्कीय कमजोरीहरू हुन सक्छन्। तिनलाई औंल्याई आगामी वर्षहरूमा आउने संस्करणमा यसलाई थप परिष्कृत र समयसापेक्ष बनाउन यहाँहरूको रचनात्मक सुझाव र प्रतिक्रियाको अपेक्षा राखेका छौं। धन्यवाद।

विषय सूची

प्रकाशकीय	पेज नं.
विषय सूची	i
तालिका सूची	iii
चित्र सूची	viii
	xi

खण्ड - १ परिचय

१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१
१.२ विदुर नगरपञ्चायतको गठन	१
१.३ स्थानीय तहको रूपमा विदुर नगरपालिकाको पुनर्संरचना	१
१.४ सीमाना	१
१.५ क्षेत्रफल	१
१.६ घरपरिवार र जनसङ्ख्या	२
१.६.१ घरपरिवार सङ्ख्या	३
१.६.२ विदुर नगरपालिकाको जनसङ्ख्या	३
१.६.३ पुरुष-महिला जनसङ्ख्या	४
१.७ लैङ्गिक अनुपात, औषत परिवार आकार, जनघनत्व र जनसङ्ख्या वृद्धि दर	४
१.७.१ औषत घरपरिवार आकार	५
१.७.२ जनघनत्व	५
१.८ सडक पूर्वाधार	६
१.९ जलविद्युत उत्पादन	६
१.१० विदुर नगरपालिकाको साक्षरता	६
१.११ विदुर नगरपालिकाको गरिबी	६
१.१२ जातजाति	७
१.१३ मातृभाषा	७
१.१४ धर्म	७
१.१५ घरको स्वामित्व	७
१.१६ घरको छानो	८
१.१७ पिउने पानीको मुख्य स्रोत	८
१.१८ खाना पकाउने प्रमुख इन्धन	८
१.१९ बिजुलीको मुख्य स्रोत	९
१.२० चर्पीको अवस्था	९
१.२१ अपाङ्गता स्थिति	१०

१.२२ घरायसी साधन र उपकरण	१०
१.२३ विदेशमा अनुपस्थित जनसङ्ख्या	११
१.२४ पेशा अनुसार आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या	१२
१.२६ आर्थिक प्रतिष्ठानहरू	१२
१.२७ औद्योगिक क्षेत्र अनुसार आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या	१३
१.२७ शहरीकरणको अवस्था	१४
१.२८ भू-उपयोग	१४
१.२९ नगरपालिकाको राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	१५
१.३० दलित परिवारको आवास	१५
१.३१ दलित जनसङ्ख्या	१६
१.३२ आवासको गुणस्तर र पर्याप्तता	१६
१.३३ सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार सङ्ख्या	१७
१.३४ स्वास्थ्य जोखिमस्तर अनुसार घरपरिवार सङ्ख्या	१७
१.३५ घरको तला	१८
१.३६ घरको मुख्य प्रयोग	१८
१.३७ घरको आयु	१८
१.३८ कृषि ऋण र अनुदान लिने परिवार	१९
१.३९ घर जग्गा स्वामित्वमा रहेका महिलाहरु	१९
१.४० बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता रहेका परिवार	१९
१.४१ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम प्राप्त व्यक्ति	१९
१.४२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवार	१९
१.४३ पशु चौपाया सङ्ख्या	१९
१.४४ धान, गहुँ, मकै र कोदो खेती गर्ने कृषक र क्षेत्रफल	१९
१.४५ प्रक्षेपित जनसङ्ख्या	२०
१.४६ प्रमुख नदी र खोलाहरू	२०
१.४७ प्राकृतिक सम्पदा: हावापानी, वनस्पति र वन्यजन्तु	२०
१.४८ प्रमुख ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू	२१
१.४९ नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख जात्राहरू	२२
१.५० नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरू	२२
१.५१ प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू	२२
१.५२ प्रमुख पदमार्गहरू	२३
१.५३ प्रमुख बजार केन्द्रहरू	२३
१.५४ पर्यटकस्तरीय होटल	२३
१.५५ हाटबजार केन्द्र	२४

खण्ड – २

तथ्याङ्कमा नुवाकोट जिल्ला

२.१ परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या	२५
--------------------------------	----

२.२ नुवाकोट जिल्लाको साक्षरता	२६
२.३ नुवाकोट जिल्लाको औषत आयु	२७
२.४ नुवाकोट जिल्लाको गरिबी	२८
२.५ नुवाकोट जिल्लाको जनसाङ्ख्यिक लाभांश	२८
२.६ नुवाकोट जिल्लाको मध्यिका उमेर र कुल प्रजनन दर	२८

खण्ड – ३

विदुर नगरपालिकाको जाति, भाषा र धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या

३.१ जातजातिको विवरण	२९
३.२ मातृभाषा	३०
३.३ धर्म सम्बन्धी विवरण	३२

खण्ड-४

वडागत पारिवारिक तथा जनसाङ्ख्यिक विवरण

४.१ वडागत घरको स्वामित्व	३३
४.२ वडा अनुसार औषत घरपरिवार आकार, जनघनत्व र जनसङ्ख्या वृद्धि दर	३३
४.३ वडा अनुसार बृहत उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या	३६
४.४ वडा अनुसार परिवारमूली	३७
४.६ वडा अनुसार घरायसी उपकरणहरूको प्रयोग गर्ने परिवार	३८
४.७ सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार सङ्ख्या	३९
४.८ आवास सुविधाको गुणस्तर अनुसार परिवार सङ्ख्या	४०
४.९ शहरीकरणको अवस्था	४१
४.१० महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर भएका परिवार	४२
४.११ जन्म दर्ता स्थिति	४३
४.१२ कृषि र गैरकृषि रोजागारी	४३
४.१३ आन्तरिक बसाइसराई	४४
४.१४ विधुवा र एकल महिला	४५
४.१५ घरायसी काम गर्ने र घर बाहिरको आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्या	४६
४.१६ अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या	४७
४.१६ घरको छानोको बनोट	४७
४.१७ घरको भुईँको बनोट	४८
४.१८ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत	४९
४.१९ खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन	४९
४.२० परिवारमा बच्ची बालन अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत	५०
४.२१ शौचालय सुविधा	५१
४.२२ वडा अनुसार प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ति	५२

४.२३ औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत आर्थिक प्रतिष्ठान सङ्ख्या	५३
४.२४ औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत रोजगारी	५४
४.२५ साक्षर जनसङ्ख्याले उद्दीर्ण गरेको तह	५४

खण्ड - ५ शैक्षिक तथ्याङ्क

५.१ साक्षरता स्थिति	५६
५.२ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह	५६
५.३ विद्यालयको प्रकार अनुसार कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या	५७
५.४ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण	५७
५.५ शिक्षक विवरण	५७
५.६ शैक्षिक उपलब्धि (स्तर पूरा भएको) अनुसार ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	५८
५.७ स्कूल हाजिरीको हालको स्थिति अनुसार ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहका जनसङ्ख्या	५८
५.८ अध्ययनको क्षेत्र	५८

खण्ड-६ स्वास्थ्य

६.१ स्वास्थ्य संस्थाहरू	६०
६.२ स्वास्थ्य जनशक्ति	६०
६.३ स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिलाको विवरण	६०
६.४ खोप कभरेज	६१
६.५ पाँच वर्षमुनिका बालबालीकाहरूको तौल अनुगमन र कुपोषित प्रतिशत	६१
६.६ परिवार नियोजन	६२
६.७ आइरन चक्की, भिटामिन ए र जुकाको औषधि पाएकाको विवरण	६२
६.८ प्रमुख रोग तथा विमारहरू	६२

खण्ड ७ कृषि तथ्याङ्क

७.१ नगरपालिकामा उत्पादन हुने खाद्यान्न बाली	६४
७.२ कृषि र पशु सम्बन्धी विभिन्न विवरणहरू	६५
७.३ पछिल्लो तीन आ.व.मा पशुपन्छी फर्म	६५
७.४ पछिल्लो तीन आ.व. को पशु सङ्ख्या	६५
७.५ दुधको उत्पादनसम्बन्धी विवरण:	६५

खण्ड - ८
नगरपालिकाको बजेट तथा आय-व्यय

८.१ विनियोजित बजेट :	६७
८.२ यथार्थ खर्च	६८
८.३ यथार्थ आम्दानी	६९
८.४ बेरूजु स्थिति	६९

खण्ड - ९
सेवाप्रवाह र विविध

९.१ व्यक्तिगत घटना दर्ता	७१
९.२ अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण	७१
९.३ जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण	७२
९.४ अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण	७२
९.५ रोजगार सेवा केन्द्र सम्बन्धी तथ्याङ्क	७२
९.६ विदुर नगरपालिका सञ्चालित वित्तीय साक्षरता कक्षा	७३
९.७ सहकारी सम्बन्धी विवरण	७३
९.८ विदुर नगरपालिकाभित्र वडाका मतदाता सङ्ख्या	७४
९.९ स्थानीय न्यायिक समितिमा परेका मुद्दा	७५
९.१० दर्ता भएका व्यापार व्यवसायको विवरण	७५
९.११ विदुर नगरपालिकामा रहेका उद्योगको किसिम अनुसारको विवरण	७५
९.१२ विदुर नगरपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु	७६

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ : विदुर नगरपालिकाको सङ्गठन संरचना	७६
अनुसूची २ : विदुर नगरपालिकाका जनप्रतिनिधी र सम्पर्क नम्बर	७७
अनुसूची ३ : विदुर नगरपालिकाको स्थानीय तह निर्वाचन, २०७९ को मतपरिणाम	७८

तालिका सूची

	पेज नं.
तालिका १.१ : विदुर नगरपालिकाको घरपरिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या, २०४३-२०७८	२
तालिका १.२: विदुर नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात, औषत परिवार आकार, जनघनत्व र जनसङ्ख्या वृद्धि दर, २०४८-२०७८	४
तालिका १.३ : विदुर नगरपालिकाको साक्षरता, २०४८-२०७८	६
तालिका १.४ : विदुर नगरपालिकाको गरिबी, २०५८-२०७८	७
तालिका १.५: घरको स्वामित्व अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०६८-२०७८	७
तालिका १.६: घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०६८-२०७८	८
तालिका १.७: पिउने पानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८	८
तालिका १.८: खाना पकाउने इन्धनको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८	९
तालिका १.९: बिजुलीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८	९
तालिका १.१०: चर्पीको अवस्था अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८	९
तालिका १.११: विदुर नगरपालिकामा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८	१०
तालिका १.१२: घरायसी सुविधा अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८	११
तालिका १.१३: विदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार र जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८	११
तालिका १.१४ : पेशा अनुसार रोजगार जनसङ्ख्या, २०७८	१२
तालिका १.१५ : विदुर नगरपालिकामा सञ्चालित व्यावसायिक प्रतिष्ठान र संलग्न व्यक्ति संख्या, २०७५	१३
तालिका १.१६ : औद्योगिक क्षेत्र अनुसार रोजगार जनसङ्ख्या, २०७८	१३
तालिका १.१६क : नगरपालिकाको भू-उपयोगको स्थिति	१४
तालिका १.१७ : नगरपालिकाको राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	१५
तालिका १.१८ : दलित परिवारको आवास, विदुर नगरपालिका, २०७८	१५
तालिका १.१९ : दलित जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	१६
तालिका १.२०: आवासको गुणस्तर, विदुर नगरपालिका, २०७८	१६
तालिका १.२१ : सम्पन्ता पञ्चमक अनुसार परिवार संख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	१७
तालिका १.२२ : स्वास्थ्य जोखिमस्तर अनुसार घरपरिवार संख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	१८
तालिका १.२३ : विदुर नगरपालिकाको प्रक्षेपित जनसङ्ख्या, २०२१-२०५१	२०
तालिका १.२४ : नगरपालिका भित्रका प्रमुख नदी र खोलाहरू	२०
तालिका १.२५ : नगरपालिका भित्र पाइने वनस्पति, वान्यजन्तु र चराचुरूङ्गी	२१
तालिका १.२६ : नगरपालिका भित्र रहेका प्रमुख ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू	२१
तालिका १.२७ : नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख जात्राहरू	२२
तालिका १.२८ : नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरू	२२
तालिका १.२९ : विदुर नगरपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू	२२
तालिका १.३० : विदुर नगरपालिकाका प्रमुख पदमार्गहरू	२३
तालिका १.३१ : विदुर नगरपालिका भित्रका पर्यटकस्तरीय होटलहरू	२४
तालिका १.३२ : विदुर नगरपालिका भित्रका हाटबजारहरूको विवरण	२४
तालिका २.१ : नुवाकोट जिल्लाको औषत आयु, २०५८-२०६८	२८
तालिका २.२ : नुवाकोट जिल्लाको गरिबी, २०५८-२०७८	२८

तालिका ३.१ : विदुर नगरपालिकाको जातिगत जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८	२९
तालिका ३.२ : विदुर नगरपालिकामा मातृभाषाहरूको विवरण, २०६८-२०७८	३१
तालिका ३.३ : विदुर नगरपालिकाको धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८	३२
तालिका ४.१ : वडा अनुसार घरको स्वामित्व, विदुर नगरपालिका, २०७८	३३
तालिका ४.२ : वडागत परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	३४
तालिका ४.३ : वडागत रूपमा बृहत उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	३७
तालिका ४.४ : वडा र लिङ्ग अनुसार परिवारमूली, विदुर नगरपालिका २०७८	३७
तालिका ४.५ : वडा अनुसार घरायसी उपकरणहरूको प्रयोग गर्ने परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८	३९
तालिका ४.६ : वडा र सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४०
तालिका ४.७ : वडा अनुसार आवास सुविधाको गुणस्तर अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४१
तालिका ४.८ : वडा अनुसार शहरी, शहरोन्मुख र ग्रामीण जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४१
तालिका ४.९ : वडा अनुसार महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर भएका परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८	४२
तालिका ४.१० : वडा अनुसार जन्म दर्ता स्थिति, विदुर नगरपालिका, २०७८	४३
तालिका ४.११ : वडा अनुसार कृषि र गैरकृषि रोजागारी, विदुर नगरपालिका, २०७८	४४
तालिका ४.१२ : वडा अनुसार आन्तरिक बसाइसराई गर्ने परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८	४४
तालिका ४.१३ : वडा अनुसार विधुवा र एकल महिलाको सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४५
तालिका ४.१४ : वडा अनुसार घरायसी काम गर्ने र घर बाहिरको आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्या, २०७८	४६
तालिका ४.१५ : वडा अनुसार अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४७
तालिका ४.१५ : वडा र घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४८
तालिका ४.१५ : वडा र घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	४८
तालिका ४.१७ : पिउने पानीको मुख्य स्रोतको आधारमा परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८	४९
तालिका ४.१८ : वडा अनुसार खाना पकाउने प्रमुख इन्धन अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०७८	५०
तालिका ४.१९ : वडा अनुसार बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोतको आधारमा परिवार सङ्ख्या, २०७८	५१
तालिका ४.२० : वडा र शौचालय सुविधा अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८	५२
तालिका ४.२१ : वडा अनुसार आर्थिक प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ति, विदुर नगरपालिका, २०७५	५२
तालिका ४.२२ : औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत आर्थिक प्रतिष्ठान सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७५	५३
तालिका ४.२३ : औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत आर्थिक प्रतिष्ठानमा संलग्न व्यक्ति सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७५	५४
तालिका ४.२४ : वडा अनुसार साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह, विदुर नगरपालिका, २०७८	५५
तालिका ५.१ : विदुर नगरपालिकाको साक्षरताको दर, २०४८-२०७८	५६
तालिका ५.२ विदुर नगरपालिकामा साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह, २०७८	५६
तालिका : ५.३ : विदुर नगरपालिकामा कक्षा अनुसार विद्यार्थी सङ्ख्या, २०८२	५७
तालिका : ५.४ विदुर नगरपालिकामा विद्यालयको प्रकार अनुसार विद्यार्थी सङ्ख्या	५७
तालिका ५.५ : विदुर नगरपालिकामा शिक्षक सम्बन्धी विवरण	५७
तालिका ५.६ : विदुर नगरपालिकामा शैक्षिक उपलब्धिस्तर, २०७८	५८
तालिका ५.७ : विदुर नगरपालिकामा स्कुल हाजिरीको हालको स्थिति अनुसार ५-२५ वर्ष उमेरको जनसङ्ख्या	५८
तालिका ५.८ : विदुर नगरपालिकामा अध्ययनको क्षेत्र अनुसारको जनसङ्ख्या	५९
तालिका ६.१ : विदुर नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण	६०
तालिका ६.२ : विदुर नगरपालिकाका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा रहेका जनशक्ति सम्बन्धी विवरण	६०

तालिका ६.३ : विदुर नगरपालिकामा स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिलाको विवरण	६१
तालिका ६.४ : विदुर नगरपालिकामा खोप कभरेज सम्बन्धी विवरण	६१
तालिका ६.५ : विदुर नगरपालिकामा पाँच वर्षमुनिका बच्चाहरूको तौल अनुगमन र कुपोषित विवरण	६१
तालिका ६.६ : विदुर नगरपालिकामा परिवार नियोजनका साधन प्रयोगकर्ताको विवरण	६२
तालिका ६.७ : आइरन चक्की, भिटामिन ए र जुकाको औषधि पाएकाको विवरण	६२
तालिका ६.८ : विदुर नगरपालिकामा देखिएका प्रमुख रोग तथा विमारहरूको विवरण	६३
तालिका ७.१ : विदुर नगरपालिकामा उत्पादन हुने प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको क्षेत्रफल र उत्पादन	६४
तालिका ७.२ : विदुर नगरपालिकामा उत्पादन हुने प्रमुख दलहन/तेलहन बाली सम्बन्धी विवरण	६४
तालिका ७.३ : विदुर नगरपालिकामा कृषि र पशु सम्बन्धी विभिन्न विवरणहरू	६५
तालिका ७.४ : विदुर नगरपालिकामा पछिल्लो तीन आ.व.मा पशुपन्छी फर्म	६५
तालिका ७.५ : विदुर नगरपालिकामा पछिल्लो तीन आ.व. को पशु सङ्ख्या	६५
तालिका ७.६ : विदुर नगरपालिकामा दुध उत्पादन (लाख लिटरमा)	६६
तालिका ८.१ : विदुर नगरपालिकाको बजेट विनियोजन, २०७४/७५-२०८२/८३	६७
तालिका ८.२ : विदुर नगरपालिकाको यथार्थ खर्च, २०७४/७५-२०८१/८२	६८
तालिका ८.३ : विदुर नगरपालिकाको आम्दानी, २०७४/७५ - २०८१/८२	६९
तालिका ८.४ : विदुर नगरपालिकामा बेरूजुको स्थिति, २०७५/७६- २०८०/८१	७०
तालिका ९.१ : व्यक्तिगत घटना दर्ता, २०७९/८० - २०८१/८२	७१
तालिका ९.२ : अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, २०७९/८० - २०८१/८२	७१
तालिका ९.३ : जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण, २०७९/८० - २०८१/८२	७२
तालिका ९.४ : अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, २०७९/८० - २०८१/८२	७२
तालिका ९.५ : रोजगार सेवा केन्द्र सम्बन्धी तथ्याङ्क, २०७६/७७ - २०८०/८१	७३
तालिका ९.६ : वित्तीय साक्षरता कक्षा सम्बन्धी विवरण	७३
तालिका ९.७ : विदुर नगरपालिकामा सञ्चालित सहकारी संस्थाहरू	७३
तालिका ९.८ : विदुर नगरपालिकाभित्र वडा र मतदानकेन्द्र अनुसार मतदाता सङ्ख्या, २०८२	७४
तालिका ९.९ : स्थानीय न्यायिक समितिका मुद्दा सम्बन्धी विवरण, २०७९/८०-२०८१/८२	७५
तालिका ९.१० : विदुर नगरपालिकामा दर्ता भएका व्यापार व्यवसायको विवरण	७५
तालिका ९.११ : विदुर नगरपालिकामा रहेका उद्योगहरू	७५
तालिका ९.१२ : विदुर नगरपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	७६

चित्र सूची

	पेज नं.
चित्र १.१: विदुर नगरपालिकाको क्षेत्रफल	२
चित्र १.२ : विदुर नगरपालिकाको घरपरिवार सङ्ख्या, २०४८-२०७८	३
चित्र १.३ : विदुर नगरपालिकाको जम्मा जनसङ्ख्या, २०४८-२०७८	३
चित्र १.४ : विदुर नगरपालिकाको पुरुष-महिला जनसङ्ख्या, २०४८-२०७८	४
चित्र १.५ : विदुर नगरपालिकाको औषत घरपरिवार आकार, २०४८-२०७८	५
चित्र १.६ : विदुर नगरपालिकाको जनघनत्व, २०४८-२०७८	५
चित्र २.१ : नुवाकोट जिल्लाको परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या, २००९/११- २०७८	२५
चित्र २.२ : नुवाकोट जिल्लाको साक्षरता दर, २००९/११- २०७८	२६
चित्र ४.१ वडा अनुसार जनसङ्ख्या वृद्धि दर , विदुर नगरपालिका, २०७८	३५
चित्र ४.२ : विदुर नगरपालिकाको वडा अनुसार औषत घरपरिवार आकार, २०७८	३५
चित्र ४.३ : विदुर नगरपालिकाको वडा अनुसार लैङ्गिक अनुपात, २०७८	३६
चित्र ४.४ : वडागतरूपमा विवाह गर्ने औषत उमेर, २०५८	३८
चित्र ७.१ : खाद्यान्न बालीको क्षेत्रफल र उत्पादन, २०७९/८० - २०८१/८२	६४
चित्र ८.१ : विदुर नगरपालिकाको चाल र पूँजीगत बजेट, २०७६/७७-२०८२/८३	६७
चित्र ८.२ : विदुर नगरपालिकाको यथार्थ खर्च, २०७६/७७-२०८१/८२	६८

तथ्याङ्कमा विदुर नगरपालिका

१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

प्रख्यात सात तले नुवाकोट दरबारका साथै मल्लकालिन पुरातात्विक दरबार र प्रसिद्ध भैरवी मन्दिर एवम् जालपा देवी मन्दिर लगायतका प्रसिद्ध धार्मिक स्थलहरू रहेको विदुर नगरपालिका ऐतिहासिक धरोहरमा धनी छ। जिल्लाको सदरमुकाम नुवाकोटलाई विदुरमा सार्नु पूर्व यस नगरपालिकाभित्र पर्ने ऐतिहासिक नुवाकोट बजार ईतिहासमा पश्चिम १ नं. (नुवाकोट, धादिङ्ग र रसुवा) को सदरमुकाम थियो भने पश्चिम १ नं. गौँडाको पुरानो व्यापारिक केन्द्र (साँघुबजार) हालको त्रिशुली बजार पनि यस नगरपालिकाको १ नं. वडामा पर्दछ।

१.२ विदुर नगरपञ्चायतको गठन

विदुर नगरपालिकाको स्थापना विदुर नगर पञ्चायतको नामबाट वि.सं. २०४३ फागुन ५ गते भएको हो। वि.सं. २०४३ साल फागुन ५ गतेको नेपाल राजपत्र, अतिरिक्ताङ्क ४५ (क) का अनुसार नुवाकोट जिल्ला भैरवी गाउँ पञ्चायतको वडा नं.१, वडा नं. २ का तुर्कचौर सुली भन्ज्याङको पश्चिमी डाँडाको पानी ढलोको भाग, वडा नं. ७, वडा नं. ९, त्रिशुली गाउँ पञ्चायतको सम्पूर्ण भाग, तुपचे गाउँ पञ्चायतको आबुटार, चारघरे र खड्ग भन्ज्याङ गाउँ पञ्चायतको देवीघाट जलविद्युत प्रोजेक्ट एरिया र विदुर गाउँ पञ्चायतको सम्पूर्ण भाग समावेश गरी अन्दाजी १७,००० जनसङ्ख्या र जम्मा ११ वडाहरू भएको नगर क्षेत्र कायम गरी विदुर नगर पञ्चायत गठन गरिएको थियो। नगरपालिका ऐन, २०४८ बमोजिम साविक “विदुर नगर पञ्चायत” “विदुर नगरपालिका” मा रूपान्तरण भएको थियो।

१.३ स्थानीय तहको रूपमा विदुर नगरपालिकाको पुनर्संरचना

नेपालको संविधान, २०७२ भाग ५ मा व्यवस्था भए अनुसार राज्यको पुनर्संरचना गर्ने क्रममा नेपाल राजपत्रमा मिति २०७३/११/२७ मा प्रकाशित सूचनाबाट नयाँ स्थानीय तहको रूपमा विदुर नगरपालिका घोषणा भएको हो। जम्मा १३ वडामा विभाजित यस नगरपालिकामा साविक विदुर नगरपालिकासँगै गरेको, चारघरे, तुपचे तथा कल्याणपुर गा.वि.सं.को सम्पूर्ण भू-भाग र खड्गभन्ज्याङ गा.वि.सं. का वडा नं. ४ देखि ९ सम्म गाभिएर पुनर्संरचना भएको हो।

१.४ सीमाना

समुद्र सतहबाट ४७० मिटरदेखि ११५४ मिटर उचाइसम्म फैलिएको यस नगरपालिकाको पूर्वमा सूर्यगढी र लिखु गाउँपालिका, पश्चिममा म्याग्ङ्ग र तारकेश्वर गाउँपालिका, उत्तरमा किस्पाङ गाउँपालिका तथा रसुवा जिल्ला र दक्षिणमा बेलकोटगढी नगरपालिका रहेका छन्।

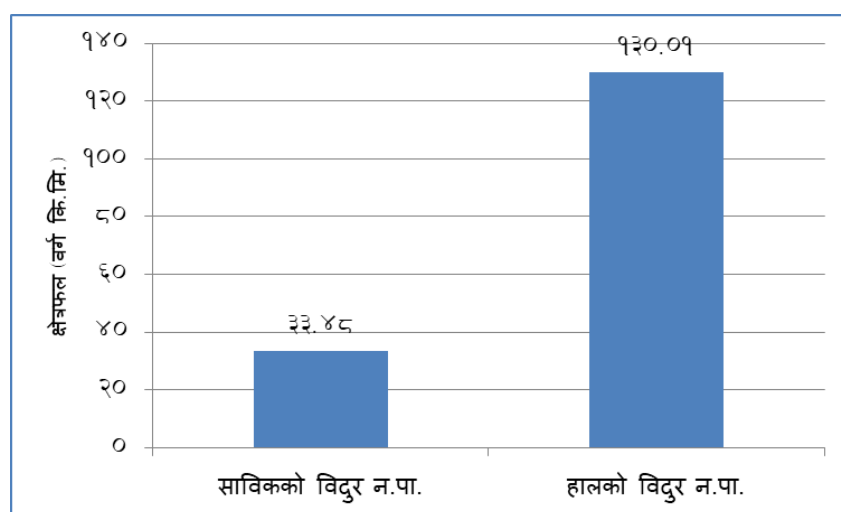
१.५ क्षेत्रफल

यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल १३०.०१ वर्ग कि.मि. छ। यसले नेपाल, बागमती प्रदेश र नुवाकोट जिल्लाको कुल क्षेत्रफलको क्रमशः ०.०९ प्रतिशत, ०.६४ प्रतिशत र ११.६ प्रतिशत क्षेत्रफल ओगटेको छ।

साविक विदुर नगरपालिकाको क्षेत्रफल ३३.४८ वर्ग कि.मि. थियो। वि.सं.२०७४ को स्थानीय तह पुनर्संरचना हुँदा यस नगरपालिकामा ९६.५३ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल थप भयो। हाल यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १३०.०१ वर्ग कि.मि. रहेको छ।

नयाँ भूगोलसँगै साविकको विदुर नगरपालिकामा ६२३५ परिवार र २७६०१ जनसङ्ख्या पनि थप भएको कारण साविकका जनसाङ्ख्यिक तथा सामाजिक सूचकहरू हालको विदुर नगरपालिकाको तथ्याङ्कसँग पूर्णरूपमा तुलनायोग्य नहुन सक्छन्। यद्यपि, यस वस्तुगत विवरणमा वि.सं.२०६८ सालको जनगणनाका केही तथ्याङ्कलाई क्षेत्रफल समायोजन गरेर हालको विदुर नगरपालिकासँग तुलनायोग्य कायम गरेर प्रस्तुत गरिएको छ।

चित्र १.१: विदुर नगरपालिकाको क्षेत्रफल

तथ्याङ्कको स्रोत : विदुर नगरपालिका।

१.६ घरपरिवार र जनसङ्ख्या

यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या ५९ हजार २ सय २७ जना रहेको छ। यहाँ नेपाल, बागमती प्रदेश र नुवाकोट जिल्लाको कुल जनसङ्ख्याको क्रमशः ०.२ प्रतिशत, ०.९७ प्रतिशत र २२.५ प्रतिशत मानिसहरू बसोबास गर्दछन् (तालिका १.१)।

तालिका १.१ : विदुर नगरपालिकाको घरपरिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या, २०४३-२०७८

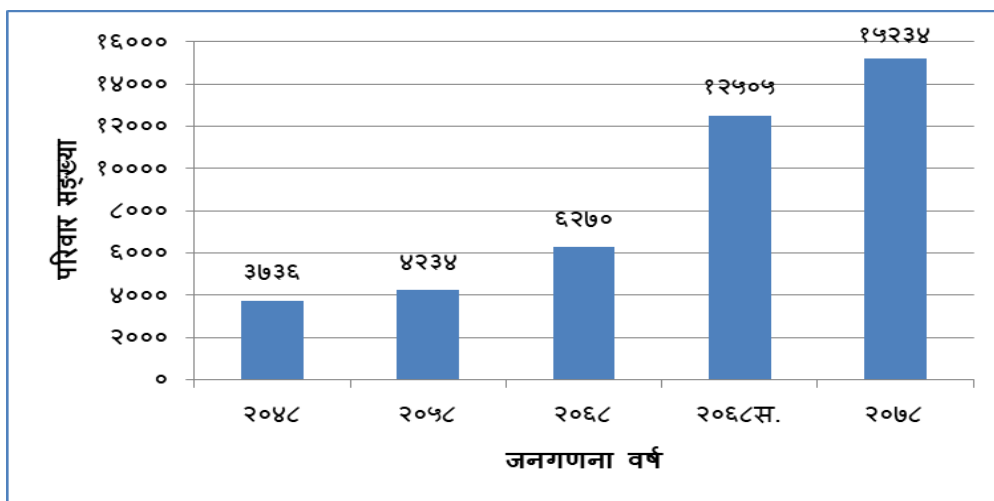
वर्ष	परिवार सङ्ख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	पुरुष जनसङ्ख्या	महिला जनसङ्ख्या
२०४३	-	१७०००	-	-
२०४८	३७३६	१८६९४	९२७६	९४१८
२०५८	४२३४	२११९३	१०३३९	१०८५४
२०६८	६२७०	२६७५०	१२७१२	१४०३८
२०६८ ^{स.}	१२५०५	५४३५१	२५२२८	२९१२३
२०७८	१५२३४	५९२२७	२८४४९	३०७७८

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०४८, २०५८, २०६८ र २०७८। स.= क्षेत्रफल समायोजित

१.६.१ घरपरिवार सङ्ख्या

२०४८ सालमा विदुर नगरपालिकामा ३ हजार ७ सय ३६ परिवार बसोबास गर्दथे। २०६८ सालसम्म यस नगर क्षेत्रमा बसोबास गर्ने घरपरिवार ६ हजार २ सय ७० पुगेको थियो। स्थानीय तहको रूपमा विदुर नगरपालिकाको पुनर्संरचना भए पश्चात कायम क्षेत्रफल समायोजन गर्दा २०६८ सालमा विदुर नगरपालिकाका घरपरिवारको सङ्ख्या १२ हजार ५०५ कायम हुने देखिन्छ।

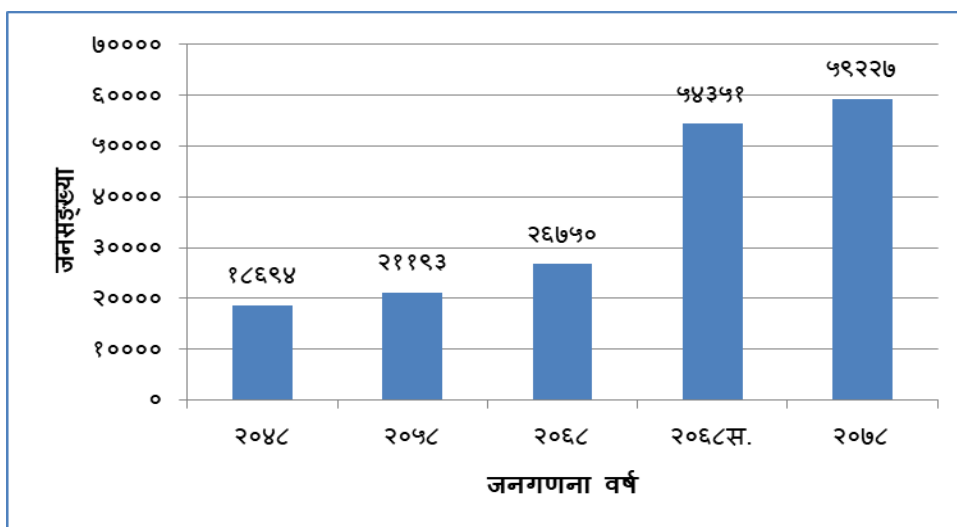
चित्र १.२ : विदुर नगरपालिकाको घरपरिवार सङ्ख्या, २०४८-२०७८

१.६.२ विदुर नगरपालिकाको जनसङ्ख्या

२०४८ सालमा विदुर नगरपालिकाको जनसङ्ख्या १८ हजार ६ सय ९४ थियो। २०५८ सालमा २१ हजार नाघ्यो। २०६८ सालमा करिब २७ हजार पुगेको थियो। नगरपालिकाको क्षेत्रफल १३०.०१ वर्ग कि.मि. कायम भए पछि २७ हजार ६ सय १ जनसङ्ख्या थप भएर यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या ५४ हजार ३ सय ५१ जना पुग्यो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकाको जनसङ्ख्या ५९ हजार २ सय २७ रहेको छ। जुन २०६८ सालको जनसङ्ख्याको तुलनामा ४ हजार आठ सय ७६ ले बढि देखिन्छ।

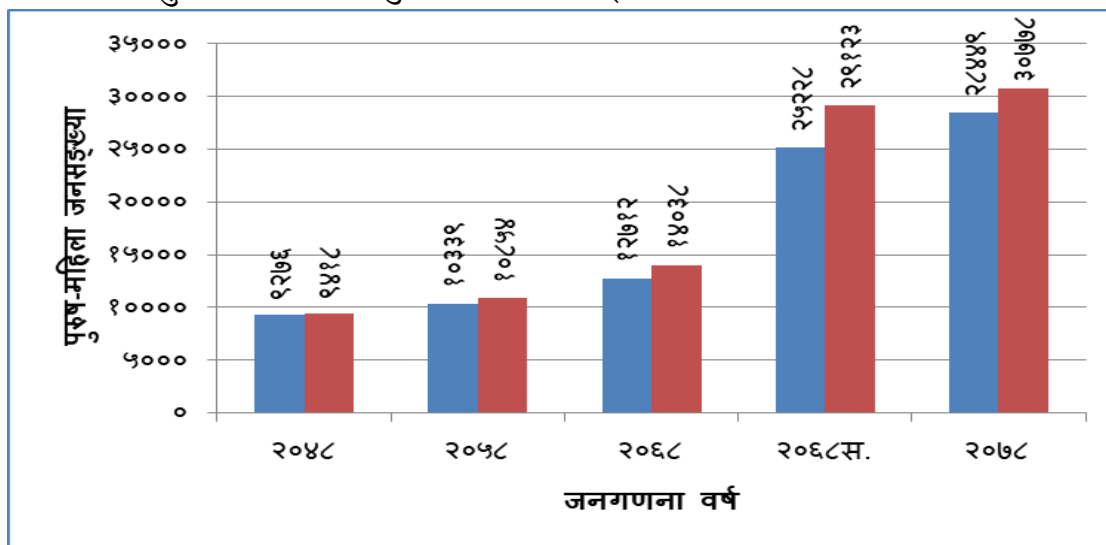
चित्र १.३ : विदुर नगरपालिकाको जम्मा जनसङ्ख्या, २०४८-२०७८

१.६.३ पुरुष-महिला जनसङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा बसोबास गर्ने जम्मा जनसङ्ख्या मध्ये पुरुषको सङ्ख्या २८ हजार ४ सय ४९ (४८.०३ प्रतिशत) र महिलाको सङ्ख्या ३० हजार ७ सय ७८ (५१.९६ प्रतिशत) रहेको छ। २०४८ सालदेखि २०७८ सालसम्मको अवधिमा सँधै यस नगरपालिकामा पुरुष भन्दा महिलाको सङ्ख्या धेरै रहेको देखिन्छ।

चित्र १.४ : विदुर नगरपालिकाको पुरुष-महिला जनसङ्ख्या, २०४८-२०७८

१.७ लैङ्गिक अनुपात, औषत परिवार आकार, जनघनत्व र जनसङ्ख्या वृद्धि दर

विदुर नगरपालिकामा पुरुष भन्दा महिलाको सङ्ख्या बढी छ। यस नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९२.४ रहेको छ। यस नगरपालिकाको औषत घरपरिवार आकार निरन्तर घट्दै २०७८ सालमा ३.९ व्यक्ति प्रति परिवार भएको छ। यस नगरपालिकाको जनघनत्व ४५६ जना प्रति वर्ग कि.मि. भने २०६८-२०७८ को दशकको औषत वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धि दर ०.८ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.२)।

तालिका १.२ : विदुर नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात, औषत परिवार आकार, जनघनत्व र जनसङ्ख्या वृद्धि दर, २०४८-२०७८

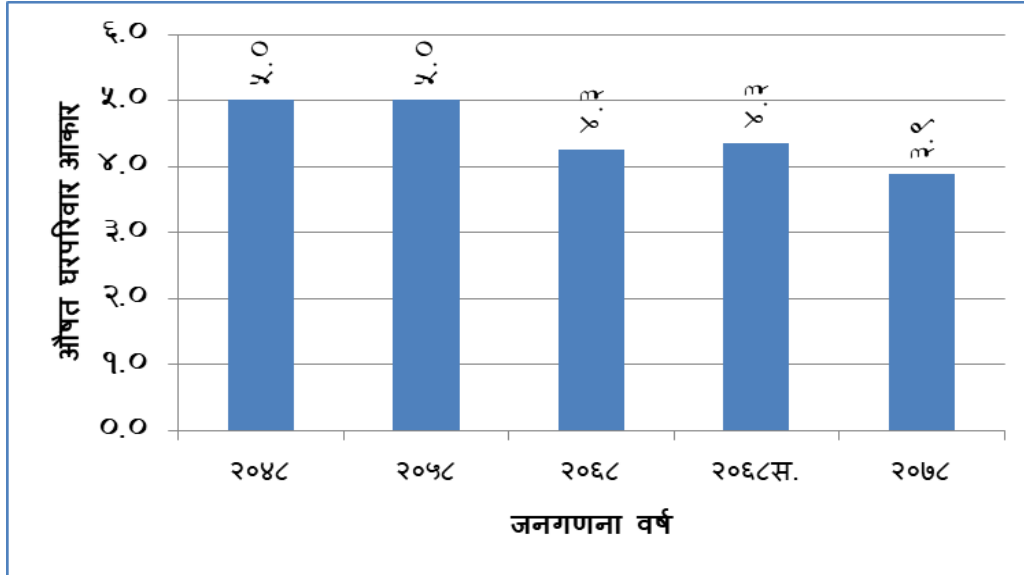
वर्ष	लैङ्गिक अनुपात	औषत परिवार आकार	जनघनत्व (व्यक्ति प्रति वर्ग कि.मि.)	वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धि दर (प्रतिशतमा)
२०४८	९८.५	५.०	५५८	-
२०५८	९५.३	५.०	६३३	१.३४
२०६८	९०.६	४.३	७९९	२.६२
२०६८स.	८६.६	४.३	४१८	-
२०७८	९२.४	३.९	४५६	०.८३

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०४८, २०५८, २०६८ र २०७८। स.= क्षेत्रफल समायोजित

१.७.१ औषत घरपरिवार आकार

विदुर नगरपालिकाको औषत घरपरिवार आकार ३.९ जना प्रति परिवार छ। २०४८ सालमा यस नगरपालिकामा एउटा परिवारमा औषतमा ५ जना सदस्य हुन्थे। २०६८ सालमा औषत परिवार आकार घटेर ४.३ जनामा झरेको थियो।

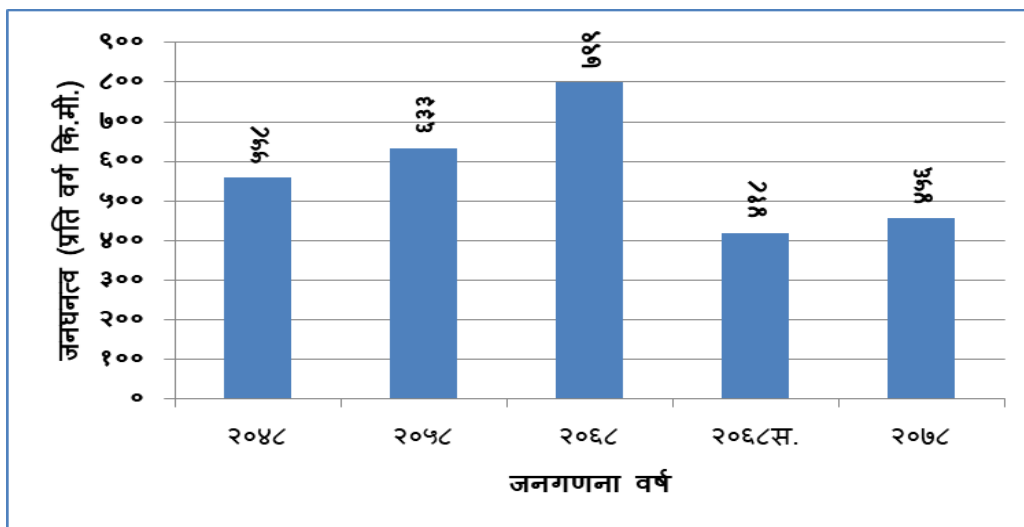
चित्र १.५ : विदुर नगरपालिकाको औषत घरपरिवार आकार, २०४८-२०७८

१.७.२ जनघनत्व

विदुर नगरपालिकाको जनघनत्व ४५६ व्यक्ति प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। २०४८ सालमा यस नगर क्षेत्रको एक वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा ५ सय ५८ जना मानिसहरू बसोबास गर्दथे। २०६८ सालमा साविकको विदुर नगरपालिकाको जनघनत्व ७ सय ९९ व्यक्ति प्रति वर्ग कि.मि. पुगेको थियो।

चित्र १.६ : विदुर नगरपालिकाको जनघनत्व, २०४८-२०७८

साविक विदुर नगरपालिकामा कम जनघनत्व भएको क्षेत्र थप भए पश्चात यस नगरपालिकाको जनघनत्व घटेको छ।

१.८ सडक पूर्वाधार

काठमाडौँबाट टोखछहरे-त्रिशुली ५० कि.मी., ककनी-त्रिशुली ६९ कि.मी. र काठमाडौँ-गल्छी-त्रिशुली ८० कि.मी. सडक सञ्जालको दुरीमा जोडिएको विदुर नगरपालिका नुवाकोट जिल्लाको सदरमुकाम रहेको पालिका हो। ठोरी-गल्छी-विदुर हुँदै त्रिशुली-मैलुङ-स्याफ्रुवेशी-रसुवागढी त्रिदेशीय सडक मार्गले भारत, नेपाल र चिनको केरूडसम्मको पहुँचलाई स्थापित गराएको छ भने सिन्धुपाल्चोक-चिसापानी-छहरे-ढिकुरे हुँदै विदुर नगरपालिकादेखि धादिङसम्मको पुष्पलाल मध्यपहाडी लोकमार्गले छिमेकी जिल्लासँग स्थलमार्गको पहुँचलाई सुविधाजनक बनाएको छ। यस नगरपालिकामा ४०.७५ कि.मि. कालोपत्रे, ३७.१७ कि.मि. ग्राभेल र ४३.७४ कि.मि. कच्ची गरी जम्मा १२१.३५ कि.मि. सडक पूर्वाधार निर्माण भएको छ।

१.९ जलविद्युत उत्पादन

टार र खोला किनारमा अधिकांश बस्तीहरू रहेको यस नगरपालिका ऊर्जा उत्पादनमा धनी छ। कुल २४ मेगावाटको त्रिशुली जलविद्युत आयोजना र १४ मेगावाटको देवीघाट जलविद्युत आयोजनाले यस नगरपालिकालाई विद्युत ऊर्जाको सुविधा प्रदान गरेको छ। यस नगरपालिका क्षेत्रमा सोलार इनर्जी प्रोजेक्टबाट उत्पादित कुल २५ मेगावाट ऊर्जा पनि राष्ट्रिय ग्रिडमा जोडिएको छ।

१.१० विदुर नगरपालिकाको साक्षरता

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकामा पढ्न र लेख्न जान्ने साक्षर जनसङ्ख्या ७७.१ प्रतिशत पुगेको छ। पुरुष साक्षरता ८५.६ प्रतिशत छ भने महिला साक्षरता ६९.४ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.३)।

तालिका १.३ : विदुर नगरपालिकाको साक्षरता, २०४८-२०७८

वर्ष	साक्षरता दर		
	जम्मा	पुरुष	महिला
२०४८	६०.०	६७.६	४३.७
२०५८	६४.९	७७.६	५२.९
२०६८	७५.५	८५.०	६७.२
२०६८ ^{स.}	६९.८	७९.१	६१.९
२०७८	७७.१	८५.६	६९.४

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०४८, २०५८, २०६८ र २०७८। स.= क्षेत्रफल समायोजित

१.११ विदुर नगरपालिकाको गरिबी

गरिबीको लघुक्षेत्र अनुमान, २०८० अनुसार विदुर नगरपालिकामा २०६८ सालको तुलनामा गरिबीको दर, गरिबीको विषमता र गरिबीको गहनता सबै बढेको छ। यस नगरपालिकाको गरिबीको दर ७.९७ प्रतिशत, गरिबीको विषमता १.४ प्रतिशत र गरिबीको गहनता ०.३८ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.४)।

तालिका १.४ : विदुर नगरपालिकाको गरिबी, २०५८-२०७८

वर्ष	गरिबीको दर	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता (प्रतिशतमा)
२०५८ ^१	१४.३	३.६	१.४
२०६८ ^२	५.९६	१.०४	०.२९
२०७८ ^३	७.९७	१.४	०.३८

स्रोत: १. Small Area Estimation of Poverty, Calorie Intake and Malnutrition of Nepal, 2003 २. गरिबीको लघुक्षेत्र अनुमान, २०६८ (साविकको विदुर नगरपालिकाको) ३. Small Area Estimation of Poverty, 2023.

१.१२ जातजाति

विदुर नगरपालिका ३७ जातजातिको बसोबासस्थल हो। यस पालिकामा सबैभन्दा धेरै २२.५ प्रतिशत (१३ हजार ३ सय १५ जना) तामाङ जाति छन्। दोस्रो र तेस्रो ठूलो जातिगत जनसङ्ख्या क्रमशः पहाडी ब्राह्मण (२०.९ प्रतिशत) र क्षेत्री (१७.५ प्रतिशत) को छ। नेवा: वा नेवार जातिको सङ्ख्या ७ हजार १ सय ५८ (१२.१ प्रतिशत) छ। कुमाल जाति (४.१ प्रतिशत) को जनसङ्ख्या पाँचौ स्थानमा छ। त्यसपछि मगर, विश्वकर्मा, मिजार, राई, परियार, घर्ति/भुजेलको जनसङ्ख्या क्रमशः ३.७३ प्रतिशत, ३.७१ प्रतिशत, ३.१ प्रतिशत, ३.० प्रतिशत, २.४ प्रतिशत र १.१ प्रतिशत रहेको छ।

१.१३ मातृभाषा

यस नगरपालिकामा १६ प्रकारका मातृभाषा बोल्ने जनसङ्ख्या बसोबास गर्दछन्। सबैभन्दा धेरैले नेपाली भाषा (७३.८ प्रतिशत) बोल्छन् भने दोस्रोमा १७.१ प्रतिशतले तामाङ भाषा, तेस्रोमा ३.८ प्रतिशतले नेवा: भाषा, चौथोमा २.३ प्रतिशतले कुमाल भाषा र पाँचौमा ०.७ प्रतिशतले भोजपुरी भाषा बोल्छन्। मातृभाषाको रूपमा तामाङ भाषा बोल्ने १० हजार १ सय ४६ जना छन् भने नेवा: भाषा बोल्ने २ हजार २ सय ६४ जना छन्।

१.१४ धर्म

विदुर नगरपालिकामा ८ प्रकारका धर्मावलम्बीको बसोबास छ। यस पालिकामा ७९.१ प्रतिशत हिन्दु, १६.२ प्रतिशत बौद्ध, ३.४ प्रतिशत क्रिश्चियन, ०.६२ प्रतिशत किराँत, ०.५९ प्रतिशत इस्लाम धर्म मान्ने मानिस छन्। क्रिश्चियन धर्म मान्ने २ हजार २१ जना छन् भने इस्लाम धर्म मान्ने ३ सय ४९ जना छन्। प्रकृति, बोन र सिख धर्म मान्नेहरू क्रमशः ३२ जना, ४ जना र ४ जना रहेका छन्।

१.१५ घरको स्वामित्व

विदुर नगरपालिकाका कुल १५ हजार २ सय ३४ परिवार मध्ये ८८.६ प्रतिशत परिवारहरू आफ्नै स्वामित्वका घरमा, १०.० प्रतिशत परिवार भाडाको घरमा र ०.९ प्रतिशत परिवार संस्थागत घरमा बसोवास गरेका छन् (तालिका १.५)।

तालिका १.५: घरको स्वामित्व अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०६८-२०७८

वर्ष	जम्मा	आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
२०६८ ^स	१२५०५	१०५६५	१४८५	३३७	११८
प्रतिशतमा	१००	८४.५	११.९	२.७	०.९
२०७८	१५२३४	१३४९८	१५२२	१४३	७१
प्रतिशतमा	१००	८८.६	१०.०	०.९	०.५

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.१६ घरको छानो

विदुर नगरपालिकामा २०६८ सालसम्म ढलानको छाना भएका घरमा १ हजार ७ सय ७५ परिवार (१४.२ प्रतिशत) बसोबास गर्दथे। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाका ६ हजार ९ सय ५० परिवार (४५.६ प्रतिशत) सिमेन्टको ढलान भएको घरमा बसोबास गरेका छन्।

तालिका १.६: घरको छानोको बनेट अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०६८-२०७८

जनगणना वर्ष	जम्मा	जस्ता/ टिन	सिमेन्ट/ ढलान	अन्य
२०६८ ^{स.}	१२५०५	९९८२	१७७५	७४८
प्रतिशतमा	१००	७९.८	१४.२	६.०
२०७८	१५२३४	८१५१	६९५०	१३३
प्रतिशतमा	१००	५३.५	४५.६	०.९

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.१७ पिउने पानीको मुख्य स्रोत

विदुर नगरपालिकामा ८७.० प्रतिशत परिवारले धारा/पाइपको पिउने पानी उपभोग गरेका छन्। मुल धाराको पानी पाउने १ हजार ४ सय ८८ परिवार (९.८ प्रतिशत) छन्। बत्तीस परिवारले नदी/खोलाको पानी पिउने गरेको देखिएको छ। नढाकेको कुवाको पानी खाने परिवार १ सय ८४ ओटा छन् (तालिका १.७)।

तालिका १.७: पिउने पानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८

जनगणना वर्ष	जम्मा	धारा/पाइप	ट्युबवेल	ढाकेको कुवा	नढाकेको कुवा	मुल धारा	नदी/खोला	अन्य	नखुलेको
२०६८ ^{स.}	१२,५०५	११,४९४	२०	७३	१८७	४९३	४७	१०१	९०
प्रतिशत	१००.०	९१.९	०.२	०.६	१.५	३.९	०.४	०.८	०.७
२०७८	१५,२३४	१३,२५४	०.०	१७९	१८४	१४८८	३२	९७	०
प्रतिशत	१००.०	८७.०	०.०	१.२	१.२	९.८	०.२	०.६	०.०

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.१८ खाना पकाउने प्रमुख इन्धन

विदुर नगरपालिकामा ५८.० प्रतिशत परिवारले एल.पी.ग्याँसमा र ४०.९ प्रतिशत परिवारले दाउराले खाना पकाउँछन्। पछिल्लो दशकमा एल.पी.ग्याँसमा खाना पकाउने परिवार सङ्ख्या २ हजार ९ सय ३० बाट बढेर ८ हजार ८ सय ४० पुगेको छ। २०६८ सालको तुलनामा बायो ग्याँसमा खाना पकाउने परिवार घटेका छन्। बायो ग्याँसमा खाना पकाउनेहरू ६ सय ४१ परिवारबाट घटेर १ सय १२ परिवार मात्र भएको छ (तालिका १.८)।

तालिका १.८: खाना पकाउने इन्धनको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८

जनगणना वर्ष	जम्मा	काठ/दाउरा	मट्टितेल	एल.पि. ग्याँस	गुइठा	बायो ग्याँस	बिजुली	अन्य	नखुलेको
२०६८ ^{स.}	१२,५०५	८,६०४	१६४	२,९३०	७	६४१	४८	१९	९२
प्रतिशत	१००.०	६८.८	१.३	२३.४	०.१	५.१	०.४	०.२	०.७
२०७८	१५,२३४	६,२३२	५	८,८४०	५	११२	३५	५	०
प्रतिशत	१००.०	४०.९	०.०	५८.०	०.०	०.७	०.२	०.०	०.०

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८।

१.१९ बिजुलीको मुख्य स्रोत

विदुर नगरपालिकामा ९९.५ प्रतिशत परिवारमा विद्युत सुविधा पुगेको छ। यद्यपि, राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाका ४८ परिवारको बिजुलीको मुख्य स्रोत सोलार, २८ परिवारको मट्टितेल, र एक परिवारको बायो ग्याँस रहेको देखिन्छ (तालिका १.९)।

तालिका १.९: बिजुलीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८

जनगणना वर्ष	जम्मा	बिजुली	मट्टितेल	बायो ग्याँस	सोलार	अन्य	नखुलेको
२०६८ ^{स.}	१२,५०५	११,९१९	३९१	३२	६	६३	९४
प्रतिशत	१००.०	९५.३	३.१	०.३	०.०	०.५	०.८
२०७८	१५,२३४	१५,१५५	२८	१	४८	२	०
प्रतिशत	१००.०	९९.५	०.२	०.०	०.३	०.०	०.०

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.२० चर्पीको अवस्था

विदुर नगरपालिकामा ८३.४ प्रतिशत परिवारमा फलस चर्पीको सुविधा छ भने साधारण चर्पी भएका परिवार १५.५ प्रतिशत छन्। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस नगरपालिकामा १ सय २५ घरपरिवारमा चर्पी नभएको देखिन्छ। २०६८ सालमा २ हजार ४ सय ३६ घरपरिवारमा चर्पीको सुविधा थिएन (तालिका १.१०)।

तालिका १.१०: चर्पीको अवस्था अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८

जनगणना वर्ष	जम्मा	फलस चर्पी	साधारण चर्पी	चर्पी नभएको	सार्वजनिक शौचालय	नखुलेको
२०६८ ^{स.}	१२,५०५	८,१२६	१,८५०	२,४३६	-	९३
प्रतिशत	१००.०	६५.०	१४.८	१९.५	-	०.७
२०७८	१५,२३४	१२,७११	२,३५७	१२५	४१	०
प्रतिशत	१००.०	८३.४	१५.५	०.८	०.३	०.०

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.२१ अपाङ्गता स्थिति

विदुर नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको १.९ प्रतिशतमा अपाङ्गता रहेको देखिन्छ। पुरुष अपाङ्गता दर २.० प्रतिशत छ भने महिलामा १.७ प्रतिशत अपाङ्गता रहेको छ। नगरपालिकाभित्र जम्मा १ हजार १ सय ५ जनामा अपाङ्गता रहेको छ (तालिका १.११)।

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू मध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएकाहरू २ सय २५ जना पुरुष र १ सय ८९ जना महिला गरी जम्मा ४ सय १४ जना छन्। आँखा नदेखेहरूमा पुरुष १ सय १७ र महिला १ सय ३८ जना गरी जम्मा २ सय ५५ जनामा आँखा नदेखे वा कम देखे अपाङ्गता छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार बोलन नसक्ने अपाङ्गता ६६ जनामा रहेको छ।

२०६८ सालमा यस नगरपालिकामा ६ सय ९० जना अपाङ्गता भएका मानिसहरू थिए।

तालिका १.११: विदुर नगरपालिकामा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८

अपाङ्गताको प्रकार	२०६८ ^स			२०७८		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
शारीरिक अपाङ्गता	२८०	१५५	१२५	४१४	२२५	१८९
आँखा नदेख्ने, कम देख्ने	१२७	७०	५७	२५५	११७	१३८
कान नसुन्ने, कम सुन्ने	७८	४१	३७	१६३	९१	७२
आँखा नदेख्ने र कान नसुन्ने दुवै	९	५	४	६	४	२
बोलन नसक्ने	७५	४९	२६	६६	३९	२७
मानसिक अपाङ्गता	४९	२६	२३	६०	२८	३२
बौद्धिक अपाङ्गता	२७	१४	१३	२२	१२	१०
बहु अपाङ्गता	४५	२७	१८	१०१	४७	५४
हेमोफालिया	-	-	-	५	३	२
अटिजम	-	-	-	१३	७	६
अपाङ्गता भएका जम्मा	६९०	३८७	३०३	१,१०५	५७३	५३२
अपाङ्गता प्रतिशत	१.३	१.५	१.०	१.९	२.०	१.७
जम्मा जनसङ्ख्या	५४,३५१	२५,२२८	२९,१२३	५९,२२७	२८,४४९	३०,७७८

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.२२ घरायसी साधन र उपकरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकाका १० हजार २ सय ८९ परिवारसँग टेलिभिजन छ। २०६८ सालसम्म ५ हजार ७ सय २९ परिवारसँग मात्र टेलिभिजन सुविधा थियो। (तालिका १.१२)

यस नगरपालिकामा १६.६ प्रतिशत परिवारसँग कम्प्युटर/ल्यापटप रहेको छ। कुल परिवार सङ्ख्यामध्ये ५७.२ प्रतिशतले इन्टरनेट सुविधा उपयोग गरेका छन्। नगर क्षेत्रभिका ५ सय परिवारसँग चार पाङ्ग्रे सवारी साधन छ। २०६८ सालसम्म जम्मा १ सय ४४ परिवारसँग मात्र चारपाङ्ग्रे सवारी थियो।

नगरपालिकाका ४ सय ५१ परिवारसँग वाशिङ मेशिन र १ सय २९ परिवारले एयस कन्डिसन सुविधा उपयोग गरेका छन्। रेफ्रिजेरेटर भएका परिवार २०६८ सालमा ७ सय ७९ मात्र भएकोमा २०७८ सालमा ५ हजार ६ सय ७८ परिवारले फ्रिज प्रयोग गरेको देखिन्छ।

तालिका १.१२: घरायसी सुविधा अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०६८-२०७८

घरायसी सुविधाहरू	२०६८ ^{स.}		२०७८	
	परिवार सङ्ख्या	प्रतिशत	परिवार सङ्ख्या	प्रतिशत
टेलिभिजन	५,७२९	४५.८	१०,२८९	६७.५
कम्प्युटर/ ल्यापटप	९२३	७.४	२,५३५	१६.६
इन्टरनेट	२४२	१.९	८,७९६	५७.२
ल्याण्डलाइन टेलिफोन	१,१६६	९.३	७१०	४.७
साधारण मोबाइल	८,८३०	७०.६	११,९७०	७८.६
स्मार्ट मोबाइल	-	-	११,८८६	७८.०
कार, जीप, भ्यान	१४४	१.२	५००	३.३
मोटरसाइकल/ स्कुटर	१,३५०	१०.८	४,८००	३१.५
फ्रिज	७७९	६.२	५,६७८	३७.३
वाशिङ मेशिन	-	-	४५१	३.०
एयर कन्डिसन	-	-	१२९	०.८
जम्मा	१२,५०५	१००.०	१५,२३४	१००.०

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.२३ विदेशमा अनुपस्थित जनसङ्ख्या

विदुर नगरपालिकाका १९.२ प्रतिशत परिवारबाट कम्तिमा १ जना व्यक्ति विदेश गएका छन्। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार ३ हजार ४८ जना पुरुष र ७ सय ३८ जना महिला गरी जम्मा ३ हजार ७ सय ८६ जना यस नगरपालिकाबाट विदेश गएका छन्। हाल विदेशमा अनुपस्थित हुने महिला १९.५ प्रतिशत पुगेको छ। २०६८ सालमा विदेशमा अनुपस्थित हुने महिला ८.२ प्रतिशत थियो (तालिका १.१३)।

तालिका १.१३: विदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार र जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८

जनगणना वर्ष	जम्मा परिवार सङ्ख्या	कम्तिमा १ जना विदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार सङ्ख्या	अनुपस्थित जनसङ्ख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला
२०६८ ^{स.}	१२,५०५	२,५१३	३,१३६	२,८८०	२५६
प्रतिशत	१००	२०.१	१००	९१.८	८.२
२०७८	१५,२३४	२९,३२	३,७८६	३,०४८	७३८
प्रतिशत	१००	१९.२	१००	८०.५	१९.५

तथ्याङ्कको स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८। स.=क्षेत्रफल समायोजित

१.२४ पेशा अनुसार आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या

विदुर नगरपालिकाका १० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या मध्ये ४५.९ प्रतिशतले कृषि पेशा अंगालेका छन्। कृषि पेशामा आबद्ध पुरुषहरू ३७.८ प्रतिशत छ भने ५४.४ प्रतिशत महिलाहरूको मुख्य पेशा कृषि रहेको छ (तालिका १.१४)।

कृषि पछि पेशागत वर्गीकरण अन्तर्गत दोस्रोमा साधारण कामदारहरू १९.७ प्रतिशत छन्। साधारण कामदारहरूमा महिलाहरूको अंश पुरुषको तुलनामा उच्च छ।

पेशा वर्गीकरण अनुसार कुल रोजगार जनसङ्ख्या मध्ये ८.३ प्रतिशत व्यवस्थापक, ४.८ प्रतिशत पेशाविद, २.१ प्रतिशत प्राविधिक, १.९ प्रतिशत कार्यालय सहायक, ६.१ प्रतिशत सेवा वा बिक्री कामदार, ६.६ प्रतिशत सिलाई बुनाई काम गर्ने, ४.३ प्रतिशत मेशिन उपकरण सञ्चालन गर्नेहरू छन्।

पुरुषहरू मध्ये १०.६ प्रतिशत सिलाई बुनाई सम्बन्धी काम गरेका छन् भने महिलाहरू मध्ये २.४ प्रतिशतले मात्र सिलाई बुनाईको पेशामा रोजगारी पाएका छन्।

तालिका १.१४ : पेशा अनुसार रोजगार जनसङ्ख्या, २०७८

पेशागत वर्गीकरण	जम्मा	पुरुष	महिला
			प्रतिशत
सुरक्षा निकाय	०.३	०.५	०.१
व्यवस्थापकहरू	८.३	१०.८	५.८
पेशाविदहरू	४.८	५.०	४.५
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविदहरू	२.१	२.४	१.७
कार्यालय सहायक तथा सहयोगीहरू	१.९	२.०	१.९
सेवा र बिक्री कामदारहरू	६.१	६.७	५.५
कृषि, वन र माछापालनका सीपयुक्त कामदारहरू	४५.९	३७.८	५४.४
सिलाई बुनाई सम्बन्धी काम गर्ने कामदारहरू	६.६	१०.६	२.४
मेशिन, यन्त्र, उपकरण सञ्चालकहरू	४.३	८.०	०.३
साधारण कामदारहरू	१९.७	१६.१	२३.६
पेशा नखुलेको	०.०	०.१	०.०
जम्मा	१००.०	१००.०	१००.०

स्रोत:- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.२६ आर्थिक प्रतिष्ठानहरू

राष्ट्रिय आर्थिक गणना, २०७५ अनुसार विदुर नगरपालिकामा ३ हजार १० ओटा आर्थिक प्रतिष्ठानहरू सञ्चालनमा थिए। ती मध्ये सबै भन्दा धेरै (४७.६ प्रतिशत) व्यापारिक प्रतिष्ठान थिए भने १८.८ प्रतिशत होटल तथा रेष्टुरेण्ट, ११.३ प्रतिशत उत्पादनमूलक उद्योग थिए। नगरपालिका क्षेत्र भित्र १ सय ५ ओटा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले शैक्षिक सेवा प्रदान गरेका थिए भने ३० ओटा स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने व्यवसाय थिए। बैंक तथा बिमा सम्बन्धी काम गर्ने संस्थाहरू ९१ ओटा थिए। २०७५ सालमा घरजग्गा सम्बन्धी कारोबार गर्ने र अन्य कानुनी, लेखा, लेखापरीक्षण लगायतका पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्रशासनिक सेवा प्रदान गर्ने व्यवसायहरू २ सय ५७ ओटा रहेका थिए।

तालिका १.१५ : विदुर नगरपालिकामा सञ्चालित व्यावसायिक प्रतिष्ठान र संलग्न व्यक्ति संख्या, २०७५

औद्योगिक क्षेत्र	प्रतिष्ठान संख्या		संलग्न व्यक्ति संख्या	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
कृषि, वन, माछापालन	१४८	४.९	३९७	३.८
उत्पादनमूलक उद्योग	३४१	११.३	१४६०	१३.९
खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी आपूर्ति र निर्माण	२०	०.७	२९६	२.८
थोक तथा खुद्रा व्यापार, मोटर तथा मोटरसाइकल मर्मत	१४३४	४७.६	३०८९	२९.५
यातायात, भण्डारण, सूचना तथा सञ्चार	१८	०.६	१७१	१.६
होटल, आवास तथा खाना सेवा	५६६	१८.८	१४३०	१३.६
बैंक, वित्तीय संस्था तथा बिमा	९१	३.०	७५५	७.२
शिक्षा	१०५	३.५	१६५०	१५.७
स्वास्थ्य र सामाजिक सेवा	३०	१.०	२२९	२.२
रियलस्टेट, पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्रशासनिक सेवा	२५७	८.५	१००३	९.६
जम्मा	३०१०	१००	१०४८०	१००.०

स्रोत:- राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.२७ औद्योगिक क्षेत्र अनुसार आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या

विदुर नगरपालिकाका आर्थिक रूपले सकृय पुरुषहरू मध्ये ४३.१ प्रतिशतले कृषि क्षेत्रमा, १५.२ प्रतिशतले थोक तथा खुद्रा व्यापारमा, ११.२ प्रतिशतले निर्माण क्षेत्रमा, ६.४ प्रतिशतले यातायात क्षेत्रमा, ५.५ प्रतिशतले उत्पादनमूलक उद्योगमा, ३.५ प्रतिशतले शिक्षा क्षेत्रमा, २.५ प्रतिशतले होटल तथा रेष्टुरण्टहरूमा, २.४ प्रतिशतले सार्वजनिक प्रशासनमा र १.९ प्रतिशतले बैङ्क तथा बिमा क्षेत्रमा काम गरेका छन्। विदुर नगरपालिकाका आर्थिक रूपले सकृय महिलाहरू मध्ये ६१.३ प्रतिशतले कृषि क्षेत्रमा, १४.९ प्रतिशतले थोक तथा खुद्रा व्यापारमा, ४.७ प्रतिशतले निर्माण क्षेत्रमा, ४.१ प्रतिशतले शिक्षा क्षेत्रमा, २.४ प्रतिशतले उत्पादनमूलक उद्योगमा, २.२ प्रतिशतले होटल तथा रेष्टुरण्टहरूमा, २.० प्रतिशतले बैङ्क तथा बिमा क्षेत्रमा, १.४ प्रतिशतले स्वास्थ्य क्षेत्रमा काम गरेका छन् (तालिका १.१६)।

तालिका १.१६ : औद्योगिक क्षेत्र अनुसार रोजगार जनसङ्ख्या, २०७८

औद्योगिक क्षेत्र	जम्मा	पुरुष	महिला	सङ्ख्यामा		प्रतिशतमा	
				जम्मा	पुरुष	महिला	प्रतिशतमा
कृषि, वन र माछापालन	१६२८०	६८७८	९४०२	५२.०	४३.१	६९.३	
खानी तथा उत्खनन	४७	३४	१३	०.२	०.२	०.१	
उत्पादनमूलक उद्योग	१२४८	८८४	३६४	४.०	५.५	२.४	
विद्युत, ग्याँस, वाफ र एयरकन्डिसन	२३९	२१४	२५	०.८	१.३	०.२	
खानेपानी तथा फोहर व्यवस्थापन	६१	५०	११	०.२	०.३	०.१	
निर्माण	२५१९	१७९५	७२४	८.०	११.२	४.७	
थोक तथा खुद्रा व्यापार	४७१०	२४३२	२२७८	१५.०	१५.२	१४.९	
यातायात तथा भण्डारण	१०६३	१०२६	३७	३.४	६.४	०.२	

औद्योगिक क्षेत्र	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
			सङ्ख्यामा		प्रतिशतमा	
आवास तथा भोजन सेवा	७३९	४०३	३३६	२.४	२.५	२.२
सूचना तथा सञ्चार	१४३	१०५	३८	०.५	०.७	०.२
वित्तीय तथा बिमा	६९९	३१०	३०९	२.०	१.९	२.०
घरजग्गा व्यवसाय	४०	३२	८	०.१	०.२	०.१
पेशागत तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	१९०	१४७	४३	०.६	०.९	०.३
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	७९	५३	२६	०.३	०.३	०.२
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	४७९	३८२	९७	१.५	२.४	०.६
शिक्षा	११९३	५५९	६३४	३.८	३.५	४.१
स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	३५९	१४८	२११	१.१	०.९	१.४
कला तथा मनोरञ्जन	८२	६९	१३	०.३	०.४	०.१
अन्य/नखुलेको	१२०८	४४७	७६१	३.९	२.८	५.०
जम्मा	३१२९८	१५९६८	१५३३०	१००.०	१००.०	१००.०

स्रोत:- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.२७ शहरीकरणको अवस्था

विदुर नगरपालिकाको अधिकांश भूभाग 'अर्ध-शहरी' (Semi-urban) वा शहरोन्मुख प्रकृतिको रहेको छ, जसमा वडा नं. १, २, ३, ५, ६, ८ र ९ गरी कुल ७ ओटा वडाहरू पर्दछन्। पूर्ण रूपमा शहरीकरण भएको वा घना नगरीय बस्ती (Dense Urban Settlement) को रूपमा केवल दुईओटा वडाहरू (वडा नं. ४ र १२) लाई मात्र सूचीकृत गरिएको छ। बाँकी रहेका ४ ओटा वडाहरू (वडा नं. ७, १०, ११ र १३) भने अझै पनि कम घनत्व भएको ग्रामीण क्षेत्र (Low Density Rural Area) को अवस्थामा रहेका छन् (स्रोत: Degree of Urbanization of Nepal, 2021)।

१.२८ भू-उपयोग

विदुर नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ८.७७ प्रतिशत भु-भाग वनले ओगटेको छ भने २६.६१ प्रतिशत क्षेत्रमा घाँसे मैदान रहेको छ। यस पालिकाको ६१.२ प्रतिशत जमिन कृषि क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ (तालिका १.१६क)।

तालिका १.१६क : नगरपालिकाको भू-उपयोगको स्थिति

सि. नं.	भूमिको प्रकार	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	प्रतिशत
१.	कृषि क्षेत्र	७९.५७	६१.२०
२.	घाँसे मैदान क्षेत्र	३४.५९	२६.६१
३.	वन क्षेत्र	११.४०	८.७७
४.	बलौटे क्षेत्र	२.०८	१.६०
५.	नदी क्षेत्र	१.८३	१.४१
६.	अन्य	०.५४	०.४२
	जम्मा	१३०.०१	१००

स्रोत:- विदुर नगरपालिका

१.२९ नगरपालिकाको राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

विदुर नगरपालिका राजनीतिक तथा प्रशासनिक हिसाबले १३ वडामा विभाजित छ। जनसङ्ख्याको आधारमा वडा नं. ९, ४ र ५ ठूला छन्। वडा नं. ९, ४ र ५ मा पालिकाको कुल जनसङ्ख्याको क्रमशः १२.४ प्रतिशत, ११.६ प्रतिशत र १०.३ प्रतिशत मानिसको बसोबास छ। जनसङ्ख्यामा वडा नं. ११ सबैभन्दा सानो छ। वडा नं. ११ मा पालिकाको ३.७ प्रतिशत जनसङ्ख्या छन्।

तालिका १.१७ : नगरपालिकाको राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

वडा नं.	समावेश गा.वि.सं. / नगरपालिका	जनसङ्ख्या		क्षेत्रफल	
		सङ्ख्या	प्रतिशतमा	(वर्ग कि.मी.)	प्रतिशतमा
१	विदुर (१,१०,११)	२,८८५	४.९	४.६९	३.६
२	विदुर (२,३)	५,१५६	८.७	८.४४	६.५
३	खड्कभञ्ज्याङ्ग (४-९)	४,८१५	८.१	१२.५६	९.७
४	विदुर (४)	६,८६९	११.६	१.९२	१.५
५	विदुर (५,७)	६,१०६	१०.३	७.४४	५.७
६	विदुर (६) र चारघरे (१,२)	३,९१७	६.६	५.९८	४.६
७	तुप्चे (१-५,७)	४,०२७	६.८	१३.४६	१०.४
८	विदुर (८) र तुप्चे (६,८)	३,८०७	६.४	७.९१	६.१
९	विदुर (९) र तुप्चे (९)	७,३३४	१२.४	६.१६	४.७
१०	गेर्खु (३,४,७,९)	३,३९२	५.७	१३.५८	१०.४
११	गेर्खु (१,२,५,६,८)	२,२०६	३.७	९.०३	६.९
१२	चारघरे (३-९)	३,५९०	६.१	१४.८४	११.४
१३	कल्याणपुर (१-९)	५,०८३	८.६	२४	१८.५
जम्मा		५९,२२७	१००.०	१३०.०१	१००.०

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

१.३० दलित परिवारको आवास

विदुर नगरपालिकामा ९६.४ प्रतिशत घर पक्की छन्। अर्धपक्की घर ५ सय ३७ ओटा र कच्ची घर १० ओटा मात्र छन्। यस नगरपालिकामा १ हजार ४ सय ४ ओटा पहाडी दलित परिवारहरू बसोबास गर्दछन्। पहाडी दलितका ५५ परिवार बसोबास गर्ने आवास कच्ची छ (तालिका १.१८)।

तालिका १.१८ : दलित परिवारको आवास, विदुर नगरपालिका, २०७८

विवरण	जम्मा परिवार	घरको प्रकार (सङ्ख्यामा)				घरको प्रकार (प्रतिशतमा)			
		पक्की	अर्ध पक्की	कच्ची	अन्य	पक्की	अर्ध पक्की	कच्ची	अन्य
जम्मा	१५२३४	१४६८६	५३७	१०	१	९६.४	३.५	०.१	०.०
पहाडी दलित	१४०४	१३४९	५५	०	०	९६.१	३.९	०.०	०.०
मधेशी/तराइ दलित	५	४	१	०	०	८०.०	२०.०	०.०	०.०
गैरदलित जातजाति	१३८२५	१३३३३	४८१	१०	१	९६.४	३.५	०.१	०.०

स्रोत:- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.३१ दलित जनसङ्ख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकामा ५ हजार ४ सय ५८ जना पहाडी दलित बसोबास गर्दछन्। ती मध्ये २ हजार ९ सय ३० जना महिला हुन्। यस नगरपालिकामा पाँच वर्ष मुनीका दलित बालक २ सय ५२ जना र बालीका २ सय १२ जना छन्। यस पालिकामा ६८ वर्ष नाघेका वृद्ध दलित १ सय १७ जना र वृद्धा दलित महिला १ सय २५ जना छन् (तालिका १.१९)।

तालिका १.१९ : दलित जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

विवरण	जम्मा जनसङ्ख्या	जम्मा		०-४ वर्ष		६८+ वर्ष	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
जम्मा	५९२२७	२८४४९	३०७७८	२२७२	१९५५	१८८७	२०७५
पहाडी दलित	५४५८	२५२८	२९३०	२५२	२१२	११७	१२५
मधेशी/तराइ दलित	१८	१६	२	०	०	०	०
गैरदलित जातजाति	५३७५१	२५९०५	२७८४६	२०२०	१७४३	१७७०	१९५०

स्रोत:- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.३२ आवासको गुणस्तर र पर्याप्तता

परिवारले बसोबास गरेका घरको आकार, बनोट, संरचना र उपलब्ध सेवा सुविधा जस्तै सुधारिएको पिउने पानी, आधुनिक शौचालय र सुधारिएको उर्जा आदिका हिसाबले परिवारको न्यूनतम जीवनस्तर कायम गर्न उक्त घर र त्यसमा उपलब्ध सुविधाहरू पर्याप्त भए नभएको अवस्थाको जनगणनामा सङ्कलन गरिएका विवरणको आधारमा मापन गर्दा विदुर नगरपालिकाका ४१.७ प्रतिशत परिवार पूर्ण पर्याप्त र ४३.६ प्रतिशत परिवार पर्याप्त सेवा सुविधा भएको घर/आवासीय एकाइमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ। अर्को १३.५ प्रतिशत परिवार घरायसी सेवा सुविधाका हिसाबले मध्यमस्तरका घरमा बस्ने गरेका छन्। करिब १.१ प्रतिशत परिवार यस्ता सुविधा अपर्याप्त भएका घरमा बस्ने गरेको पाइएको छ (तालिका १.२०)।

तालिका १.२०: आवासको गुणस्तर, विदुर नगरपालिका, २०७८

	जम्मा	पहाडी दलित	तराइ/मधेशी दलित	गैरदलित जातजाति
जम्मा घरपरिवार संख्या	१५२३४	१४०४		१३८२५
आवासको गुणस्तर (परिवार संख्या)				
पूर्ण पर्याप्त	६३६०	३७७		५९८०
पर्याप्त	६६४८	७१३		५९३४
मध्यम	२०५७	२८९		१७६७
अपर्याप्त	१६४	२५		१३९
अति अपर्याप्त	५	०		५
आवासको गुणस्तर (प्रतिशतमा)				
पूर्ण पर्याप्त	४१.७	२६.९	६०.०	४३.३
पर्याप्त	४३.६	५०.८	२०.०	४२.९
मध्यम	१३.५	२०.६	२०.०	१२.८
अपर्याप्त	१.१	१.८	०.०	१.०
अति अपर्याप्त	०.०	०.०	०.०	०.०

१.३३ सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार सङ्ख्या

जनगणनामा सङ्कलन भएका घरको संरचना, खानेपानीको मुख्य स्रोत, खाना पकाउन र बत्ती बाल्न प्रयोग हुने इन्धन, शौचालयको सुविधा र अन्य घरायसी चल अचल सम्पत्तिको स्वामित्व र भोगचलनका आधारमा परिवारको सम्पन्नताको पञ्चम (Wealth Quintile) मा वर्गीकरण गरिएको छ। यस आधारमा समस्त परिवारलाई सम्पन्नताको तह अनुसार समान पाँच वर्गमा विभाजन गरिएको छ। पहिलो वर्गमा परेका परिवार अति उच्च, दोस्रोमा पर्ने उच्च, तेस्रोमा पर्ने न्यून, चौथोमा पर्ने न्यून र पाँचौ वर्गमा पर्ने परिवारलाई अति न्यून वर्गमा समूहीकृत गरिएको छ।

विदुर नगरपालिकाका ३०.६ प्रतिशत परिवारहरू सम्पन्नता पञ्चमकको अति उच्च वर्गमा रहेका छन् भने ३१.५ प्रतिशत उच्च वर्गमा, २५.५ प्रतिशत मध्यम वर्गमा, ८.१ प्रतिशत न्यून वर्गमा र ४.३ प्रतिशत परिवार अति न्यून वर्गमा रहेका छन् (तालिका १.२१)।

तालिका १.२१ : सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार संख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

विवरण	जम्मा	पहाडी दलित	तराइ/मधेशी दलित	गैरदलित जातजाति
जम्मा	१५२३४	१४०४	५	१३८२५
सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार घरपरिवार संख्या				
अति न्यून	६६०	१००	०	५६०
न्यून	१२३९	१५७	०	१०८२
मध्यम	३८८८	५४८	१	३३३९
उच्च	४७९२	४४८	३	४३४१
अति उच्च	४६५५	१५१	१	४५०३
सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार घरपरिवार संख्या (प्रतिशतमा)				
अति न्यून	४.३	७.१	०.०	४.१
न्यून	८.१	११.२	०.०	७.८
मध्यम	२५.५	३९.०	२०.०	२४.२
उच्च	३१.५	३१.९	६०.०	३१.४
अति उच्च	३०.६	१०.८	२०.०	३२.६

स्रोत:- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.३४ स्वास्थ्य जोखिमस्तर अनुसार घरपरिवार सङ्ख्या

घरको बनोट तथा पारिवारिक सुविधास्तरको आधारमा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजा अनुसार विदुर नगरपालिकाका १० ओटा घरपरिवार पूर्ण जोखिममा, २ सय २ ओटा घरपरिवार उच्च जोखिममा र १ हजार ४ सय ३९ ओटा घरपरिवार मध्यम जोखिममा रहेका छन्। यस पालिकाका ४५.९ प्रतिशत परिवारहरू न्यून जोखिमस्तरमा र ४३.२ प्रतिशत परिवार जोखिमरहित रहेको देखिन्छ।

तालिका १.२२ : स्वास्थ्य जोखिमस्तर अनुसार घरपरिवार संख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

जोखिमस्तर	जम्मा	पहाडी दलित	तराइ/मधेशी दलित	गैरदलित जातजाति
जम्मा घरपरिवार	१५२३४	१४०४	५	१३८२५
स्वास्थ्य जोखिमस्तर (परिवार संख्या)				
जोखिम नभएको	६५८७	३९४	४	६१८९
न्यून जोखिम	६९९६	७२९	१	६२६६
मध्यम जोखिम	१४३९	२४३	०	११९६
उच्च जोखिम	२०२	३८	०	१६४
पूर्ण जोखिम	१०	०	०	१०
स्वास्थ्य जोखिमस्तर (प्रतिशतमा)				
जोखिम नभएको	४३.२	२८.१	८०.०	४४.८
न्यून जोखिम	४५.९	५१.९	२०.०	४५.३
मध्यम जोखिम	९.४	१७.३	०.०	८.७
उच्च जोखिम	१.३	२.७	०.०	१.२
पूर्ण जोखिम	०.१	०.०	०.०	०.१

स्रोत:- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

१.३५ घरको तला

विदुर नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी ७२.४ प्रतिशत घर एक तले छन्। न्यूनतम नगरपालिकामा दुई तले, तीन तले र चार तले घर क्रमशः १९.९ प्रतिशत, ६.० प्रतिशत र १.४ प्रतिशत छन्। पाँच वा सो भन्दा बढी तले घर ०.४ प्रतिशत रहेका छन् (स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८)।

१.३६ घरको मुख्य प्रयोग

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकामा रहेका कुल १८ हजार २ सय ९३ वटा घरहरूमध्ये अधिकांश (६८.९ प्रतिशत) घर आवासीय प्रयोजनमा प्रयोग भएका छन्। न्यूनतम नगर क्षेत्रका १०.१ प्रतिशत घर खालि घर रहेका छन् भने गोठ तथा धन्सार/मतान को रूपमा प्रयोग भएका घर ४.५ प्रतिशत रहेका छन्। व्यापार व्यवसाय सञ्चालन भएका घर ३.८ प्रतिशत, शैक्षिक संस्था १.३ प्रतिशत, सरकारी घर १.१ प्रतिशत, उद्योग सञ्चालन भएका ०.७ प्रतिशत छन्।

१.३७ घरको आयु

विदुर नगरपालिकामा रहेका कुल १८ हजार २ सय ९३ वटा घरहरूमध्ये धेरै जसो ४ वर्ष भित्र निर्माण भएका देखिन्छन्। जम्मा घर मध्ये यस्ता घर ४७.३ प्रतिशत रहेका छन्। त्यसपछि ५ देखि ९ वर्ष आयु भएका घरको सङ्ख्या ३०.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। १०-४९ वर्ष पुराना घर १८.५ प्रतिशत र ५० वर्षभन्दा पुराना घर १.२ प्रतिशत रहेका छन्।

१.३८ कृषि ऋण र अनुदान लिने परिवार

विदुर नगरपालिकामा जम्मा कृषक परिवार मध्ये ५.९८ प्रतिशत कृषकले मात्रै कृषि ऋण लिएको देखिएको छ भने कृषि ऋण वा थप ऋणको आवश्यकता उल्लेख गर्ने कृषकको परिवार १४.३० प्रतिशत रहेको छ। कृषि कार्यकालागि कुनै न कुनै सरकारी अनुदान प्राप्त गरेका कृषक ५७.६० प्रतिशत रहेको छ (स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८)।

१.३९ घर जग्गा स्वामित्वमा रहेका महिलाहरु

विदुर नगरपालिका २.७ प्रतिशत महिलाको नाममा घर मात्र, ११.० प्रतिशत महिलाको नाममा जग्गा मात्र र १६.६ प्रतिशत महिलाहरुको स्वामित्वमा घर र जग्गा दुवै रहेको छ (स्रोत राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)।

१.४० बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता रहेका परिवार

विदुर नगरपालिकाका कुल परिवार मध्ये ६३.८ प्रतिशत परिवारमा कम्तिमा १ जना सदस्यको बैंक खाता रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिकाका कुल पुरुष मध्ये ३७.२ प्रतिशत र कुल महिला मध्ये २७.३ प्रतिशतको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा कम्तिमा एउटा बैंक खाता रहेको छ।

१.४१ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम प्राप्त व्यक्ति

विदुर नगरपालिकाका १०.० प्रतिशत परिवारमा कम्तिमा १ जना व्यक्तिले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका छन्। यस नगरपालिकाका १ हजार ५ सय २९ परिवारका २ हजार २ सय ६८ जना जनसङ्ख्या अर्थात ५.४ प्रतिशतले उक्त तालिम लिएको देखिन्छ।

१.४२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवार

विदुर नगरपालिकाका ३१.७ प्रतिशत परिवारले कुनै बैंक तथा वित्तीय संस्था वा सहकारी संस्थाबाट ऋण लिएका छन्।

१.४३ पशु चौपाया सङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा ८ हजार ९ सय ७४ कृषक छन्। ती मध्ये १ हजार ८ सय ८७ परिवारले ३ हजार ५ सय ८२ गाइ/गोरु पालेका छन्। नगरपालिकाका ४ हजार ५ सय १६ किसानले ८ हजार ९ सय ११ भैंसी/राँगा पालेका छन्।

बाख्रा पाल्ने कृषक ५ हजार १ सय ४१ छन्। तिनले ३४ हजार ८ सय ४ ओटा बाख्रा पालेका छन्। बङ्गुर/सुङ्गुर पाल्ने १ सय ४४ किसानसँग २ सय ४१ ओटा बङ्गुर/सुङ्गुर रहेका छन् (स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८)।

१.४४ धान, गहुँ, मकै र कोदो खेती गर्ने कृषक र क्षेत्रफल

विदुर नगरपालिकामा ८ हजार ९ सय ७४ कृषकसँग जम्मा ३ हजार ३ सय ४८ हेक्टर जग्गा चलन गरेका छन्। यस नगरपालिकामा ६ हजार ८ सय ६१ कृषकले १ हजार ६ सय ६५ हेक्टरमा धान खेती गर्दछन्। यस नगरपालिकाका ५ सय १४ किसानले ८३.८ हेक्टरमा गहुँ बाली लगाएका छन्। ८ हजार २ सय ५१ किसानले २ हजार २९ हेक्टरमा मकै खेती गरेको र ३ हजार ८ सय ८४ किसानले ६ सय ४ हेक्टरमा कोदो खेती गरेका छन् (स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८)।

तरकारी लगाउने किसान ६ हजार ६६ छन्। तिनले २०७८ सालको कृषि गणना भएको समयमा १ सय २९ हेक्टरमा तरकारी खेती गरेका थिए।

१.४५ प्रक्षेपित जनसङ्ख्या

पपुलेसन प्रोजेक्सन अफ नेपाल, २०२१-२०५१ प्रतिवेदन अनुसार विदुर नगरपालिकाको पुरुष जनसङ्ख्या आगामी दशकहरूमा स्थिर रहने र महिला जनसङ्ख्या एक दशकमा एक हजारको दरले बढ्दै जाने अनुमान गरेर सन् २०३१ मा ६०.६ हजार, सन् २०४१ मा ६१.६ हजार र सन् २०५१ मा ६२.२ हजार पुग्ने अनुमान गरिएको छ (तालिका १.१)।

तालिका १.२३ : विदुर नगरपालिकाको प्रक्षेपित जनसङ्ख्या, २०२१-२०५१

वर्ष (सन्)	जम्मा	पुरुष	महिला
			सङ्ख्या, हजारमा
२०२१	५९.७	२८.७	३१.०
२०३१	६०.६	२७.८	३२.८
२०४१	६१.६	२७.८	३३.८
२०५१	६२.२	२८.३	३३.९

स्रोत :- पपुलेसन प्रोजेक्सन अफ नेपाल, २०२१-२०५१, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

१.४६ प्रमुख नदी र खोलाहरू

विदुर नगरपालिका क्षेत्र भएर २ ओटा नदी र ७ ओटा खोला बगेका छन्। नगर क्षेत्रभित्र त्रिशुली नदीको लम्बाई २२ कि.मि. छ। खोलाहरूमा सबैभन्दा लामो गेर्खु खोला (७ कि.मि.) र दोस्रो लामो सामरी खोला (६ कि.मि.) हुन् (तालिका १.२३)।

तालिका १.२४ : नगरपालिका भित्रका प्रमुख नदी र खोलाहरू

क्र.सं.	खोला तथा नदीहरू	पालिका क्षेत्रमा जम्मा लम्बाई
१	त्रिशुली नदी	२२ कि. मि.
२	तादी नदी	६ कि. मि.
३	सामरी खोला	६ कि. मि.
४	सलाखु खोला	३ कि. मि.
५	फलाखु खोला	४ कि. मि.
६	गेर्खु खोला	७ कि. मि.
७	छत्रे खोला	३ कि. मि.
८	अँधेरी खोला	४ कि. मि.
९	खुर्सानी खोला	३ कि. मि.

स्रोत:- विदुर नगरपालिका

१.४७ प्राकृतिक सम्पदा: हावापानी, वनस्पति र वन्यजन्तु

विदुर नगरपालिका भौगोलिक रूपमा समथर मैदानदेखि पहाडी भू-भागसम्म फैलिएको भएकाले यहाँ समशीतोष्ण जलवायु रहेको छ। समुद्र सतहबाट ४७० मिटरदेखि ११५४ मिटर उचाइसम्म अवस्थित यस नगरपालिकामा वर्षेभरि मध्यम तापक्रम (Moderate Temperature) रहन्छ। यहाँ कृषि उत्पादन तथा वनस्पति वृद्धिका लागि अनुकूल वातावरण छ। यहाँ उर्वर माटो, नदिजन्य उत्पादन र विभिन्न प्रकारका वनस्पति तथा वन्यजन्तुहरू रहेका छन्। यहाँ विभिन्न प्रकारका वनहरूमा भौगोलिक स्वरूप अनुसारको विविधता रहेको देखिन्छ। केही भूभागहरूमा कडा काठ तथा केही क्षेत्रमा नरम काठका रूखहरू छन्।

जैविक विविधताले सम्पन्न सामुदायिक वन क्षेत्र समेत यस नगरपालिका अन्तर्गत रहेको छ। प्राकृतिक रूपमा रहेका पर्यापर्यटन क्षेत्र, सम्म फाँटहरू र पहाडहरू समेत रहेका छन्। विविध हावापानी र भू-आकृति कारणले विदुर नगरपालिका जैविक विविधतामा धनी मानिन्छ। यस क्षेत्रमा रहेका वन, खोलानाला र डाँडाकाँडाले नगरको प्राकृतिक सुन्दरता र वातावरणीय सन्तुलन कायम राखेका छन्। यस पालिकामा हुने मुख्य वनस्पति, वन्यजन्तुहरू तथा जडिबुटीहरू देहायका छन् (तालिका १.२४)।

तालिका १.२५ : नगरपालिका भित्र पाइने वनस्पति, वान्यजन्तु र चराचुरुङ्गी

वनस्पतिहरू	साल, चिलाउने, खोटेसल्ला, उतिस, वाँझरफलाँट, सिरिस, साज, खसु, गुराँस, काफल, जमुना, क्यामुना, सिसौ, आदि
वन्यजन्तुहरू	स्याल, लोखर्के, जङ्गली विरालो, वाँदर, खरायो, चितुवा, मलसाँब्रो, चरीवाघ, मृग, सालक, बँदेल, रतुवा, न्याउरी मुसो, काठे भालु, आदि
चराचुरुङ्गीहरू	बकुल्ला, मैना, ढुकुर, कालिज, मलेवा, परेवा, चिल, उल्लु, लाटोकोसेरो, काकाकुल, भँगौरा सारोग, काग, सुगा, पानीहाँस, वनवाज, वनरूवी, डाङ्ग्रे रूवी, ब्राहीचटी, सानो माटोकोरे, फिरफिरे गौथली, वस्तु बकुल्ला, सानो गोकुल, ढाडेगोकुल, छिरविरे माटोकोरे, चिबे, माछाकुल, खर लाहाँचे, भद्राई, मुनियाँ, कुथुर्के, मिलचरा, आदि

१.४८ प्रमुख ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू

विदुर नगरपालिका ऐतिहासिक र धार्मिक दृष्टिले अत्यन्त समृद्ध नगर हो। यस क्षेत्रमा मल्लकालीन वास्तुकला, पुरातात्विक दरबार र प्राचीन मन्दिरहरूको उपस्थिति पाइन्छ, जसले नगरको गौरवमय इतिहास झल्काउँछ। यहाँका प्रमुख धार्मिक स्थलहरूमा जालपा देवी मन्दिर, भैरवी मन्दिर र वनदेवी मन्दिर, पञ्चकन्या मन्दिर, पाञ्चायण मन्दिर आदि उल्लेखनीय छन्। यिनै मन्दिरहरूमा वर्षभर विभिन्न जात्रा, मेला र धार्मिक पर्वहरू मनाइने परम्परा छ। त्यस्तै, नुवाकोट दरबार क्षेत्र ऐतिहासिक दृष्टिले अत्यन्त महत्वपूर्ण स्थल हो, जहाँबाट मल्लकालदेखि शाहकालसम्मको सांस्कृतिक र प्रशासनिक इतिहास जोडिएको छ। देवीघाट क्षेत्र गङ्गा-त्रिशूली र तादी नदीको संगमस्थलमा अवस्थित छ, जसले धार्मिक यात्रुहरूलाई आकर्षित गर्छ। यी सम्पदाहरूले विदुर नगरपालिकाको सांस्कृतिक पहिचान, धार्मिक आस्था र ऐतिहासिक गौरव उजागर गरेका छन् र पर्यटन प्रवर्धनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्।

विदुर नगरपालिकाका प्रसिद्ध धार्मिक स्थलहरूमा देवीघाटस्थित जालपा देवी मन्दिर, नुवाकोटका भैरवी मन्दिर र वनदेवी मन्दिर, हात्तिगौँडामा रहेको पञ्चकन्या मन्दिर र बट्टारस्थित पाञ्चायान मन्दिर प्रमुख छन् (तालिका १.२६)।

तालिका १.२६ : नगरपालिका भित्र रहेका प्रमुख ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू

सि.नं.	ऐतिहासिक धार्मिक स्थलहरू	स्थान
१	जालपा देवी मन्दिर	देवीघाट
२	भैरवी मन्दिर	नुवाकोट
३	वनदेवी मन्दिर	नुवाकोट
४	पञ्चकन्या मन्दिर	हात्तिगौडा
५	पाञ्चायन मन्दिर	बट्टार

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

१.४९ नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख जात्राहरू

यस नगरपालिकाको विदुर, त्रिशूली, बट्टार र नुवाकोट क्षेत्रमा मुख्य गरी गाईजात्रा र रोपाई जात्रा धुमधामले मनाइन्छ भने नुवाकोट क्षेत्रमा सिन्दुरे जात्रा, देवीघाटमा एकादशी मेला तथा वैशाख पूर्णिमा जात्रा लाग्छ। बट्टारमा कृष्ण अष्टमी मेला लाग्छ र माझिटारमा घाटु जात्रा हुन्छ (तालिका १.२७)।

तालिका १.२७ : नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख जात्राहरू

क्र.सं.	स्थानीय जात्रा र मेलाको नाम	मनाइने क्षेत्र र स्थान
१.	गाई जात्रा	विदुर, त्रिशूली, बट्टार, नुवाकोट
२.	रोपाई जात्रा	विदुर, त्रिशूली, बट्टार, नुवाकोट
३.	सिन्दुरे जात्रा	नुवाकोट
४.	एकादशी मेला	देवीघाट
५.	कृष्णअष्टमी मेला	बट्टार
६.	घाटु जात्रा	माझिटार
७.	वैशाख पूर्णिमा जात्रा	देवीघाट

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

१.५० नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरू

विदुर नगरपालिकामा ब्राह्मण, क्षेत्री र नेवार जातिले दशैं, तिहार, तीज, जनैपूर्णिमा, फागु पूर्णिमा, आदि चाडपर्व मनाउँछन् भने मुस्लिमहरूले इद, तामाड जातिले ल्होसार र क्रिश्चियन धर्मका अनुयायीहरूले क्रिसमस मनाउँछन् (तालिका १.२८)।

तालिका १.२८ : नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरू

क्र.सं.	चाडपर्वको नाम	मनाइने क्षेत्र र स्थान	जातजाती
१	दशैं, तिहार, तीज, जनैपूर्णिमा, फागु पूर्णिमा	विदुर, त्रिशूली, बट्टार, नुवाकोट	ब्राह्मण, क्षेत्री, नेवार
२	इद	त्रिशूली, बट्टार	मुस्लिम
३	ल्होसार	त्रिशूली, बट्टार	तामाड
४	क्रिसमस	त्रिशूली, बट्टार, कोलनी	क्रिश्चियन

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

१.५१ प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू

तालिका १.२९ : विदुर नगरपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.सं.	पर्यटकीय स्थलहरू	ठेगाना
१	नुवाकोट दरबार / महाचैत्य, नुवाकोट	विदुर न.पा. २
२	जालपा क्षेत्र	विदुर न.पा. ५
३	डि सिलट्याङ्की	विदुर न.पा. ९
४	दधेलामा कालिका भगवती	विदुर न.पा. ११
५	पन्चकन्या मन्दिर	विदुर न.पा. ८
होमस्टे पर्यटन		
१	नुवाकोट भ्यू सामुदायिक होमस्टे	विदुर न.पा. २, नुवाकोट दरबार क्षेत्र ।
मनोरञ्जन पार्क/उद्यान		

क्र.सं.	पर्यटकीय स्थलहरू	ठेगाना
१	गंगटे पार्क	विदुर न.पा. ५
२	विजुरा पार्क	विदुर न.पा. ९
३	पोष्ट बहादुर स्मृति पार्क	विदुर न.पा. ५
४	पृथ्वी स्मारक / चौसठ्ठी पार्क	विदुर न.पा. ५
५	मालेभञ्ज्याङ पार्क	विदुर न.पा. १२

स्रोत:- विदुर नगरपालिका

१.५२ प्रमुख पदमार्गहरू

विदुर नगरपालिकामा प्रमुख रूपमा ९ ओटा पदमार्गहरू छन्। वडा नं. ४, ६ र ३ मा पर्ने संगमचोक - हावाघर - खड्गभञ्ज्याङ पदमार्ग लम्बाईको हिसाबले सबैभन्दा लामो (११ कि.मि.) छ। फुलबारी गेटदेखि उपल्लो गेर्खु जाने पदमार्ग ९.२ कि.मि. लामो छ। लम्बाईमा सबैभन्दा छोटो पदमार्गमा वडा नम्बर १२ को सिंचाई गौरीबेसी सडक हो (तालिका १.३०)।

तालिका १.३० : विदुर नगरपालिकाका प्रमुख पदमार्गहरू

क्र. सं.	पदमार्गको नाम	देखि -सम्म	लम्बाई
१	हात्तीगौडा राइसिंग कागुने सडक	वडा नं. ८, १३	७.७ कि.मी.
२	फुलबारी गेटदेखि उपल्लो गेर्खु	वडा नं. १०, ११	९.२ कि.मी.
३	सिमुटार क्यौरिनी भञ्ज्याङभुरूड	वडा नं. १	६.० कि.मी.
४	संगमचोक हावाघर खड्गभञ्ज्याङ	वडा नं. ४, ६, ३	११.० कि.मी.
५	सिंचाई गौरीबेसी सडक	वडा नं. १२	३.० कि.मी.
६	इन्टेकदेखि कोलनी एरियासम्म	वडा नं. ९	६.५ कि.मी.
७	कपासखोरिया नुवाकोट सडक	वडा नं. २	४.५ कि.मी.
८	इनारपाटी देवीघाट सडक	वडा नं. ६, ५	५.० कि.मी.
९	पिपलटार भित्री सडक	वडा नं. ५	७.० कि.मी.

स्रोत:- विदुर नगरपालिका

१.५३ प्रमुख बजार केन्द्रहरू

यस नगरपालिकाको प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा विदुर, बट्टार, त्रिशुली, गंगटे, हात्तिगौडा, ढुंगे, वेत्रावती, अक्करे, राईसिङ्ग, नुवाकोट दरबार क्षेत्र, देवीघाट, वगुवा र कोलोनी, आदि रहेका छन्।

विदुर नगरपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक, शैक्षिक र प्रशासनिक दृष्टिले नुवाकोटको मुटु हो। ऊर्जा, कृषि, पर्यटन र शिक्षामा अग्रणी यस नगरपालिकाले नुवाकोटलाई समृद्ध बनाउने केन्द्रको रूपमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ।

१.५४ पर्यटकस्तरीय होटल

विदुर नगरपालिकामा ५ ओटा पर्यटकस्तरीय होटल सञ्चालनमा रहेका छन्। सिद्धार्थ होटल, सतान्चुली होटल र होटल दरबार स्ववायर वडा नम्बर ४ मा पर्दछन् भने हारती क्राउन वडा नम्बर २ मा र दियालो होटल वडा नम्बर २ मा अवस्थित छ (तालिका १.३१)।

तालिका १.३१ : विदुर नगरपालिका भित्रका पर्यटकस्तरीय होटलहरू

क्र. सं.	होटलको नाम	ठेगाना
१	सिदार्थ होटल	विदुर न. पा. ४
२	सतान्चुली होटल	विदुर न. पा. ४
३	होटल दरबार स्क्वाएर	विदुर न. पा. ४
४	हारती क्राउन	विदुर न. पा. ५
५	दियालो होटल	विदुर न. पा. २

स्रोत:- विदुर नगरपालिका

१.५५ हाटबजार केन्द्र

विदुर नगरपालिका क्षेत्रमा वडा नं. ४ को इलम प्रशिक्षण केन्द्र र वडा नं. ९ मा लायन/कृषि हाट बजार लागू (तालिका १.३२)।

तालिका १.३२ : विदुर नगरपालिका भित्रका हाटबजारहरूको विवरण

क्र. सं.	हाटबजार को नाम	स्थान
१	इलम प्रशिक्षण केन्द्र	विदुर - ४
२	लायन / कृषि हाट	विदुर - ९

स्रोत:- विदुर नगरपालिका

खण्ड — २

तथ्याङ्कमा नुवाकोट जिल्ला

२.१ परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या

२.१.१ वि.सं. २०११ सालमा नुवाकोट जिल्लाको जनसङ्ख्या

वि.सं. २०११ सालमा नुवाकोट जिल्लामा ३४ थुम र ५ सय ९ गाउँ थिए। यस जिल्लाभित्र २७ हजार ६ सय ७६ घरमा १ लाख ४७ हजार ५ सय ८१ जनसङ्ख्या बसोबास गर्दथ्यो (स्रोत: सङ्ख्या विभाग, जनगणना २००९/११ को प्रतिवेदन, तालिका १२ : थुम प्रगन्ना अनुसारको जनसङ्ख्या)। नुवाकोट जिल्लाको क्षेत्रफल १११५ वर्ग माइल थियो। त्यसबेला बट्टार थुम अन्तर्गत १५ गाउँ, ४ सय ४३ घरपरिवार र २ हजार २ सय ४२ जनसङ्ख्या थिए भने नुवाकोट थुममा २८ गाउँ, ९ सय २४ घर र ४ हजार ५ सय ५६ जनसङ्ख्या थियो।

२.१.२ वि.सं. २०१९ र २०३२ सालमा नुवाकोट जिल्लाको पुनर्संरचना

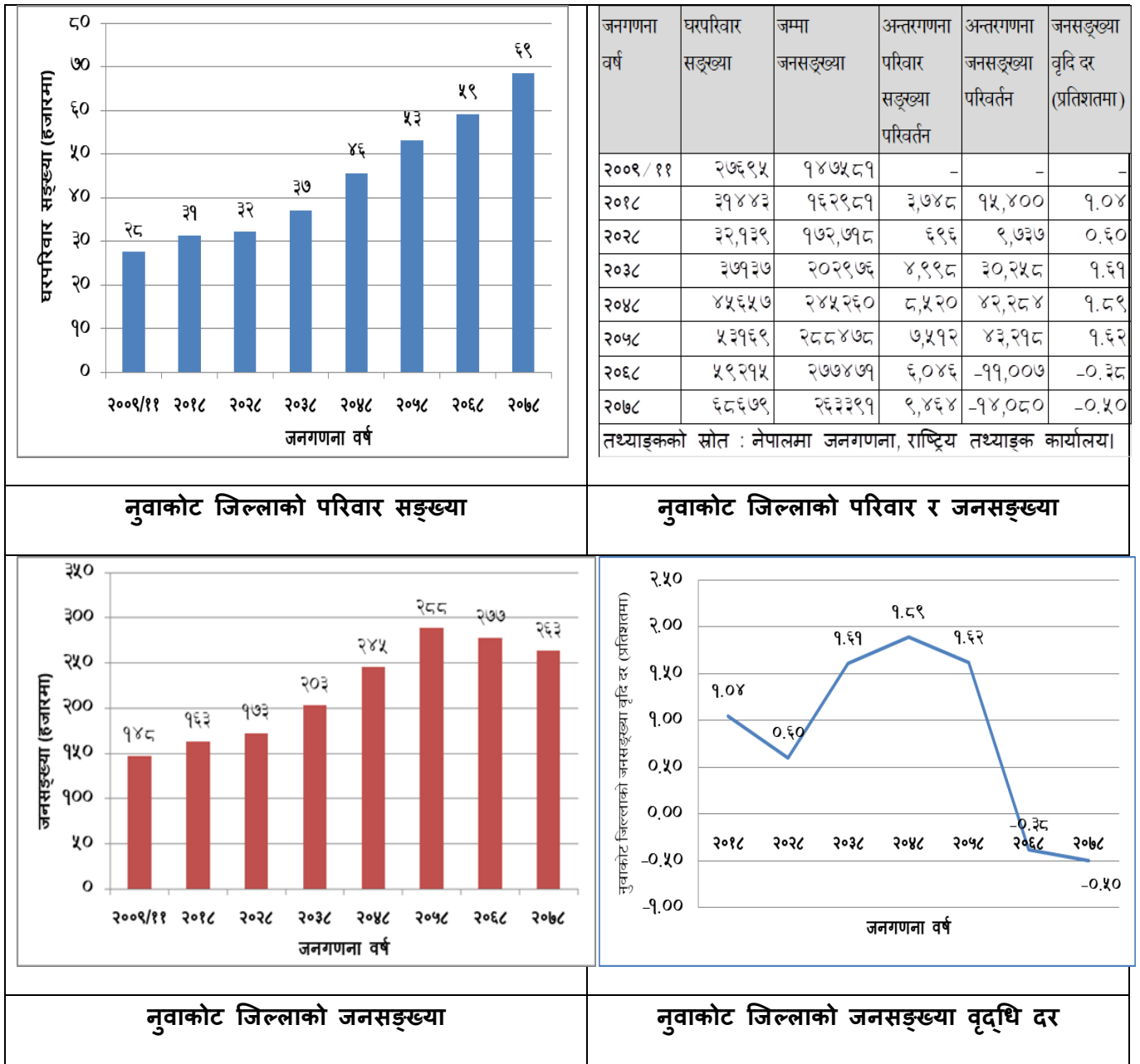
वि.सं. २०१९ साल मंसिर ५ गतेको सरकारको निर्णय बमोजिम घोषणा भएका ७५ जिल्ला मध्ये साविक पश्चिम १ नं. नुवाकोट जिल्लामा रहेका रसुवा र पाँचसयखोलाको भाग र तत्कालीन धादिङ जिल्लामा रहेको सातसय खोला थुम मिलेर नयाँ रसुवा जिल्ला बनेको थियो भने नयाँ नुवाकोट जिल्लामा पाँचसयखोलाको दक्षिणीभाग, झिल्डुङ, नुवाकोट, धैबुङ, कविलास, तामेतलाखु, बेलकोट, बर्मण्डी, खोलेगाउँ, थानकोट थुम र तत्कालीन धादिङ जिल्लाको लामीडाँडा थुम समावेश भएका थिए (स्रोत: २०१९ पौष २ गतेको नेपाल राजपत्र)।

वि.सं. २०३२ सालमा भइरहेका अञ्चल जिल्लाको पुनःविभाजन गरी सीमाना र सदरमुकाम हेरफेर गर्ने क्रममा साविक नुवाकोट जिल्लाका ४ गाउँ पञ्चायतहरू (धैबुङ लहरेपौवा, धैबुङ जिवजिवे, समस्थली र यासाँ) रसुवा जिल्लामा समावेश भएका थिए भने साविक रसुवा जिल्लाका ३ गाउँ पञ्चायत (बसुन्चेत, सानो कमताङ र ठूलो किमताङ) र साविक धादिङ जिल्लाका ४ गाउँ पञ्चायत (बुधसिङ, कल्लावारी साँभरी, खड्गाभञ्ज्याङ, फिरकेप चारघरे) नुवाकोट जिल्लामा गाभिएको थियो (स्रोत: २०३२ मंसिर २६ गतेको नेपाल राजपत्र, भाग ३)।

२.१.३ नुवाकोट जिल्लाको परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या

२०४८ सालमा नुवाकोटमा ४६ हजार घरपरिवार थिए। नुवाकोट जिल्लाको परिवार सङ्ख्या २०५८-२०६८ अवधिमा ५३ हजारबाट करिब ६ हजारले बढेर ५९ हजार पुगेको थियो। २०६८-२०७८ अवधिमा नुवाकोटमा करिब १० हजार परिवार थप भएर जम्मा ६९ हजार परिवार भएका छन्। २०३८-२०४८ को दशकमा ४२ हजार र २०४८-२०५८ को दशकमा ४३ हजारले जनसङ्ख्या बढेर २०५८ सालमा २ लाख ८८ हजार पुगेको नुवाकोट जिल्लाको जनसङ्ख्या २०६८ सालदेखिका दुई दशकमा निरन्तर घटेको छ। २०५८-२०६८ सम्मको अवधिमा ११ हजार जनसङ्ख्या घट्यो भने त्यसपछि थप १४ हजार घटेर २०७८ सालमा २ लाख ६३ हजारमा आएको छ। २०५८-२०६८ को दशकमा जनसङ्ख्या वृद्धि दर ०.३८ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकोमा पछिल्लो दशकमा ०.५० प्रतिशतले ऋणात्मक भएको देखिन्छ (चित्र २.१)।

चित्र २.१ : नुवाकोट जिल्लाको परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या, २००९/११- २०७८

तथ्याङ्कको स्रोत : सम्बन्धित वर्षका जनगणनाका नतिजाहरू।

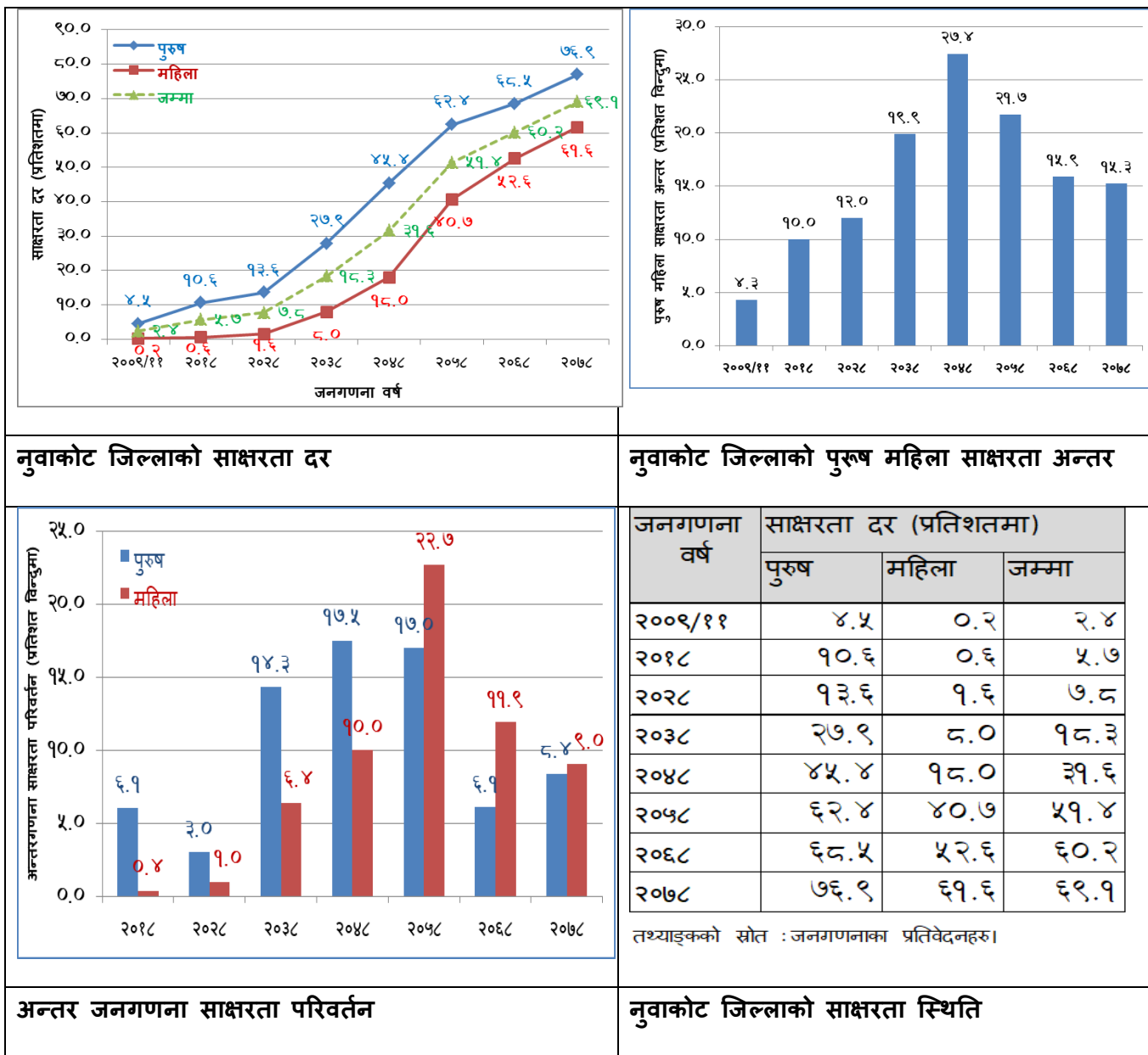
२.२ नुवाकोट जिल्लाको साक्षरता

वि.सं.२००९/११ मा नुवाकोट जिल्लामा पढन र लेख्न जाने साक्षर जनसङ्ख्या २.४ प्रतिशत थिए। त्यसबखत महिला साक्षरता ०.२ प्रतिशत मात्र थियो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार नुवाकोट जिल्लाको साक्षरता दर ६९.१ प्रतिशत पुगेको छ। २०७८ सालमा पुरुष साक्षरता ७६.९ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ६१.६ प्रतिशत रहेको छ।

२०१८-२०४८ अवधिमा पुरुष साक्षरता दशकै पिच्छे क्रमशः ६.१ प्रतिशत, ३.० प्रतिशत, १४.३ प्रतिशत र १७.५ प्रतिशत विन्दुले बढेको थियो। २०४८ सालको जनगणनाको समयमा पुरुष-महिला साक्षरता अन्तर २७.४ प्रतिशत विन्दु रहेको थियो। त्यसपछि पुरुष साक्षरता भन्दा महिला साक्षरता उच्च विन्दुले बढदै गएको छ।

२०४८ सालमा महिला साक्षरता १८ प्रतिशत थियो। २०४८-२०७८ को अवधिमा महिला साक्षरता हरेक दशकमा क्रमशः २२.७ प्रतिशत, ११.९ प्रतिशत र ९.० प्रतिशत विन्दुले बढेर पुरुष-महिला साक्षरता अन्तरमा क्रमिक सुधार आएको देखिन्छ (चित्र २.२)।

चित्र २.२ : नुवाकोट जिल्लाको साक्षरता दर, २००९/११-२०७८

तथ्याङ्कको स्रोत : सम्बन्धित वर्षका जनगणनाका नतिजाहरू।

२.३ नुवाकोट जिल्लाको औषत आयु

नुवाकोट जिल्लाका महिलाहरूको औषत आयु विगत दुई दशकदेखि पुरुषको भन्दा बढि छ। २०५८ साल नुवाकोट जिल्लाका पुरुषको औषत आयु ६२.९ वर्ष थियो। २०५८-२०६८ को दशकमा पुरुषको आयु ४.९ वर्ष थप भएर २०६८ सालमा ६७.८ वर्ष पुगेकोमा पछिल्लो दशकमा पुरुषको आयु १.४ वर्ष थपिएर २०७८ सालमा पुरुषको औषत आयु ६९.२ वर्ष पुगेको देखिन्छ।

महिलाको औषत आयु २०५८-२०६८ को दशकमा ६४.३ वर्षबाट ६.२ वर्ष बढेर ७०.५ वर्ष पुगेको थियो। पछिल्लो दशकमा थप ३.५ वर्ष थपिएर २०७८ सालमा नुवाकोटका महिलाको औषत आयु ७४.० वर्ष भएको छ।

तालिका २.१ : नुवाकोट जिल्लाको औषत आयु, २०५८-२०६८

जनगणना वर्ष	जम्मा	पुरुष	महिला वर्षमा
२०५८	६३.६	६२.९	६४.३
२०६८	६९.९	६७.८	७०.५
२०७८	७९.५	६९.२	७४.०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०५८, २०६८, २०७८।

२.४ नुवाकोट जिल्लाको गरिबी

नुवाकोट जिल्लामा गरिबीको दर, गरिबीको विषमता र गरिबीको गहनताका सूचकहरू २०५८-२०७८ को अवधिमा निरन्तर घटेका छन्। २०५८ सालमा ३७.४ प्रतिशत रहेको गरिबीको दर २०७८ सालसम्ममा घटेर १६.०१ प्रतिशतमा झरेको छ। सो अवधिमा गरिबीको विषमता १०.९ प्रतिशतबाट ३.०१ मा र गरिबीको गहनता ४.४ प्रतिशतबाट ०.८४ प्रतिशतमा घटेको छ।

तालिका २.२ : नुवाकोट जिल्लाको गरिबी, २०५८-२०७८

जनगणना वर्ष	गरिबीको दर	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता प्रतिशतमा
२०५८	३७.४	१०.९	४.४
२०६८	२०.३	४.९८	१.२९
२०७८	१६.०१	३.०१	०.८४

स्रोत : नेपालको गरिबीको लघु क्षेत्र अनुमानहरू, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

२.५ नुवाकोट जिल्लाको जनसाङ्ख्यिक लाभांश

नुवाकोट जनसाङ्ख्याको दृष्टिले ३४ औं ठूलो जिल्ला हो। वि.सं.२०६८ सालमा नुवाकोटको जनसाङ्ख्यिक लाभांश (Demographic dividend index) ६९.१७ रहेको थियो। वि.सं. २०७८ मा उक्त लाभांश सूचकाङ्क ७६.३४ पुगेको छ (स्रोत: National Population and Housing Census 2021 I Thematic Report-VII, Annex 11: Demographic dividend index by districts of Nepal, 2011-2021)।

२.६ नुवाकोट जिल्लाको मध्यिका उमेर र कुल प्रजनन दर

नुवाकोट जिल्लाको मध्यक उमेर (Mean age) ३२.६ वर्ष छ भने मध्यिका उमेर (Median Age) २९ वर्ष रहेको छ। जिल्लाको कुल प्रजनन दर २.५२ बच्चा प्रति महिला छ भने १५-४९ वर्षका विवाहित महिलाले अक्सर बच्चा पाउने उमेर (Mean age of child bearing) २८.३ वर्ष पुगेको छ (स्रोत : Fertility in Nepal, Thematic Report IV, National Population and Housing Census, 2021)।

खण्ड - ३

विदुर नगरपालिकाको जाति, भाषा र धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या

३.१ जातजातिको विवरण

यस नगरपालिकामा ३९ ओटा जातजातिको बसोबास छ। २०६८ सालको जनगणनामा यस नगरपालिकामा ३४ ओटा जातजाति गणना भएका थिए। यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी तामाङ जातिको बसोबास रहेको छ। यस नगरपालिकामा कुल जनसङ्ख्याको २२.४८ प्रतिशत तामाङहरू छन्। तामाङहरूको जनसङ्ख्या १३ हजार ३ सय १५ जना रहेको छ। त्यसपछि दोस्रो र तेस्रो धेरै जनसङ्ख्या क्रमशः ब्राह्मण पहाड (२०.९१ प्रतिशत) र क्षेत्री (१७.४७ प्रतिशत) को छ। नेवारको जनसङ्ख्या यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको १२.०९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ३.१)।

तालिका ३.१ : विदुर नगरपालिकाको जातिगत जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८

जातजाति	२०६८			२०७८			जम्मा प्रतिशत
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	
१. तामाङ	१०,६७७	४,८९०	५,७८७	१३३१५	६२७५	७०४०	२२.५
२. ब्राह्मण पहाड	१२,१९०	५,६५९	६,५३१	१२३८५	५९९२	६३९३	२०.९
३. क्षेत्री	१०,२४७	४,७४१	५,५०६	१०३४८	५०१२	५३३६	१७.५
४. नेवा:	६,८२२	३,२२२	३,६००	७१५८	३४८९	३६६९	१२.१
५. कुमाल	२,४०८	१,१४१	१,२६७	२४३५	११४५	१२९०	४.१
६. मगर	२,०५४	९४७	१,१०७	२२१०	१०४५	११६५	३.७३
७. विश्वकर्मा	२,२३६	९७०	१,२६६	२१९६	१००६	११९०	३.७१
८. मिजार	१,६५४	७७४	८८०	१८४६	८९१	९५५	३.१
९. राइ	१,५००	७००	८००	१७६८	८३८	९३०	३.०
१०. परियार	१,२२२	५५३	६६९	१४१६	६३१	७८५	२.४
११. घर्ती/भुजेल	६५८	३०३	३५५	६२२	३०७	३१५	१.१
१२. घले	२४०	९९	१४१	५१५	२३९	२७६	०.९
१३. ठकुरी	३९४	१७४	२२०	४९५	२२७	२६८	०.८
१४. गुरुङ	२९४	१४२	१५२	४५७	२१३	२४४	०.८
१५. माझी	३९४	१८२	२१२	४२५	२१५	२१०	०.७
१६. सुनुवार	१२६	५७	६९	३८८	१७३	२१५	०.७
१७. मुसलमान	२४७	१२८	११९	२७३	१४८	१२५	०.५
१८. सन्यासी/ दशनामी	१९५	१००	९५	११३	५९	५४	०.२
१९. थारू	४१	२७	१४	९२	६१	३१	०.२
२०. कलवार	६३	४२	२१	८०	४६	३४	०.१

जातजाति	२०६८			२०७८			जम्मा प्रतिशत
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	
२१. ब्राह्मण तराइ	-	-	-	५९	३७	२२	०.१
२२. शेर्पा	३१	१९	१२	४१	२०	२१	०.१
२३. यादव	२१	१३	८	३२	२३	९	०.१
२४. हजाम/ठाकुर	४९	३४	१५	३२	२२	१०	०.१
२५. मल्लाह	१५	११	४	२६	१७	९	०.०
२६. याक्थुङ/ लिम्बु	-	-	-	२५	७	१८	०.०
२७. कानु	-	-	-	२५	१९	६	०.०
२८. कोइरी/ कुशवाह	-	-	-	१५	१०	५	०.०
२९. कुर्मी	-	-	-	१५	३	१२	०.०
३०. दुसाध/ पासवान	-	-	-	१४	१३	१	०.०
३१. राजपुत	-	-	-	१४	८	६	०.०
३२. तेली	९७	६३	३४	१३	११	२	०.०
३३. बनियान	-	-	-	१३	७	६	०.०
३४. धानुक	-	-	-	१२	८	४	०.०
३५. बड्गाली	१२	७	५	१२	८	४	०.०
३६. जिरेल	-	-	-	११	५	६	०.०
३७. खवास	-	-	-	१०	३	७	०.०
३८. बादी	७९	३८	४१	-	-	-	०.०
३९. दनुवार	३३	१८	१५	-	-	-	०.०
४०. कठबनियान	२४	१७	७	-	-	-	०.०
४१. चमार/ हरिजन	१२	५	७	-	-	-	०.०
४२. अन्य	११३	५३	६०	८२	४५	३७	०.१
४३. दलित अन्य	१३०	६०	७०	-	-	-	०.०
४४. तराइ अन्य	५३	३०	२३	-	-	-	०.०
४५. नखुलेको अन्य	२०	९	११	-	-	-	०.०
४६. विदेशी	-	-	-	२३९	१७१	६८	०.४
जम्मा	५४,३५१	२५,२२८	२९,१२३	५९,२२७	२८,४४९	३०,७७८	१००.०

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७५-२०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

यस नगरपालिकामा २०६८ सालमा बसोबास गर्ने बादी, दनुवार, कठबनियान र चमार/हरिजन गरी ४ जातजाति २०७८ सालको जनगणनामा समावेश भएका थिएनन् भने पछिल्लो जनगणनामा याक्थुङ/लिम्बु, कानु, कोइरी/कुशवाह, दुसाध/पासवान, राजपुत, बनियान, धानुक, जिरेल र खवास गरी नयाँ ९ जातजाति गणनामा समावेश भएका थिए।

३.२ मातृभाषा

यस नगरपालिकामा १७ प्रकारका मातृभाषा बोल्ने मानिसहरूको बसोबास रहेको छ। २०६८ मा सालका जनगणनामा यस नगरपालिकामा क्रमशः १३ र १६ ओटा मातृभाषा पहिचान भएका थिए। विदुर नगरपालिकामा सबैभन्दा धेरै मानिसले नेपाली (७३.८ प्रतिशत) भाषा बोल्दछन्। दोस्रो र तेस्रो स्थानमा क्रमशः तामाङ भाषा (१७.१ प्रतिशत) र नेपाल भाषा (३.८

प्रतिशत) रहेका छन् । २०६८ देखि २०७८ सम्मको यस नगरपालिकामा बोलिने मातृभाषाहरूको विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ३.२ : विदुर नगरपालिकामा मातृभाषाहरूको विवरण, २०६८-२०७८

मातृभाषा	२०६८			२०७८			जम्मा प्रतिशत
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	
१. नेपाली	४१,१८५	१९,०१७	२२,१६८	४३७०६	२१०१५	२२६९१	७३.८
२. तामाङ	८,०३८	३,६६४	४,३७४	१०१४६	४७१५	५४३१	१७.१
३. नेवा:	२,४०४	१,१६३	१,२४१	२२६४	११३०	११३४	३.८
४. कुमाल	१,१९०	५६२	६२८	१३६८	६३२	७३६	२.३
५. भोजपुरी	१८२	११६	६६	४२८	२८७	१४१	०.७
६. घले	५५	१७	३८	२९४	१२९	१६५	०.५
७. मगर	२६५	११८	१४७	१८७	८५	१०२	०.३
८. राइ	१७४	८७	८७	१८४	८५	९९	०.३
९. हिन्दी	१३९	१०३	३६	१६९	९७	७२	०.३
१०. गुरुङ	१६२	७९	८३	१५७	७४	८३	०.३
११. मैथली	१५३	१०४	४९	१४९	९१	५८	०.३
१२. थारू	१२	४	८	५३	३६	१७	०.१
१३. उर्दू	१७८	९१	८७	३३	२०	१३	०.१
१४. शेर्पा	१६	११	५	१६	१०	६	०.०
१५. सुनुवार	-	-	-	११	५	६	०.०
१६. संस्कृत	-	-	-	१०	७	३	०.०
१७. डोटेली	११	६	५				०.०
१८. अन्य	१५१	६९	८२	५२	३१	२१	०.१
१९. नखुलेको	३६	१७	१९				०.०
जम्मा	५४,३५१	२५,२२८	२९,१२३	५९,२२७	२८,४४९	३०,७७८	१००.०

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०६८-२०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

३.३ धर्म सम्बन्धी विवरण

विदुर नगरपालिकामा ७ ओटा धर्म मान्ने मानिसहरूको बसोबास छ। यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढि हिन्दु (७९.१ प्रतिशत), दोस्रो बौद्ध (१६.२ प्रतिशत) र तेस्रो स्थानमा क्रिस्चियन (३.४ प्रतिशत) धर्मावलम्बी छन्।

२०६८-२०७८ को अवधिमा विदुर नगरपालिकामा हिन्दु धर्मावलम्बी बाहेक अन्य सबै धर्महरूको अंश बढेको छ भने सोहि अवधिमा हिन्दुको जनसङ्ख्या २.२ प्रतिशत बिन्दुले घटेको देखिन्छ (तालिका ३.३)।

तालिका ३.३ : विदुर नगरपालिकाको धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या, २०६८-२०७८

धर्म	२०६८	२०७८	अन्तर (२०५८-२०७८)
हिन्दु	८१.४	७९.२	-२.२
बौद्ध	१४.९	१६.२	१.३
क्रिस्चियन	२.४	३.४	१.०
किराँत	०.५	०.६	०.१
इस्लाम	०.४	०.६	०.२
अन्य	०.३	०.०७	-०.२
जम्मा	१००.००	१००.००	

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना, २०६८, २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

खण्ड-४

वडागत पारिवारिक तथा जनसाङ्ख्यिक विवरण

४.१ वडागत घरको स्वामित्व

विदुर नगरपालिकामा जम्मा १ हजार ५ सय २२ परिवार भाडामा बसोबास गर्दछन्। वडा नम्बर ४ मा सबैभन्दा धेरै (५ साय ६१ परिवार, ३२.४ प्रतिशत) भाडामा बसेका छन् भने वडा नं. ९ र वडा नं. २ मा क्रमशः ३ सय ७८ परिवार (१९.९ प्रतिशत) र २ सय ६५ परिवार (१९.४ प्रतिशत) भाडाको घरमा बसोबास गरेका छन्। संस्थागत घरमा बस्ने परिवार वडा नं. ९ मा सबैभन्दा धेरै (६७ परिवार) छन् भने वडा नं. ११ र १३ मा संस्थागत घरमा बसोबास नरहेको देखिन्छ।

तालिका ४.१ : वडा अनुसार घरको स्वामित्व, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा	आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
१	६७०	५५२	१०९	१	८
२	१३६५	१०६७	२६५	१०	२३
३	१२७२	१२६४	७	१	०
४	१७३२	११२६	५६१	३१	१४
५	१४३७	१३६०	७१	४	२
६	९४६	८८२	४३	२०	१
७	१०५७	१०१९	२८	७	३
८	९७०	९३४	३५	०	१
९	१९०३	१४४७	३७८	६७	११
१०	८६९	८६५	३	१	०
११	६४७	६४६	०	०	१
१२	९४९	९३५	७	१	६
१३	१४१७	१४०१	१५	०	१
जम्मा	१५२३४	१३४९८	१५२२	१४३	७१

तथ्याङ्कको स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.२ वडा अनुसार औषत घरपरिवार आकार, जनघनत्व र जनसङ्ख्या वृद्धि दर

विदुर नगरपालिकाको जम्मा जनसङ्ख्या ५९ हजार २ सय २७ मा सबैभन्दा बढी हिस्सा (१२.३८ प्रतिशत) वडा नम्बर ९ को रहेको छ भने त्यसपछि क्रमशः वडा नम्बर ४ (११.६ प्रतिशत) र वडा नम्बर ५ (१०.३१ प्रतिशत) दोस्रो र तेस्रो बढी जनसङ्ख्या भएका वडाहरू रहेका छन् (तालिका ४.२)।

वडा अनुसार जनसङ्ख्या बार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धि दरलाई हेर्दा वडा नम्बर ४ को जनसङ्ख्या वृद्धि दर सबैभन्दा बढी (४.२४) रहेको देखिन्छ भने वडा नम्बर ११ को जनसङ्ख्या ऋणात्मक वृद्धि हुँदै पालिकाकै सबैभन्दा न्यून (-२.३४) रहेको

देखिन्छ। धनात्मक जनसङ्ख्या वृद्धि दर हुने वडाहरू वडा नं २, ३, ४, ५, ६, ७, ८ र ९ रहेका छन् भने ऋणात्मक जनसङ्ख्या वृद्धि दर हुने वडाहरू १, १०, ११, १२ र १३ रहेका छन् (तालिका ४.२)।

विदुर नगरपालिकाको औषत परिवार आकार ३.८९ कायम हुन आएको छ। वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढि औषत परिवार आकार ४.३१ भएको वडा नम्बर १ रहेको छ भने सबैभन्दा कम औषत परिवार आकार ३.४१ भएको वडा नम्बर ११ रहेको छ।

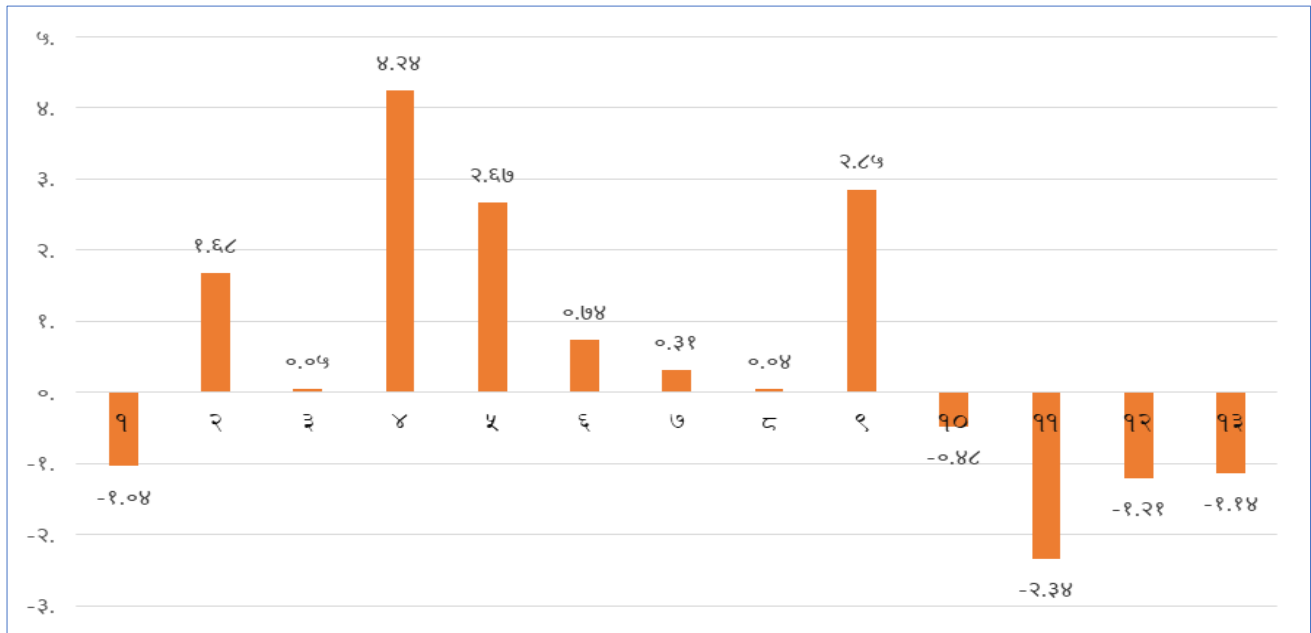
राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९२.४३ (प्रति १०० जना महिलामा ९२.४३ पुरुष) रहेको छ। वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढि लैङ्गिक अनुपात ९९.८० भएको वडा नम्बर ४ रहेको छ भने सबैभन्दा कम लैङ्गिक अनुपात ८७.५२ भएको वडा नम्बर ९ रहेको छ (तालिका ४.२)।

तालिका ४.२ : वडागत परिवार सङ्ख्या र जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	वडाको जनसङ्ख्या	औषत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्व	वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धि दर
	प्रतिशतमा			व्यक्ति प्रति वर्ग कि.मि.	प्रतिशतमा
१	४.८७	४.३१	९२.५९	६१६	-१.०४
२	८.७७	३.८१	९६.५२	६१६	१.६८
३	८.१३	३.७९	८८.८२	३८३	०.०५
४	११.६	३.९७	९९.८	३५७९	४.२४
५	१०.३१	४.२५	९४.५८	८२१	२.६७
६	६.६१	४.१४	९२.४८	६५५	०.७४
७	६.८	३.८१	९३.८९	२९९	०.३१
८	६.४३	३.९२	९०.८३	४८१	०.०४
९	१२.३८	३.८५	८७.५२	११९१	२.८५
१०	५.७३	३.९	९१.५३	२५०	-०.४८
११	३.७२	३.४१	९१.८३	२४४	-२.३४
१२	६.०६	३.७८	९२.३९	२४२	-१.२१
१३	८.५८	३.५९	८७.९१	२१२	-१.१४
जम्मा	१००	३.८९	९२.४३	४५६	०.८३

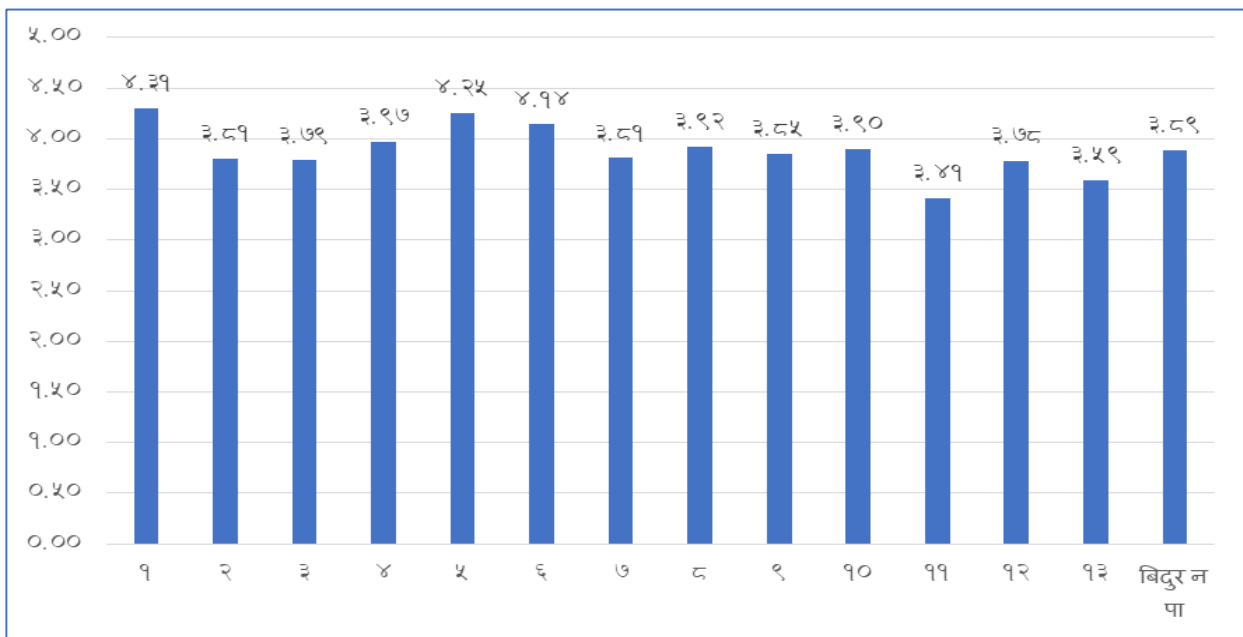
स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

चित्र ४.१ वडा अनुसार जनसङ्ख्या वृद्धि दर , विदुर नगरपालिका, २०७८

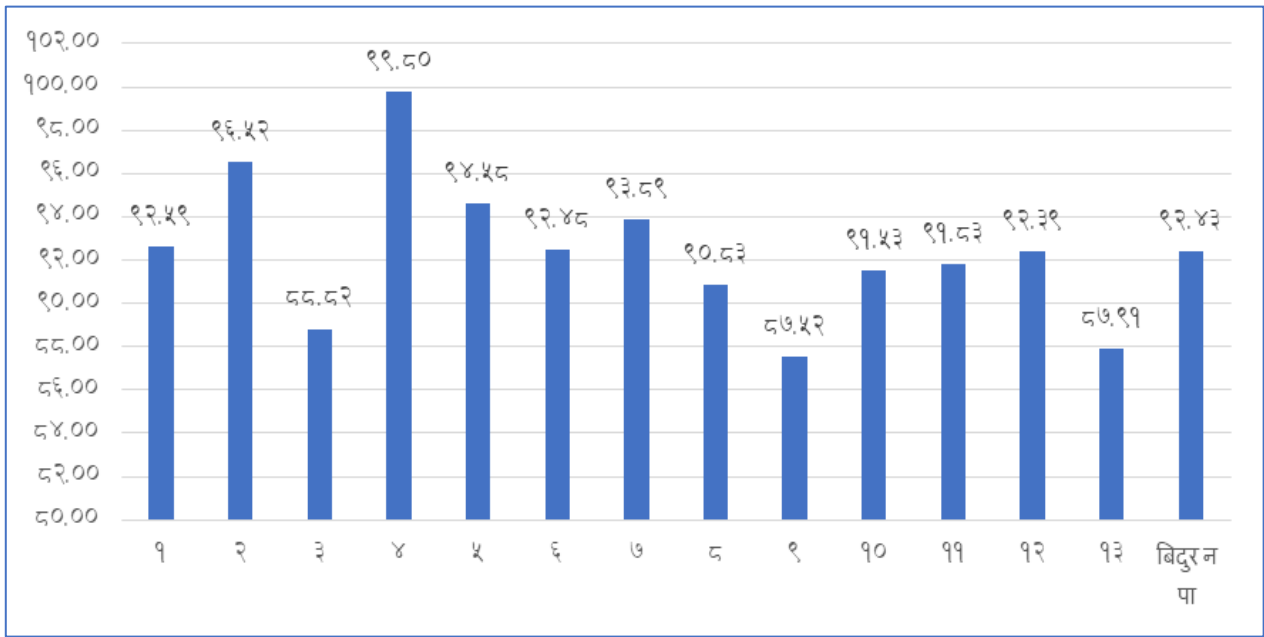
तथ्याङ्कको स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

चित्र ४.२ : विदुर नगरपालिकाको वडा अनुसार औषत घरपरिवार आकार, २०७८

तथ्याङ्कको स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

चित्र ४.३ : विदुर नगरपालिकाको वडा अनुसार लैङ्गिक अनुपात, २०७८

तथ्याङ्कको स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.३ वडा अनुसार बृहत उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा ०-१४ वर्ष उमेर समूहका पुरुष वडा नं. ११ मा सबै भन्दा कम २२.१ प्रतिशत र वडा नं. ९ मा सबैभन्दा बढी २९.२ प्रतिशत र ०-१४ वर्षका महिलाहरू वडा नं. ११ र वडा नं. ७ मा सबै भन्दा कम १८.३ प्रतिशत र वडा नं. ९ मा सबै भन्दा बढी २४.२ प्रतिशत रहेका छन्।

यस नगरपालिकामा १५-५९ वर्ष उमेर समूहका पुरुषहरू वडा नं. ११ मा सबै भन्दा थोरै ५६.६ प्रतिशत छन् भने वडा नं. ४ मा सबै भन्दा धेरै ६६.३ प्रतिशत छन् र सोही उमेर समूहका महिलाहरू वडा नं. १३ मा सबै भन्दा कम ६१.८ प्रतिशत छन् भने सबै भन्दा बढी वडा नं. ४ मा ६८.२ प्रतिशत छन्।

६० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरको पुरुष र महिला जनसङ्ख्या वडा नं. ४ मा अन्य वडामा भन्दा कम (कुल जनसङ्ख्याको क्रमशः ७.८ प्रतिशत र ८.३ प्रतिशत) छन् भने वडा नं. ४ मा अन्य वडामा भन्दा धेरै (कुल जनसङ्ख्याको क्रमशः २१.३ प्रतिशत र १९.६ प्रतिशत) छन्।

विदुर नगरपालिकामा ६८ वर्ष उमेर पूरा भएका वृद्ध पुरुष जनसङ्ख्या ६.६ प्रतिशत छन् भने वृद्धा महिलाहरू कुल जनसङ्ख्याको ६.७ प्रतिशत छन्। यस नगरपालिकामा ६८ वर्ष उमेर नाघेका पुरुषहरू सबैभन्दा धेरै वडा नं. ११ मा १२.५ प्रतिशत छन् भने सबै भन्दा कम वडा नं. ४ मा ४.२ प्रतिशत छन्। महिलाहरूमा ६८ वर्ष पूरा भएका सबै भन्दा धेरै वडा नं. ११ मा १०.३ प्रतिशत छन् भने सबै भन्दा कम वडा नं. ४ मा ४.१ प्रतिशत छन्।

सङ्ख्यामा सबै भन्दा धेरै ६८ वर्ष पूरा भएका पुरुषहरू वडा नं. १३ मा २ सय ८ जना र महिलाहरू वडा नं. १३ मै २ सय ४३ जना रहेका छन् भने वडा नं. ३ मा वृद्ध पुरुष २ सय जना र वृद्धा महिला २ सय ३० जना रहेका छन् (तालिका ४.३)।

तालिका ४.३ : वडागत रूपमा बृहत उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा		०-१४ वर्ष		१५-५९ वर्ष		६०+ वर्ष		६५+ वर्ष		६८+ वर्ष	
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
	प्रतिशतमा											
१	१००	१००	२८.०	२३.१	६०.१	६५.०	११.९	११.९	८.१	७.७	६.०	५.८
२	१००	१००	२७.५	२१.३	६१.२	६६.९	११.२	११.९	७.४	८.४	५.३	६.४
३	१००	१००	२५.४	२१.९	५८.२	६२.७	१६.४	१५.३	१०.९	११.०	८.८	९.०
४	१००	१००	२५.९	२३.५	६६.३	६८.२	७.८	८.३	५.०	५.६	४.२	४.१
५	१००	१००	२५.६	२२.९	६३.९	६६.९	१०.४	१०.२	६.६	६.५	५.०	४.६
६	१००	१००	२६.२	२३.८	६२.८	६४.५	११.१	११.६	७.२	७.९	५.५	५.७
७	१००	१००	२२.७	१८.३	६०.२	६५.०	१७.१	१६.७	१२.४	११.८	९.३	९.०
८	१००	१००	२५.४	२१.३	६०.१	६६.१	१४.५	१२.६	९.५	९.२	७.१	७.१
९	१००	१००	२९.२	२४.२	६१.६	६६.२	९.२	९.५	६.४	६.८	५.२	५.३
१०	१००	१००	२४.२	२१.१	६१.४	६४.७	१४.४	१४.२	१०.२	९.९	७.८	७.८
११	१००	१००	२२.१	१८.३	५६.६	६२.१	२१.३	१९.६	१५.२	१४.३	१२.५	१०.३
१२	१००	१००	२५.८	२२.४	५९.०	६२.२	१५.२	१५.४	९.३	१०.७	७.१	८.५
१३	१००	१००	२५.४	२१.८	५७.०	६१.८	१७.५	१६.४	११.६	११.३	८.७	९.०
जम्मा	१००	१००	२६.०	२२.२	६१.२	६५.१	१२.९	१२.७	८.६	८.८	६.६	६.७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.४ वडा अनुसार परिवारमूली

सङ्ख्यात्मक रूपमा विदुर नगरपालिकाको वडा नं. ९ मा सबैभन्दा धेरै ८ सय २५ घरपरिवारमा, वडा नं. ४ मा ५ सय ५६ परिवारमा र वडा नं. ५ सय ८ परिवारमा महिला मूली छन्।

तालिका ४.४ : वडा र लिङ्ग अनुसार परिवारमूली, विदुर नगरपालिका २०७८

वडा नं.	परिवार मूली					
	जम्मा	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	प्रतिशतमा
						सङ्ख्यामा
१	६७०	४४७	२२३	६६.७	३३.३	
२	१३६५	८६९	४९६	६३.७	३६.३	
३	१२७२	९५९	३१३	७५.४	२४.६	
४	१७३२	११७६	५५६	६७.९	३२.१	
५	१४३७	१०८०	३५७	७५.२	२४.८	
६	९४६	६४१	३०५	६७.८	३२.२	
७	१०५७	७८६	२७१	७४.४	२५.६	
८	९७०	४७९	४९१	४९.४	५०.६	
९	१९०३	१०७८	८२५	५६.७	४३.४	
१०	८६९	५४१	३२८	६२.३	३७.७	
११	६४७	४८९	१५८	७५.६	२४.४	
१२	९४९	७२३	२२६	७६.२	२३.८	
१३	१४१७	९०९	५०८	६४.२	३५.९	
जम्मा	१५२३४	१०१७७	५०५७	६६.८	३३.२	

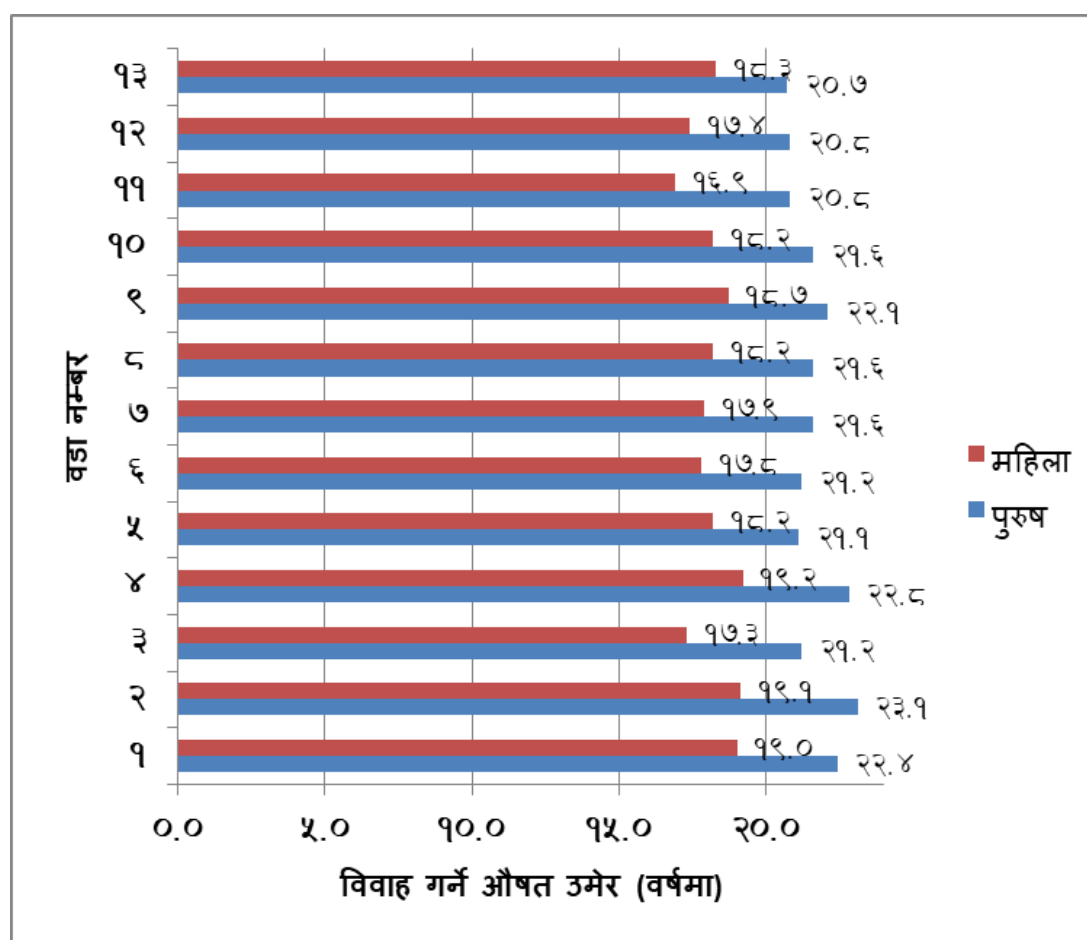
यस नगरपालिकामा ५ हजार ५७ परिवारको मुली महिला छन् जुन पालिकाको कुल घरपरिवारको ३३.२ प्रतिशत हुन आउँछ। यस पालिकाको वडा नं. ८ का ५०.६ प्रतिशत परिवारको मूली महिला छन् भने वडा नं. १२ मा सबैभन्दा कम (२३.८ प्रतिशत) महिला परिवारमूली रहेका छन्।

४.५ वडागत रूपमा विवाह गर्ने औषत उमेर

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकाका मानिसहरू औषतमा १९.८ वर्षको उमेरमा विवाह गर्दछन्। पुरुषको विवाह गर्ने औषत उमेर २१.७ वर्ष छ भने महिलाको १८.३ वर्ष रहेको छ। वडा नं. ११ का महिलाहरूले सबैभन्दा कम उमेर (१६.९ वर्ष) मा विवाह गर्दछन् भने वडा नं. ४ का महिलाले सबैभन्दा ढिलो (१९.२ वर्ष) मा विवाह गर्ने गरेका छन्।

पुरुषहरूको विवाह गर्ने औषत उमेर वडा नं. १३ मा सबैभन्दा कम (२०.७ वर्ष) र वडा नं. २ मा सबैभन्दा ढिलो (२३.१ वर्ष) रहेको छ (चित्र ४.४)।

चित्र ४.४ : वडागत रूपमा विवाह गर्ने औषत उमेर, २०५८

तथ्याङ्कको स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना, २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.६ वडा अनुसार घरायसी उपकरणहरूको प्रयोग गर्ने परिवार

घरायसी उपकरणहरूको सुविधा उपयोग गर्ने सन्दर्भमा वडा नं. ४, ९ र २ धेरै अगाडि छन् भने वडा नं. ११, १२ र १३ कम्प्युटर, इन्टरनेट, चार पाङ्ग्रे सवारी, फ्रिज, वाशिङ मेशिन र एयर कन्डिसनको सुविधा उपयोग गर्ने परिवार सङ्ख्या न्यून छैन।

विदुर न.पा.का वडा नं. ४ का ५ सय ८६ परिवारसँग कम्प्यूटर/ ल्यापटप छ भने वडा नं.११ का १७ परिवारसँग मात्र कम्प्यूटर/ ल्यापटप रहेको छ।

वडा नं. ९ का १ हजार ३ सय ८५ परिवारले इन्टरनेट सुविधा उपयोग गरेका छन् भने वडा नं. १ का ३ सय १८ परिवारले मात्र इन्टरनेट सुविधा प्रयोग गरेका छन्।

वडा नं.४ का १ सय १३ परिवारसँग निजी चार पाङ्ग्रे सवारीसाधन र ८ सय ७६ परिवारसँग मोटरसाइकल/स्कुटर छ भने वडा नं. ११ मा जम्मा ४ परिवारसँग मात्र निजी चार पाङ्ग्रे सवारी र ७९ परिवारसँग मोटरसाइकल/स्कुटर रहेको छ।

वडा नं. ४ का १ हजार २५ परिवारसँग फ्रिज सुविधा छ भने वडा नं.११ का ३४ परिवारसँग मात्र फ्रिज रहेका छ।

वडा नं.४, २ र ९ मा वाशिङ् मेशिन भएका परिवार क्रमशः १ सय ३९, ९१ र ८२ वटा छन् भने वडा नं. ४ मा ५४ परिवार र वडा नं. ९ का २० परिवारले एयर कन्डिसनर सुविधा उपयोग गरेका छन्। वडा नं. १, ५ र २ का १३-१३ परिवारसँग एयर कन्डिसन सुविधा रहेको छ (तालिका ४.५)।

तालिका ४.५ : वडा अनुसार घरायसी उपकरणहरूको प्रयोग गर्ने परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार	टेलिभजन	स्मार्ट मोबाइल	कम्प्यूटर/ ल्यापटप	इन्टरनेट	कार/जीप/ भ्यान	मोटरसाइकल/ स्कुटर	फ्रिज	वाशिङ मेशिन	एयर कन्डिसन
परिवार सङ्ख्या										
१	६७०	४८४	४९४	१७६	३१८	५०	२५२	३५६	४२	१३
२	१३६५	१०१८	१०९२	३४६	८२२	६७	५७७	७७०	९१	१३
३	१२७२	७९७	९४८	१०२	५४१	२०	२८४	३०१	८	२
४	१७३२	१२४५	१६१६	५८६	१२५५	११३	८७६	१०२५	१३९	५४
५	१४३७	१०३१	१२००	२६२	७६७	५०	५३२	६६३	३१	१३
६	९४६	६७७	७५४	१५१	६०१	२६	३७०	४२४	१४	७
७	१०५७	७३८	७९४	१६१	५९५	२४	२४५	२६७	८	२
८	९७०	६७७	७७५	१७०	५४८	३१	२८३	२७४	१८	०
९	१९०३	१३२९	१६७४	३५४	१३८५	६४	६७५	१००२	८२	२०
१०	८६९	५८५	६३८	१०४	५१९	२६	२८०	२८१	९	१
११	६४७	३२६	४१०	१७	३४९	४	७९	३४	०	०
१२	९४९	५९१	६७४	५९	५५९	१४	१८६	१४५	६	३
१३	१४१७	७९१	८१७	४७	४५७	११	१६१	१३६	३	१
जम्मा	१५२३४	१०२८९	११८८६	२५३५	८७१६	५००	४८००	५६७८	४५१	१२९

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.७ सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार सङ्ख्या

सम्पन्नता पञ्चमक (Wealth Quintile) को सबै भन्दा धेरै वडा नं. ४ मा अति उच्च वर्गमा ५३.७ प्रतिशत, वडा नं. ९ मा ४४.८ प्रतिशत, वडा नं. २ मा ४१.४ प्रतिशत र वडा नं. ६ मा ४१.० प्रतिशत परिवार रहेका छन्।

तालिका ४.६: वडा र सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार परिवार संख्या (प्रतिशतमा)					
	जम्मा	अति न्यून	न्यून	मध्यम	उच्च	अति उच्च
१	१००	५.२	१२.५	१८.५	२६.०	३७.८
२	१००	२.३	४.९	१९.२	३२.२	४१.४
३	१००	४.०	९.७	३६.७	३३.०	१६.६
४	१००	०.७	२.९	९.६	३३.१	५३.७
५	१००	१.८	३.६	२१.४	३६.३	३६.९
६	१००	२.१	३.४	२३.५	३०.०	४१.०
७	१००	६.८	१४.६	३०.२	२६.२	२२.२
८	१००	४.५	६.५	२६.४	३७.९	२४.६
९	१००	०.८	१.६	१३.४	३९.४	४४.८
१०	१००	३.८	११.२	२५.८	३०.०	२९.२
११	१००	११.१	१९.९	४५.१	२०.४	३.४
१२	१००	५.६	९.०	४०.४	३५.३	९.८
१३	१००	१३.८	१९.१	४३.१	१८.१	५.९
जम्मा	१००	४.३	८.१	२५.५	३१.५	३०.६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

यस नगरपालिकाको वडा नं. ११, १३ र १२ मा सम्पन्नता पञ्चमक अनुसार अति उच्च वर्गमा क्रमशः सबै भन्दा कम ३.४ प्रतिशत, ५.९ प्रतिशत र ९.८ प्रतिशत परिवार रहेका छन्। यी तीन ओटा वडामा मध्यम वर्ग क्रमशः ४५.१ प्रतिशत, ४३.१ प्रतिशत र ४०.४ प्रतिशत परिवार रहेका छन्।

सम्पन्नता पञ्चमकको अति न्यून वर्गमा सबै भन्दा धेरै क्रमशः वडा नं. १३ मा १३.८ प्रतिशत परिवार अति न्यून वर्गमा, वडा नं. ११ मा ११.१ प्रतिशत परिवार र वडा नं. ७ मा ६.८ प्रतिशत परिवार छन्। वडा नं. ४ र वडा नं. ९ मा अति न्यून वर्गमा सबै भन्दा कम क्रमशः ०.७ प्रतिशत परिवार र ०.८ प्रतिशत परिवार रहेका छन् (तालिका ४.६)।

४.८ आवास सुविधाको गुणस्तर अनुसार परिवार सङ्ख्या

आवासीय सुविधाको गुणस्तरको आधारमा वडा नं. ९ र वडा नं. ४ मा सबै भन्दा धेरै परिवारलाई पूर्ण पर्याप्त वर्गमा अनुमान गरिएको छ।

मध्यमस्तरको आवास सुविधा भएको समूहमा सङ्ख्यात्मक रूपमा सबै भन्दा धेरै वडा नं. ४ मा ४ सय ७७ परिवार, वडा नं. ७ मा २ सय ८२ परिवार र वडा नं. ३ मा २ सय १० परिवार छन्। वडा नं. ६, वडा नं. १, वडा नं. ९ मा क्रमशः ४८ परिवार, ६९ परिवार र ७२ परिवार मध्यम गुणस्तरका घरमा बसोबास गरेका छन्।

वडा नं. १, २, ३ र ४ मा क्रमशः ५९ परिवार, २८ परिवार, १३ परिवार र १२ परिवार अपर्याप्त आवासीय सुविधायुक्त घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ (तालिका ४.७)।

तालिका ४.७: वडा अनुसार आवास सुविधाको गुणस्तर अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार	आवास सुविधाको गुणस्तर अनुसार परिवार सङ्ख्या				
		पूर्ण पर्याप्त	पर्याप्त	मध्यम	अपर्याप्त	अति अपर्याप्त
१	६७०	३३०	२०९	६९	५९	३
२	१३६५	४९०	७०७	१४०	२८	०
३	१२७२	३५१	६९८	२१०	१३	०
४	१७३२	११६१	४७१	८८	१२	०
५	१४३७	८२३	५३२	७७	५	०
६	९४६	५०४	३८५	४८	९	०
७	१०५७	३२७	४३८	२८२	१०	०
८	९७०	३०३	५३०	१२८	८	१
९	१९०३	१३७४	४५०	७२	७	०
१०	८६९	३२१	४३९	१०६	३	०
११	६४७	६४	४१४	१६९	०	०
१२	९४९	१५८	५९७	१९१	२	१
१३	१४१७	१५४	७७८	४७७	८	०
जम्मा	१५२३४	६३६०	६६४८	२०५७	१६४	५

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.९ शहरीकरणको अवस्था

नेपालमा ग्रामीण तथा शहरी क्षेत्रको श्रेणीगत वर्गीकरण (Degree of Urbanization in Nepal) प्रतिवेदन अनुसार शहरीकरणको वर्गीकरणको आधारमा विदुर नगरपालिकाको १७.७ प्रतिशत जनसङ्ख्या शहरी सुविधा भएको क्षेत्रमा, ५७.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या शहरोन्मुख (Peri-urban) क्षेत्रमा र बाँकी २४.८ प्रतिशत जनसङ्ख्या ग्रामीण पर्यावरणमा बसोबास गर्ने देखिएको छ।

यस नगरपालिकाका कुल १३ वडा मध्ये २ वटा वडालाई पूर्ण रूपमा शहरी क्षेत्रमा, ७ वटा वडालाई शहरोन्मुख वर्गमा र ४ वटा वडालाई ग्रामीण समूहमा वर्गीकरण गरिएको छ (तालिका ४.८)।

तालिका ४.८: वडा अनुसार शहरी, शहरोन्मुख र ग्रामीण जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जनसङ्ख्या			जनसङ्ख्या (प्रतिशतमा)		
	शहरी	शहरोन्मुख	ग्रामीण	शहरी	शहरोन्मुख	ग्रामीण
१		२८८५			१००	
२		५१९६			१००	
३		४८१५			१००	
४	६८६९			१००		
५		६१०६			१००	
६		३९१७			१००	

वडा नं.	जनसङ्ख्या			जनसङ्ख्या (प्रतिशतमा)		
	शहरी	शहरोन्मुख	ग्रामीण	शहरी	शहरोन्मुख	ग्रामीण
७			४०२७			१००
८		३८०७			१००	
९		७३३४			१००	
१०			३३९२			१००
११			२२०६			१००
१२	३५९०			१००		
१३			५०८३			१००
जम्मा	१०४५९	३४०६०	१४७०८	१७.७	५७.५	२४.८

स्रोत : राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

४.१० महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर भएका परिवार

विदुर नगरपालिकामा ४ हजार ६ सय १० जना (३०.३ प्रतिशत) महिलासँग जमिन र घरको स्वामित्व रहेको देखिन्छ। वडा नं. २, ९ र ७ मा क्रमशः ३९.८ प्रतिशत, ३६.५ प्रतिशत र ३५.७ प्रतिशत महिलाको नाममा जमिन र घर दुवैमा स्वामित्व रहेको छ भने सबै भन्दा कम वडा नं. १३, १० र १२ मा क्रमशः २०.२ प्रतिशत, २१.६ प्रतिशत र २१.९ प्रतिशत महिलाको नाममा जमिन र घरमा स्वामित्व रहेको देखिएको छ (तालिका ४.९)।

तालिका ४.९: वडा अनुसार महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर भएका परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार	महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर भएका	महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर नभएका	स्वामित्व नखुलेको	महिलाको स्वामित्वमा जमिन र घर भएका		स्वामित्व नखुलेको
					परिवार सङ्ख्या	प्रतिशतमा	
१	६७०	१७५	४६९	२६	२६.१	७०.०	३.९
२	१३६५	५४३	८१३	९	३९.८	५९.६	०.७
३	१२७२	३३४	९३८	०	२६.३	७३.७	०.०
४	१७३२	५८७	११२८	१७	३३.९	६५.१	१.०
५	१४३७	४४७	९२७	६३	३१.१	६४.५	४.४
६	९४६	३१३	६३०	३	३३.१	६६.६	०.३
७	१०५७	३७७	६७५	५	३५.७	६३.९	०.५
८	९७०	२९५	६६८	७	३०.४	६८.९	०.७
९	१९०३	६९४	१२०९	८	३६.५	६३.१	०.४
१०	८६९	१८८	६६९	२०	२१.६	७६.१	२.३
११	६४७	१६३	४८४	०	२५.२	७४.८	०.०
१२	९४९	२०८	७३५	६	२१.९	७७.५	०.६
१३	१४१७	२८६	११०६	२५	२०.२	७८.१	१.८
जम्मा	१५२३४	४६१०	१०४३५	१८९	३०.३	६८.५	१.२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.११ जन्म दर्ता स्थिति

जन्म दर्ता प्रतिशतमा हेर्दा वि.सं. २०७८ सालको जनगणनाको समयमा विदुर नगरपालिकाको वडा नं. ८ मा पाँच वर्ष मुनिका बालकको जन्म दर्ता सबैभन्दा धेरै (८०.१ प्रतिशत) र सबै भन्दा कम वडा नं. २ मा ५४ प्रतिशत जन्म दर्ता भएको थियो। पाँच वर्ष मुनिका बालीकाको जन्म दर्ता तर्फ सबै भन्दा धेरै वडा नं. ७ मा ८६ प्रतिशत र सबै भन्दा कम वडा नं. ११ मा ५१ प्रतिशत बालीकाको मात्र जन्म दर्ता भएको थियो।

जन्म दर्ता नभएको सङ्ख्यामा सबै भन्दा धेरै वडा नं. ९ मा बालीका १२५ र बालक १०५ जना गरी जम्मा २३० जना बालबालीकाको जन्म दर्ता नभएको देखिन्छ (तालिका ४.१०)।

तालिका ४.१०: वडा अनुसार जन्म दर्ता स्थिति, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जन्म दर्ता नभएको			जन्म दर्ता भएको		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
	सङ्ख्यामा			प्रतिशतमा		
१	१०६	५१	५५	५९.२	६३.०	५४.९
२	२०४	११४	९०	५४.५	५४.४	५४.५
३	११०	५७	५३	७३.२	७४.७	७१.४
४	१९२	१०२	९०	६९.२	६९.४	६९.१
५	१५८	७८	८०	७१.५	७३.६	६९.२
६	११२	६३	४९	६६.६	६४.०	६९.४
७	५७	३७	२०	८२.५	७९.६	८६.१
८	८२	३९	४३	७६.७	८०.१	७२.४
९	२३०	१०५	१२५	६६.१	६९.७	६२.५
१०	६६	३१	३५	७५.६	७७.०	७४.३
११	७२	३८	३४	५५.८	५९.१	५१.४
१२	९७	५३	४४	६८.६	६७.५	६९.९
१३	१०९	५६	५३	७४.८	७५.७	७३.८
जम्मा प्रतिशत	-	-	-	६९.१	७०.१	६७.९
जम्मा सङ्ख्या	१५९५	८२४	७७१	३५६८	१९३६	१६३२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.१२ कृषि र गैरकृषि रोजगारी

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकामा ५२.० प्रतिशत आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या कृषि क्षेत्रमा रोजगार छन् भने ४८ प्रतिशत जनसङ्ख्या गैरकृषि क्षेत्रमा रोजगार छन्। वडा नं. ४ र १ मा क्रमशः ८३.७ प्रतिशत र ८०.२ प्रतिशत मानिसहरू गैरकृषि क्षेत्रमा रोजगार छन् भने वडा नं. ११, १३ र १२ मा क्रमशः १७.६ प्रतिशत, १७.७ प्रतिशत र २०.२ प्रतिशत जनसङ्ख्या गैरकृषि रोजगारीमा संलग्न भएका छन्। वडा नं. १ र ४ मा क्रमशः ८६.७ प्रतिशत र ८६.५ प्रतिशत पुरुषहरू गैरकृषि क्षेत्रमा रोजगार छन् भने वडा नं. १३ र ११ मा क्रमशः २२.२ प्रतिशत र २४.२ प्रतिशत पुरुषहरू गैरकृषि रोजगारीमा संलग्न भएका छन्। वडा नं. ४ र १ मा क्रमशः ७९.८ प्रतिशत र ७१.७ प्रतिशत महिलाहरू गैरकृषि क्षेत्रमा रोजगार छन् भने वडा नं. ११ र १२ मा क्रमशः ११.७ प्रतिशत र १२.८ प्रतिशत महिलाहरू गैरकृषि रोजगारीमा संलग्न भएका छन् (तालिका ४.११)।

तालिका ४.११ : वडा अनुसार कृषि र गैरकृषि रोजगारी, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	कृषिमा रोजगारी			गैरकृषि रोजगारी		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
	प्रतिशतमा					
१	१९.७	१३.२	२८.२	८०.२	८६.७	७१.७
२	३१.१	२५.२	३८.३	६८.८	७४.७	६१.७
३	६५.२	५५.९	७४.३	३४.७	४४.०	२५.७
४	१६.३	१३.५	२०.३	८३.७	८६.५	७९.८
५	५१.३	४२.५	६०.८	४८.७	५७.५	३९.२
६	५३.६	३७.७	६९.४	४६.४	६२.३	३०.७
७	६६.४	५७.१	७५.०	३३.६	४२.९	२५.०
८	५३.०	४३.२	६२.८	४७.०	५६.९	३७.२
९	३७.८	२९.७	४५.८	६२.१	७०.३	५४.२
१०	३६.२	३०.२	४३.०	६३.७	६९.८	५६.९
११	८२.४	७५.९	८८.३	१७.६	२४.२	११.७
१२	७९.८	७२.१	८७.२	२०.२	२७.९	१२.८
१३	८२.३	७७.८	८६.३	१७.७	२२.२	१३.७
जम्मा	५२.०	४३.१	६१.३	४८.०	५६.९	३८.७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.१३ आन्तरिक बसाइसराई

विदुर नगरपालिकामा पुराना स्थायी बासिन्दाको बाहुल्यता छ। पालिकाको कुल जनसङ्ख्याको ६५.८ प्रतिशत मानिसहरू बसाइसराइ गरेका छैनन्। तर कुल जनसङ्ख्याको ३३.५ प्रतिशत आन्तरिक रूपले बसाइसराइ गरेर यस नगरपालिकाको सरहद भित्र आएका हुन्। विदुर नगरपालिकामा वडा नं. ४, ९ र २ मा आन्तरिक रूपले बसाइसराइ गर्ने जनसङ्ख्या वडाको कुल जनसङ्ख्याको क्रमशः ५२.७ प्रतिशत, ४५.८ प्रतिशत र ४२.८ प्रतिशत रहेको छ।

यस नगरपालिकामा विदेशमा जन्मेका तर हाल नगरपालिका भित्र बस्ने मानिसहरू ४ सय ५ जना छन्। विदेशमा जन्मेको जनसङ्ख्या सबै भन्दा धेरै वडा नं. ४ मा १ सय ६३ जना रहेका छन् (तालिका ४.१२)।

तालिका ४.१२ : वडा अनुसार आन्तरिक बसाइसराई गर्ने परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	बसाइसराइ गर्ने जनसङ्ख्या			कुल जनसङ्ख्यामा बसाइसराइ गर्ने (प्रतिशतमा)		
	बसाइसराइ नगर्ने	आन्तरिक रूपले बसाइसराइ गर्ने	विदेशमा जन्मेका	बसाइसराइ नगर्ने	आन्तरिक रूपले बसाइसराइ गर्ने	विदेशमा जन्मेका
१	२०१९	८३१	३४	७०.०	२८.८	१.२
२	२९३५	२२२४	३७	५६.५	४२.८	०.७
३	३६२३	११८४	८	७५.२	२४.६	०.२
४	३०८५	३६२०	१६३	४४.९	५२.७	२.४
५	४२६५	१८०९	३२	६९.९	२९.६	०.५
६	२५०४	१४१०	३	६३.९	३६.०	०.१
७	३००९	१००८	९	७४.७	२५.०	०.२

वडा नं.	बसाइसराइ गर्ने जनसङ्ख्या			कुल जनसङ्ख्यामा बसाइसराइ गर्ने (प्रतिशतमा)		
	बसाइसराइ नगर्ने	आन्तरिक रूपले बसाइसराइ गर्ने	विदेशमा जन्मेका	बसाइसराइ नगर्ने	आन्तरिक रूपले बसाइसराइ गर्ने	विदेशमा जन्मेका
८	२५०९	१२८८	१०	६५.९	३३.८	०.३
९	३८९४	३३६१	७९	५३.१	४५.८	१.१
१०	२४७३	९११	८	७२.९	२६.९	०.२
११	१६८७	५१९	०	७६.५	२३.५	०.०
१२	२९१०	६६५	१५	८१.१	१८.५	०.४
१३	४०४२	१०३४	७	७९.५	२०.३	०.१
जम्मा	३८९५५	१९८६४	४०५	६५.८	३३.५	०.७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.१४ विधुवा र एकल महिला

विदुर नगरपालिकामा जम्मा २ हजार २ सय ६२ जना विधुवा (८.६ प्रतिशत) र २ हजार ७ सय २ जना (१०.२ प्रतिशत) एकल महिला रहेका छन्। प्रतिशतमा हेर्दा सबैभन्दा धेरै विधुवा वडा नं. १२ मा दश वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका कुल महिला मध्ये १२.६ प्रतिशत र वडा नं. ११ मा १२.१ प्रतिशत विधुवा छन्।

तर सङ्ख्यात्मक रूपमा वडा नं. ९ मा २ सय ८९ जना एकल महिला छन् भने वडा नं. २ मा २ सय ५७ जना एकल महिला रहेका छन् (तालिका ४.१३)।

तालिका ४.१३: वडा अनुसार विधुवा र एकल महिलाको सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	१० वर्ष वा सो भन्दा माथिका महिला			प्रतिशतमा	
	जम्मा महिला	विधुवा	एकल महिला	विधुवा	एकल महिला
१	१२७६	१०२	१३६	८.०	१०.७
२	२२८१	२१६	२५७	९.५	११.३
३	२२०४	२२६	२५२	१०.३	११.४
४	२९१२	१८२	२२६	६.३	७.८
५	२६८२	२१६	२५६	८.१	९.६
६	१७३७	१४२	१८०	८.२	१०.४
७	१८३३	१२६	१४८	६.९	८.१
८	१७२८	१६९	२००	९.८	११.६
९	३३००	२३९	२८९	७.२	८.८
१०	१५२५	१४७	१७६	९.६	११.५
११	१०१४	१२३	१३१	१२.१	१२.९
१२	१६०९	२०३	२३१	१२.६	१४.४
१३	२३२६	१७१	२२०	७.४	९.५
जम्मा	२६४२७	२२६२	२७०२	८.६	१०.२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.१५ घरायसी काम गर्ने र घर बाहिरको आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्या

घर बाहिरको आर्थिक काम गर्ने १० वर्ष वा सो भन्दा बढि उमेरको रोजगार पुरुष सबै भन्दा धेरै वडा नं. ४ मा ५५.७ प्रतिशत र सबै भन्दा कम वडा नं. १३ मा १४.७ प्रतिशत छन् भने महिलाहरू सबै भन्दा धेरै वडा नं. ४ मा ३६.२ प्रतिशत र सबै भन्दा कम वडा नं. १३ मा ९.२ प्रतिशत छन्।

घरायसी काम गर्ने पुरुषहरू सबै भन्दा धेरै वडा नं. १३ मा ६२.६ प्रतिशत र सबै भन्दा कम वडा नं. ४ मा १२.४ प्रतिशत रहेका छन् भने घरायसी काममा संलग्न महिलाहरू सबै भन्दा धेरै वडा नं. १३ मा ६७ प्रतिशत र सबै भन्दा कम वडा नं. ४ मा ११.२ प्रतिशत रहेका छन्।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार काम नगर्ने आर्थिक रूपले निष्कृत्य पुरुषहरू सबैभन्दा धेरै वडा नं. १० मा ४६.२ प्रतिशत र सबैभन्दा कम वडा नं. ११ मा २२.३ प्रतिशत रहेका छन्। काम नगर्ने महिलाहरू सबै भन्दा धेरै वडा नं. १० मा ५६.७ प्रतिशत र सबै भन्दा कम वडा नं. ११ मा २३.२ प्रतिशत छन् (तालिका ४.१४)।

तालिका ४.१४: वडा अनुसार घरायसी काम गर्ने र घर बाहिरको आर्थिक काम गर्ने जनसङ्ख्या, २०७८

वडा नं.	घर बाहिरको काम गर्ने			घरायसी काम गर्ने			काम नगर्ने		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
	प्रतिशतमा								
१	३८.३	४८.३	२९.४	१४.८	१५.७	१४.०	४६.९	३६.१	५६.६
२	३६.२	४४.७	२८.३	१९.६	१९.२	१९.९	४४.३	३६.१	५१.९
३	२०.५	२६.५	१५.५	४५.४	४४.०	४६.६	३४.१	२९.५	३८.०
४	४५.८	५५.७	३६.२	११.८	१२.४	११.२	४२.४	३१.९	५२.७
५	२६.४	३२.३	२१.०	३४.०	३३.१	३४.९	३९.६	३४.७	४४.२
६	२४.६	३२.६	१७.२	४१.१	३६.०	४५.७	३४.४	३१.४	३७.१
७	२३.०	२९.०	१७.७	४५.५	४१.१	४९.४	३१.५	२९.९	३२.९
८	२३.५	२९.०	१८.८	३८.०	३७.६	३८.४	३८.५	३३.५	४२.९
९	२९.५	३५.८	२४.२	२७.२	२५.६	२८.६	४३.३	३८.६	४७.२
१०	२८.७	३४.६	२३.३	१९.६	१९.१	२०.०	५१.७	४६.२	५६.७
११	१२.८	१६.०	९.९	६४.५	६१.७	६७.०	२२.८	२२.३	२३.२
१२	१४.४	१९.४	९.९	६०.४	५७.७	६२.८	२५.३	२२.९	२७.४
१३	११.७	१४.७	९.२	६५.०	६२.६	६७.०	२३.३	२२.६	२३.८
जम्मा	२७.०	३३.८	२१.०	३५.५	३३.८	३७.०	३७.५	३२.४	४२.०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.१६ अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार विदुर नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको १.९ प्रतिशत जनसङ्ख्यामा अपाङ्गता रहेको छ।

विदुर नगरपालिकामा जम्मा १ हजार १ सय ५ जनामा अपाङ्गता भएको देखिएको छ। सङ्ख्यात्मक रूपमा सबै भन्दा धेरै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू वडा नं. ९ मा १ सय ५८ जना छन् भने दोस्रोमा वडा नं. ३ मा १ सय १५ जना र तेस्रोमा वडा नं. १३ मा १ सय ११ जना अपाङ्गता भएका मानिस छन्। वडागत जनसङ्ख्याको प्रतिशतमा हेर्दा वडा नं. ३ र ७ मा सबै भन्दा धेरै (२.४ प्रतिशत) अपाङ्गता दर रहेको देखिन्छ (तालिका ४.१५)।

तालिका ४.१५ : वडा अनुसार अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जनसङ्ख्या			अपाङ्गता दर	
	जम्मा	अपाङ्गता भएको	अपाङ्गता नभएको	सङ्ख्या	प्रतिशतमा
१	२८८५	४४	२८४१	२८४१	१.५
२	५१९६	८२	५११४	५११४	१.६
३	४८१५	११५	४७००	४७००	२.४
४	६८६९	७५	६७९४	६७९४	१.१
५	६१०६	७२	६०३४	६०३४	१.२
६	३९१७	८७	३८३०	३८३०	२.२
७	४०२७	९६	३९३१	३९३१	२.४
८	३८०७	७४	३७३३	३७३३	१.९
९	७३३४	१५८	७१७६	७१७६	२.२
१०	३३९२	५५	३३३७	३३३७	१.६
११	२२०६	८०	२१२६	२१२६	३.६
१२	३५९०	५६	३५३४	३५३४	१.६
१३	५०८३	१११	४९७२	४९७२	२.२
जम्मा	५९२२७	११०५	५८१२२	५८१२२	१.९

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८।

४.१६ घरको छानोको बनोट

विदुर नगरपालिकामा परिवारले बसोबासका लागि प्रयोग भएका घरको छानोको आधारमा नगरपालिकामा सबैभन्दा बढि (५३.५ प्रतिशत) जस्ता/टिनको छानो रहेको छ। दोस्रोमा सिमेन्ट/ढलानको छानो भएका घरमा ४५.६ प्रतिशत परिवार बसेका छन्। टायल/खपडा/झिँगटीका छानो भएका घरपरिवार ०.२ प्रतिशत छन्। वडागत रूपमा हेर्दा वडा नं. ४ मा सबैभन्दा बढि ८१.५ प्रतिशत घरहरू सिमेन्ट/ढलानबाट बनेका घरमा बसोबास गर्ने परिवार रहेका छन् (तालिका ४.१५)।

तालिका ४.१५ : वडा र घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार	घरको छानो		
		जस्ता/ टिन	सिमेन्ट/ ढलान	अन्य
१	१००	४६.९	५०.६	२.५
२	१००	४४.०	५५.२	०.७
३	१००	५६.९	४२.९	१.१
४	१००	१७.८	८१.५	०.८
५	१००	४१.१	५८.४	०.५
६	१००	४५.४	५४.७	०
७	१००	७५.७	२३.५	०.९
८	१००	६७.६	३१.८	०.६
९	१००	४१.१	५८.१	०.८४
१०	१००	६४.१	३५.४	०.५
११	१००	९०.७	८.८	०.५
१२	१००	७४.४	२४.९	०.८
१३	१००	७८.१	२०	१.९
जम्मा	१५२३४	८१५१	६९५०	१३३
प्रतिशतमा	१००	५३.५	४५.६	०.९

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.१७ घरको भुईँको बनोट

यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढि ८२.७ प्रतिशत घरको भुईँ सिमेन्ट/ढलानको भएको देखिन्छ भने, १३.५ प्रतिशत घरको भुईँ माटोको भएको, ०.७ प्रतिशत घरको भुईँ इट्टा वा ढुङ्गाको, १.१ प्रतिशत घरको भुईँ काठको फल्याक/बाँसको, १.५ प्रतिशत घरको भुईँ सेरामिक टायल र बाँकी ०.५ प्रतिशत घरहरू अन्य सामग्रीको प्रयोग गरेको पाइन्छ । नगरपालिकामा वडागत रूपमा हेर्दा वडा नं. १ मा सबै भन्दा बढि ९०.८ प्रतिशत घरहरू सिमेन्ट/ढलानको भुईँ रहेको छ (तालिका ४.१६) ।

तालिका ४.१६: वडा घरको भुईँको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा	घरको भुईँको बनोट					
		माटो	काठ/ बाँस	इट्टा/ ढुंगा	टायल	सिमेन्ट ढलान	अन्य
१	१००	१९.९	१.२	१.३	२.५	७३.७	१.३
२	१००	६.९	०.३	०.४	४.७	८७.२	०.५
३	१००	१२.४	०.७	०.८	०.५	८४.९	०.७
४	१००	४.३	१.२	१.४	३.५	८८.४	१.१
५	१००	५.६	०.८	०.८	१.२	९०.७	०.८
६	१००	६.०	०.९	०.९	०.५	९१.७	०.९
७	१००	२६.०	२.०	०.५	०.२	७१.१	०.३
८	१००	१२.७	१.३	०.८	१.१	८३.७	०.३
९	१००	३.८	१.१	०.५	१.८	९२.४	०.३
१०	१००	१८.५	१.३	०.६	०.४	७८.९	०.४
११	१००	२५.४	१.२	०.०	०.०	७३.३	०.२
१२	१००	२२.३	०.४	०.३	०.४	७५.८	०.७
१३	१००	३१.३	१.६	०.४	०.५	६६.०	०.२
जम्मा	१५२३४	२०५०	१६१	१०६	२३२	१२६०२	८३
जम्मा	१००	१३.५	१.१	०.७	१.५	८२.७	०.५

४.१८ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार विदुर नगरपालिकाका कुल १५ हजार २ सय ३४ परिवार मध्ये खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र) प्रयोग गर्ने ४६.६ प्रतिशत र धारा/पाइप (घरपरिसर बाहिर) ४०.४ प्रतिशत, मूल धाराबाट ९.८ प्रतिशत, खुला इनार/कुवाबाट १.२ प्रतिशत, ढाकिएको इनार/कुवाबाट १.२ प्रतिशत, जार बोतलबाट ०.५ प्रतिशत, नदी/खोलाबाट ०.२ प्रतिशत र अन्य स्रोत प्रयोग गर्ने ०.१ प्रतिशत परिवार रहेका छन्। वडागत रूपमा हेर्दा वडा नं. ४ मा सबैभन्दा बढि ६८.४ प्रतिशत परिवारले धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र) खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा रहेको छ।

तालिका ४.१७ : पिउने पानीको मुख्य स्रोतको आधारमा परिवार, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार	पिउने पानीको मुख्य स्रोत (प्रतिशतमा)							
		धारा/ पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा/ पाइप (घर परिसर बाहिर)	ढाकिएको इनार/ कुवा	खुल्ला इनार/ कुवा	मूल धारा	नदी/ खोला	जार/ बोतल	अन्य
१	१००	५५.४	३०.९	०.३	०.३	१०.८	१.९	०.३	०.२
२	१००	३१.९	२५.१	२.९	२.३	३७.३	०.२	०.५	०.०
३	१००	४१.१	२८.	५.१	३.	२२.२	०.६	०.१	०.०
४	१००	६८.४	१७.४	०.१	०.२	११.८	०.०	२.१	०.१
५	१००	६१.१	३४.	०.७	१.६	०.८	०.०	१.७	०.१
६	१००	५०.०	३२.५	६.०	१.३	१०.३	०.०	०.०	०.०
७	१००	२२.९	७१.७	०.०	१.१	४.	०.०	०.०	०.३
८	१००	४५.३	४८.८	०.०	०.८	४.३	०.०	०.१	०.७
९	१००	४०.५	५५.०	०.२	०.५	३.३	०.५	०.१	०.१
१०	१००	४८.८	४२.६	०.०	०.४	७.९	०.१	०.२	०.०
११	१००	५०.२	४३.७	०.०	२.६	३.४	०.०	०.०	०.०
१२	१००	५००.	४०६.	०.०	७.	३६.	०.०	०.०	०.०
१३	१००	३७.६	५७.७	०.०	१.३	२.८	०.०	०.४	०.१
जम्मा	१५२३४	७०९८	६१५६	१७९	१८४	१४८८	३२	८१	१६
	१००	४६.६	४०.४	१.२	१.२	९.८	०.२	०.५	०.१

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.१९ खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

विदुर नगरपालिकाका खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन मध्ये सबै भन्दा बढि एल.पी.ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार ५८.० प्रतिशत रहेका छन्।

वडागत रूपमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सबैभन्दा बढि एल.पि.ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार वडा नं. ४ मा ९५.० प्रतिशत र सबैभन्दा कम एल.पि.ग्याँस खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने परिवार वडा नं. १३ मा १४.५ प्रतिशत रहेका छन्। यसै गरी खाना पकाउन अक्सर काठ दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार सबैभन्दा बढि वडा नं. १३ मा ८३.९ प्रतिशत र सबैभन्दा कम वडा नं. ४ मा ४.६ प्रतिशत रहेका छन् (तालिका ४.१८)।

तालिका ४.१८ : वडा अनुसार खाना पकाउने प्रमुख इन्धन अनुसार परिवार सङ्ख्या, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार (प्रतिशतमा)	खाना पकाउने इन्धनको मुख्य स्रोत (प्रतिशतमा)		
		काठ/ दाउरा	एल.पी.ग्याँस	अन्य
१	१००	२६.३	७३.३	०.५
२	१००	२२.०	७७.३	०.७
३	१००	४८.३	४८.८	२.९
४	१००	४.६	९५.	०.५
५	१००	२५.०	७३.४	१.६
६	१००	३१.७	६५.६	२.६
७	१००	६२.५	३६.७	०.८
८	१००	४९.९	४९.९	०.२
९	१००	१७.३	८१.७	१.०
१०	१००	५२.५	४७.४	०.१
११	१००	८१.३	१८.६	०.२
१२	१००	७९.९	१९.९	०.२
१३	१००	८३.९	१४.५	१.६
जम्मा परिवार	१५२३४ (१०० %)	६२३२ (४०.९ %)	८८४० (५८.० %)	१६२ (१.१ %)

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.२० परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार विदुर नगरपालिकाका कुल १५ हजार २ सय ३४ परिवार मध्ये सबैजसो घरपरिवारहरूले ९९.५ प्रतिशत आफुबसोबास गरेको घरमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुलीको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर बिजुली बाहेक न्युन रूपमा सोलार / सौर्यउर्जा ०.३ प्रतिशत, मट्टीतेलको प्रयोग ०.२ प्रतिशत, बायोग्यास ०.०१ प्रतिशत र अन्य को प्रयोग ०.०१ प्रतिशत भएको देखिन्छ (तालिका ४.१९)।

वडागत रूपमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुलीको प्रयोग गर्ने सबैभन्दा बढि वडा नं. ७ मा ९९.९ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका ४.१९ : वडा अनुसार बत्ती बालन अक्सर प्रयोग गरिने स्रोतको आधारमा परिवार सङ्ख्या, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार (प्रतिशतमा)	बत्ती बालन प्रयोग गरिने इन्धनको मुख्य स्रोत	
		विजुली	अन्य
			प्रतिशतमा
१	१००	९९.६	०.५
२	१००	९९.४	०.६
३	१००	९९.१	०.९
४	१००	९९.६	०.४
५	१००	९९.९	०.१
६	१००	९९.३	०.७
७	१००	९९.९	०.१
८	१००	९९.९	०.१
९	१००	९९.३	०.७
१०	१००	९९.९	०.१
११	१००	९८.५	१.५
१२	१००	९९.३	०.७
१३	१००	९९.५	०.५
जम्मा	१५२३४	१५१५५	७९
जम्मा प्रतिशत	१००	९९.५	०.५

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

४.२१ शौचालय सुविधा

विदुर नगरपालिकामा करिब शत प्रतिशत (९९.२ प्रतिशत) परिवारले शौचालय प्रयोग गरेका देखिन्छ भने मात्र ०.८ प्रतिशत परिवारमा अझै पनि शौचालयको पहुँच नभएको देखिन्छ। कुल परिवार मध्ये ८२.१ प्रतिशत परिवारले फ्लस भएको (सेप्टिक ट्यांक) शौचालय प्रयोग गरेको र १.३ प्रतिशत ले फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल) शौचालय प्रयोग गरेका छन्। साधारण शौचालयको प्रयोग गर्ने परिवार १५.५ प्रतिशत छन् भने ०.३ प्रतिशत परिवारले सार्वजनिक शौचालयको प्रयोग गरेका छन्।

वडा नं. ९ मा १८ सय १२ परिवारमा फ्लस भएको चर्पी र ७८ परिवारमा साधारण चर्पी छ। सो वडाको १ परिवारले मात्र सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्दछन् र उक्त वडाका १२ परिवारमा चर्पी नरहेको अवस्था देखिन्छ। वडा नं. ४, ३ र ८ का क्रमशः ६ सय २७ परिवार, ४ सय १० परिवार र ३ सय १५ परिवारले साधारण चर्पी प्रयोग गर्दछन्। मा १८ सय १२ परिवारमा फ्लस भएको चर्पी र ७८ परिवारमा साधारण चर्पी छ। सो वडाका ४१ परिवारले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्दछन् र उक्त वडाका १२ परिवारमा चर्पी नरहेको अवस्था देखिन्छ। वडा नं. १ का सबै भन्दा धेरै परिवार (१७ परिवार) ले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। चर्पी नभएका परिवार वडा नं. ११ मा ३ परिवारदेखि वडा नं. ३ मा १५ परिवारसम्म रहेका छन् (तालिका ४.२०)।

तालिका ४.२० : वडा र शौचालय सुविधा अनुसार परिवार सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा परिवार	शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार सङ्ख्या				चर्पी नभएको
		फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	फलस भएको (सेफिटक ट्यांक)	साधारण चर्पी	सार्वजनिक शौचालय	
						परिवार सङ्ख्या
१	६७०	७६	४०१	१६३	१७	१३
२	१३६५	९	१०२९	३१०	४	१३
३	१२७२	८	८३७	४१०	२	१५
४	१७३२	३०	१०५७	६२७	९	९
५	१४३७	५	१२५९	१६४	०	९
६	९४६	१	९३१	२	०	१२
७	१०५७	९	१०२९	१२	१	६
८	९७०	१२	६३२	३१५	१	१०
९	१९०३	१२	१८००	७८	१	१२
१०	८६९	७	८२६	२१	४	११
११	६४७	७	५५१	८६	०	३
१२	९४९	५	९२९	७	१	७
१३	१४१७	१७	१२३२	१६२	१	५
जम्मा	१५२३४	१९८	१२५१३	२३५७	४१	१२५
प्रतिशत	१००	१.३	८२.१	१५.५	०.३	०.८

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.२२ वडा अनुसार प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ति

आर्थिक गणना, २०७५ अनुसार विदुर नगरपालिकामा ३ हजार १० ओटा प्रतिष्ठान रहेका छन्। यी प्रतिष्ठानमा जम्मा १० हजार ४ सय ८० जनशक्ति कार्यरत रहेको छ जस मध्ये ६३ प्रतिशत पुरुष र ३७ प्रतिशत महिला रहेका छन्। वडा अनुसार हेर्दा सबैभन्दा धेरै प्रतिष्ठान वडा नम्बर ४ मा ६ सय ५१ ओटा र सबै भन्दा न्यून वडा नम्बर ११ मा ५१ ओटा रहेका छन् (तालिका ४.२१)।

तालिका ४.२१ : वडा अनुसार आर्थिक प्रतिष्ठान र संलग्न जनशक्ति, विदुर नगरपालिका, २०७५

वडा नम्बर	प्रतिष्ठान सङ्ख्या	संलग्न जनशक्ति		
		जम्मा	पुरुष	महिला
१	४७४	१३५७	८५१	५०६
२	५०९	२७१९	१८११	९०८
३	७८	२३३	१४२	९१
४	६५१	२३५४	१५२५	८२९
५	२०८	६७१	४४३	२२८
६	११८	३४७	२२१	१२६
७	९७	२८२	१६६	११६
८	१२१	३०७	१९०	११७
९	३५९	११६८	६३८	५३०

वडा नम्बर	प्रतिष्ठान सङ्ख्या	संलग्न जनशक्ति		
		जम्मा	पुरुष	महिला
१०	१३६	४६१	२७३	१८८
११	५१	१४४	७६	६८
१२	९६	१९९	१३१	६८
१३	११२	२३८	१३९	९९
जम्मा	३०१०	१०४८०	६६०६	३८७४

स्रोत : राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.२३ औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत आर्थिक प्रतिष्ठान सङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा २०७५ सालमा उत्पादनमूलक उद्योगतर्फ सबैभन्दा धेरै वडा नं. ४, ९, १ र २ मा क्रमशः ७५, ४९, ४८ र ४० ओटा प्रतिष्ठान सञ्चालनमा रहेका थिए।

यस नगरपालिकामा २०७५ सालमा थोक तथा खुद्रा व्यापार गर्ने व्यवसायहरू सबै भन्दा धेरै वडा नं. ४, १, २ र ९ मा क्रमशः ३२०, २७७, २२२, र १६५ ओटा रहेको देखिन्छ।

वडा नं. ४ र २ मा क्रमशः १२८ र १०९ ओटा आवास तथा भोजन सेवा प्रदान गर्ने होटल तथा रेष्टुरेण्टहरू सञ्चालनमा रहेका थिए (तालिका ४.२२)।

तालिका ४.२२: औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत आर्थिक प्रतिष्ठान सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७५

वडा नं.	जम्मा	कृषि, वन र माछापालन	उत्पादन मूलक उद्योग	खानी, विद्युत, खानेपानी र निर्माण	थोक तथा खुद्रा व्यापार	यातायात, भण्डारण, सूचना तथा सञ्चार	आवास तथा भोजन सेवा	वित्तीय संस्था तथा बिमा	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	रियल स्टेट, पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्रशासनिक सेवा
											प्रतिष्ठान सङ्ख्या
१	४७४	४	४८	२	२७७	-	७८	१३	८	२	४२
२	५०९	९	४०	३	२२२	५	१०९	२८	१२	८	७३
३	७८	४	१६	-	३५	-	१५	३	२	१	२
४	६५१	९	७५	५	३२०	१२	१२८	२५	१९	५	५३
५	२०८	५	३१	२	१००	-	४६	६	७	-	११
६	११८	१९	११	-	५०	-	२९	१	४	२	२
७	९७	१७	१५	२	३९	-	७	-	६	२	९
८	१२१	१०	१९	१	६२	-	२२	-	५	-	२
९	३५९	९	४९	४	१६५	१	८२	६	१३	५	२५
१०	१३६	९	१२	१	६१	-	२३	५	८	-	१७
११	५१	५	७	-	२०	-	२	३	४	२	८
१२	९६	२९	१०	-	२८	-	१०	-	८	२	९
१३	११२	१९	८	-	५५	-	१५	१	९	१	४
जम्मा	३,०१०	१४८	३४१	२०	१,४३४	१८	५६६	९१	१०५	३०	२५७

स्रोत : राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.२४ औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत रोजगारी

विदुर नगरपालिकाका ३ हजार १० ओटा आर्थिक प्रतिष्ठानमा जम्मा १० हजार ४ सय ८० व्यक्ति संलग्न रहेका थिए। यस नगरपालिकामा थोक तथा खुद्रा व्यापार क्षेत्रमा सबै भन्दा धेरै मानिसले रोजगारी पाएको देखिन्छ। वडा नं. ४ र वडा नं. २ मा सञ्चालित थोक तथा खुद्रा व्यापार गर्ने व्यवसायमा क्रमशः ७ सय ३९ जना र ६ सय ९५ जना व्यक्ति संलग्न रहेका थिए।

यस नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्र रोजगारीको दोस्रो ठूलो क्षेत्र रहेको छाशैक्षिक प्रतिष्ठानमा संलग्न कुल १ हजार ६ सय ५० व्यक्ति मध्ये सबैभन्दा धेरै वडा नं. ४ मा २ सय ९७ जना र वडा नं. २ मा २ सय ८१ व्यक्तिले रोजगारी पाएका छन्। संलग्न व्यक्तिको आधारमा तेस्रो ठूलो क्षेत्र उत्पादनमूलक उद्योग रहेको छ। उत्पादनमूलक उद्योगहरूमा संलग्न व्यक्ति सङ्ख्या सबै भन्दा धेरै वडा नं. २ (४ सय ५४ जना) मा छन् भने वडा नं. ४ मा २ सय १८ जना संलग्न छन्। विदुर नगरपालिकाभित्र आवास तथा भोजन सेवा प्रदान गर्ने होटल तथा रेष्टुरेण्टहरूमा पनि वडा नं. ४ र २ मा अन्य वडामा भन्दा धेरै व्यक्तिहरू संलग्न रहेको देखिन्छ।

तालिका ४.२३: औद्योगिक क्षेत्र अनुसार वडागत आर्थिक प्रतिष्ठानमा संलग्न व्यक्ति सङ्ख्या, विदुर नगरपालिका, २०७५

वडा नं.	जम्मा	कृषि, वन र माछापालन	उत्पादन मूलक उद्योग	खानी, विद्युत, खानेपानी र निर्माण	थोक तथा खुद्रा व्यापार	यातायात, भण्डारण, सूचना तथा सञ्चार	आवास तथा भोजन सेवा	वित्तीय संस्था तथा बिमा	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	रियल स्टेट, पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्रशासनिक सेवा
											संलग्न व्यक्ति सङ्ख्या
१	१,३५७	१८	१२७	६	५६५	-	२२२	७४	१८९	११	१४५
२	२,७१९	२९	४५४	२९	६९५	७५	३९१	३५८	२८१	८२	३२५
३	२३३	१८	३७	-	६५	-	३१	१६	४६	१८	२
४	२,३५४	३४	२१८	५४	७३९	९३	३९२	२०४	२९७	३२	२९१
५	६७१	११	१२७	३६	२१७	-	८६	४१	१३१	-	२२
६	३४७	५४	१४०	-	६२	-	३८	३	४३	३	४
७	२८२	३९	४८	३	५९	-	१२	-	८५	८	२८
८	३०७	२६	५४	१२	९६	-	३६	-	८१	-	२
९	१,१६८	५८	१८२	१५५	२९५	३	१२६	२९	१९५	५६	६९
१०	४६१	१५	३७	१	१५९	-	५९	१८	९७	-	७५
११	१४४	१९	९	-	३६	-	४	८	४८	६	१४
१२	१९९	४२	१२	-	३१	-	१०	-	७६	८	२०
१३	२३८	३४	१५	-	७०	-	२३	४	८१	५	६
जम्मा	१०,४८०	३९७	१,४६०	२९६	३,०८९	१७१	१,४३०	७५५	१,६५०	२२९	१,००३

स्रोत : राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

४.२५ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

विदुर नगरपालिकामा वडा नं. ११, १३ र १२ मा पुरुष निरक्षर जनसङ्ख्या क्रमशः २३.६ प्रतिशत, २२.७ प्रतिशत र २१.४ प्रतिशत छ भने वडा नं. ११ र १३ मा निरक्षर महिला क्रमशः ४६.१ प्रतिशत र ४१.६ प्रतिशत छन्।

उच्च शिक्षा उत्तीर्ण गर्ने सबै भन्दा धेरै पुरुष वडा नं. ४ मा १२.३ प्रतिशत छन्। वडा नं. १३ मा १.१ प्रतिशत, वडा नं. १२ मा २.० प्रतिशत र वडा नं. ११ मा २.४ प्रतिशत पुरुषले मात्र उच्च शिक्षा पास गरेका छन्।

महिला निरक्षरता सबै भन्दा धेरै वडा नं. ११ मा ४६.१ प्रतिशत र वडा नं. १३ मा ४१.६ प्रतिशत छ। वडा नं. ४ का ११.२ प्रतिशत महिलाले उच्च शिक्षा पास गरेका छन्। वडा नं. १३, १२ र ११ का ०.९ प्रतिशत, १.७ प्रतिशत र १.९ प्रतिशतले उच्च शिक्षा पास गरेका छन्। आधारभूत तह २५.२ – ३३.५ प्रतिशत महिलाले र माध्यामिक तह २२.० – ३४.१ प्रतिशत महिलाले पास गरेका छन्।

तालिका ४.२४: वडा अनुसार साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह, विदुर नगरपालिका, २०७८

वडा नं.	जम्मा	निरक्षर	साक्षर जनसङ्ख्या (प्रतिशतमा)				
			पूर्व	आधारभूत तह	माध्यामिक तह	उच्च माध्यामिक तह	अन्य
पुरुष							
जम्मा	१००	१४.४	३.४	३९.७	३४.४	६.१	२.०
१	१००	१२.७	५.१	३५.३	३८.७	६.६	१.७
२	१००	८.०	३.७	४०.०	३९.४	७.९	१.१
३	१००	१८.०	३.४	४२.३	२९.१	५.३	२.१
४	१००	९.२	४.२	३५.०	३७.७	१२.३	१.७
५	१००	११.९	३.४	४०.८	३४.७	७.४	१.९
६	१००	१२.५	२.९	४२.८	३४.०	७.२	०.६
७	१००	१९.०	२.७	३५.३	३५.८	४.९	२.३
८	१००	१३.२	३.४	४१.३	३३.६	३.८	४.७
९	१००	८.९	३.३	४२.६	३६.८	६.५	२.०
१०	१००	२१.१	३.२	३४.२	३४.१	५.१	२.३
११	१००	२३.६	२.५	३७.२	३३.३	२.४	१.१
१२	१००	२१.४	३.१	४२.८	२८.३	२.०	२.५
१३	१००	२२.७	२.४	४३.७	२७.५	१.१	२.६
महिला							
जम्मा	१००	३०.६	२.६	३०.३	२८.६	५.२	२.७
१	१००	२५.९	३.१	३०.३	३२.४	७.०	१.३
२	१००	२२.६	२.५	३२.८	३४.१	६.५	१.५
३	१००	३७.८	२.५	३०.८	२२.०	४.९	२.१
४	१००	१९.६	३.२	२९.९	३३.५	११.२	२.७
५	१००	२७.४	२.९	३२.२	२८.७	६.३	२.६
६	१००	२९.६	२.६	३३.५	२७.४	६.१	०.९
७	१००	३६.०	२.३	२५.५	२९.२	३.५	३.५
८	१००	२८.०	१.७	२९.७	२९.७	४.१	६.९
९	१००	२६.१	३.२	२९.६	३२.४	५.३	३.४
१०	१००	३५.४	२.४	२५.२	२९.३	३.८	३.९
११	१००	४६.१	१.६	२८.१	२१.५	१.९	०.८
१२	१००	३७.६	२.७	३३.०	२२.५	१.७	२.५
१३	१००	४१.६	२.२	३०.८	२२.०	०.९	२.५

स्रोत: —राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

खण्ड - ५

शैक्षिक तथ्याङ्क

५.१ साक्षरता स्थिति

विदुर नगरपालिकामा साक्षरताको स्थितिमा क्रमिक सुधार आएको छ। वि.सं. २०५८ मा ६४.९ रहेको साक्षरता दर वि.सं. २०७८ आइपुग्दा ७७.९ पुगेको छ। यस अवधिमा महिलाको साक्षरताको स्थिति पनि उल्लेख्य सुधार भएको देखिन्छ। वि.सं.२०५८ बाट वि.सं.२०७८ आइपुग्दा विदुर नगरपालिकाको महिला साक्षरता दर १६.५ विन्दुले बढोत्तरी भै ६९.४ पुगेको छ (तालिका ५.१)।

तालिका ५.१ : विदुर नगरपालिकाको साक्षरताको दर, २०४८-२०७८

वर्ष	साक्षरता दर (प्रतिशतमा)		
	जम्मा	पुरुष	महिला
२०४८	६०.०	६७.६	४३.७
२०५८	६४.९	७७.६	५२.९
२०६८	७५.५	८५.०	६७.२
२०६८ ^{स.}	६९.८	७९.९	६९.९
२०७८	७७.९	८५.६	६९.४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०४८-२०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय । स.= क्षेत्रफल समायोजित

५.२ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

विदुर नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका जम्मा ४२ हजार ४ सय ८९ जना मध्ये २७.२ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्राथमिक तह उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ भने ९८.० प्रतिशतले निम्न माध्यमिक तह उत्तीर्ण गरेका छन्। नगरपालिकामा स्नातक र स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरेको जनसङ्ख्या क्रमश ४.९ प्रतिशत र २.४ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ५.२)।

तालिका ५.२ : विदुर नगरपालिकामा साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह, २०७८

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा		पुरुष	महिला
	सङ्ख्या	प्रतिशत	प्रतिशत	प्रतिशत
जम्मा	४२४८९	१००	१००	१००
पूर्व प्राथमिक तह	१६५२	३.९	४.०	३.८
प्राथमिक तह	११५४३	२७.२	२७.८	२६.५
निम्न माध्यमिक तह	७६२६	१८.०	१८.७	१७.२
माध्यमिक तह	६७८६	१६.०	१६.३	१५.६
एस.एल.सी वा सो सरह	४०५५	९.५	१०.०	९.९
प्रमाणपत्र वा सो सरह	६३९५	१५.९	१३.८	१६.४
स्नातक तह वा सो सरह	२०८९	४.९	४.५	५.४
स्नाकोत्तर वा सो सरह	१०३०	२.४	२.७	२.९

उत्तीर्ण गरेको तह	जम्मा		पुरुष	महिला
	सङ्ख्या	प्रतिशत	प्रतिशत	प्रतिशत
अन्य	१५	०.०	०.०	०.०
तह नभएको	१०३२	२.४	१.७	३.३
तह उल्लेख नभएको	२६६	०.६	०.६	०.७

स्रोत :- राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय।

५.३ विद्यालयको प्रकार अनुसार कक्षागत विद्यार्थी सङ्ख्या

विदुर नगरपालिका भित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या हेर्दा शैक्षिक सत्र २०८२ मा जम्मा १५ हजार ६ सय ९७ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ। यो तथ्याङ्क लाई शैक्षिक सत्र २०७३ सँग तुलना गर्दा कक्षा १-५ बाहेक अन्य कक्षा समुहमा विद्यार्थी सङ्ख्या वृद्धि भएको देखिन्छ (तालिका ५.३)।

तालिका : ५.३ : विदुर नगरपालिकामा कक्षा अनुसार विद्यार्थी सङ्ख्या, २०८२

विद्यालय / कक्षा	१-५ सम्म	६-८ सम्म	९-१० जम्मा	११-१२ जम्मा	जम्मा
सामुदायिक विद्यालय	४०००	२१९३	१४०७	६५८	८८०८
संस्थागत विद्यालय	४०६२	१४७५	६५२	०	६८८९
जम्मा	८०६२	३६६८	२०५९	६५८	१५६९७

स्रोत : विदुर नगरपालिका

५.४ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

विदुर नगरपालिकामा शैक्षिक सत्र २०८२ मा सामुदायिक ५८ र निजी २७ गरी ८५ ओटा विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन्। शैक्षिक सत्र २०७३ मा जम्मा ९४ ओटा विद्यालय सञ्चालनमा रहेका थिए। २०७३-२०८२ अवधिमा सामुदायिक विद्यालय ६ ओटा र निजी विद्यालय ३ ओटा बन्द भएका छन् (तालिका ५.४)।

तालिका : ५.४ विदुर नगरपालिकामा विद्यालयको प्रकार अनुसार विद्यार्थी सङ्ख्या

क्र.सं.	विद्यालयको प्रकार	सत्र २०७३	सत्र २०८२
१	सामुदायिक विद्यालय	६४	५८
२	निजी विद्यालय	३०	२७
जम्मा		९४	८५

स्रोत : नुवाकोट जिल्ला वस्तुगत विवरण २०७४ र विदुर नगरपालिका

५.५ शिक्षक विवरण

शैक्षिक सत्र २०८२ मा विदुर नगरपालिका मा कुल ८२ बाल विकास सहजकर्ता र ४४१ जना शिक्षक कार्यरत रहेको देखिन्छ।

तालिका ५.५ : विदुर नगरपालिकामा शिक्षक सम्बन्धी विवरण

तह	पुरुष	महिला	कुल जम्मा
बाल विकास सहजकर्ता	०	८२	८२
शिक्षक	२६३	१७८	४४१

स्रोत : विदुर नगरपालिका

५.६ शैक्षिक उपलब्धि (स्तर पूरा भएको) अनुसार ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको पूरा भएको शैक्षिक उपलब्धिको स्तर अनुसार हेर्दा ५.७ प्रतिशत जनसङ्ख्याले उच्च माध्यमिक तह उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ भने जनसङ्ख्याको अधिकांश हिस्साले क्रमश आधारभूत तह (३४.८ प्रतिशत) र माध्यमिक तह (३१.३ प्रतिशत) उत्तीर्ण गरेका छन्। अधिकांश पुरुषले माध्यमिक तह उत्तीर्ण गरेको देखिन्छ भने महिला तर्फ अधिकांशले आधारभूत तह मात्रै उत्तीर्ण गरेको देखिएको छ (तालिका ५.६)।

तालिका ५.६ : विदुर नगरपालिकामा शैक्षिक उपलब्धिस्तर, २०७८

लिङ्ग	५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	निरक्षर	साक्षर				
			पुर्व बाल्य अवस्था	आधारभूत तह	माध्यमिक तह	उच्च माध्यमिक तह	अन्य
जम्मा सङ्ख्या	५५०००	१२५८४	१६२८	१९१२४	१७२३६	३१११	१३१७
जम्मा (प्रतिशत)	१००	२२.९	३.०	३४.८	३१.३	५.७	२.४
पुरुष (प्रतिशत)	१००	१४.४	३.४	३९.७	३४.४	६.१	२.०
महिला (प्रतिशत)	१००	३०.६	२.६	३०.३	२८.६	५.२	२.७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

५.७ स्कूल हाजिरीको हालको स्थिति अनुसार ५ देखि २५ वर्ष उमेर समूहका जनसङ्ख्या

यस नगरपालिकामा हाल ५ देखि २५ वर्ष उमेरको जनसङ्ख्या मध्ये २.३ प्रतिशत जनसङ्ख्या कहिल्यै स्कूल नगएको देखिन्छ भने हाल स्कूल नगएका तर कुनै समय स्कूल गएको जनसङ्ख्या १९.६ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ५.७)।

तालिका ५.७ : विदुर नगरपालिकामा स्कूल हाजिरीको हालको स्थिति अनुसार ५-२५ वर्ष उमेरको जनसङ्ख्या

लिङ्ग	सङ्ख्या / प्रतिशत	जम्मा	हाल गैरहेका	कुनै समय गएका	कहिल्यै नगएका	उल्लेख नभएको
जम्मा	सङ्ख्या	१५२८३	११९४३	२९९१	३४८	१
	प्रतिशत	१००	७८.१	१९.६	२.३	०.०
पुरुष	सङ्ख्या	७८२६	६१२२	१५२८	१७५	१
	प्रतिशत	१००.०	७८.३	१९.५	२.२	०.०
महिला	सङ्ख्या	७४५७	५८२१	१४६३	१७३	०
	प्रतिशत	१००.०	७८.१	१९.६	२.३	०.०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

५.८ अध्ययनको क्षेत्र

विदुर नगरपालिकामा प्रमाणपत्र तह वा सो भन्दा माथिको शैक्षिक योग्यता भएका कुल जनसङ्ख्या ९ हजार ५ सय ६ जना मध्ये अध्ययन गरेको क्षेत्र हेर्दा ४३.५ प्रतिशत ले व्यवस्थापन संकाय, २९.५ प्रतिशतले शिक्षा संकाय, १०.८

प्रतिशतले मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र, ४.८ प्रतिशतले विज्ञान तथा प्रविधि तर्फ र ३.४ प्रतिशतले स्वास्थ्य तथा चिकित्साशास्त्र अध्ययन गरेको देखिन्छ। लैङ्गिक रूपमा विश्लेषण गर्दा पुरुषहरूमध्ये धेरैजसो पुरुष (४७.१ प्रतिशत) ले व्यवस्थापन अध्ययन गरेको पाइन्छ भने महिलाको हकमा पनि धेरै जसो (३९.९ प्रतिशत) व्यवस्थापन अध्ययन गरेको पाइन्छ। पुरुष र महिलाको दुवैको दोस्रो रोजाइको विषय शिक्षा संकाय रहेको देखिन्छ। पशु विज्ञान/मत्स्य पालन तर्फ पुरुष तथा महिला दुवैको कम रोजाइ रहेको देखिन्छ (तालिका ५.८)।

तालिका ५.८ : विदुर नगरपालिकामा अध्ययनको क्षेत्र अनुसारको जनसङ्ख्या

अध्ययन गरेको क्षेत्र	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
जम्मा	९५०६	१००	४७०३	१००	४८०३	१००
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र	१०२४	१०.८	५६९	१२.१	४५५	९.५
व्यवस्थापन	४१३१	४३.५	२२१६	४७.१	१९१५	३९.९
शिक्षा	२८०६	२९.५	१०००	२१.३	१८०६	३७.६
विज्ञान तथा प्रविधि	४५६	४.८	२९८	६.३	१५८	३.३
स्वास्थ्य तथा चिकित्साशास्त्र	३१८	३.३	९०	१.९	२२८	४.८
ईन्जिनियरिङ्ग	२०१	२.१	१७५	३.७	२६	०.५
कानून	३०	०.३	२३	०.५	७	०.२
कृषि	३३	०.३	२२	०.५	११	०.२
वन	३८	०.४	१८	०.४	२०	०.४
पशुविज्ञान/मत्स्य पालन	१९	०.२	१५	०.३	४	०.०८
कम्प्युटर/सूचना प्रविधि	१०८	१.१	७९	१.७	२९	०.६
अन्य	७७	०.८	५७	१.२	२०	०.४
उल्लेख नभएको	२६५	२.८	१४१	३.	१२४	२.६

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय ।

खण्ड—६ स्वास्थ्य

६.१ स्वास्थ्य संस्थाहरू

विदुर नगरपालिकामा स्वास्थ्य संस्थाहरू सम्बन्धी विवरण हेर्दा मुख्य रूपमा एउटा सरकारी अस्पताल, तीन ओटा निजी अस्पताल र एउटा आयुर्वेद अस्पताल रहेको देखिन्छ । विदुर नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्था सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.१ : विदुर नगरपालिकामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण

सि.नं.	स्वास्थ्य संस्था सुविधाको किसिम	सङ्ख्या	कैफियत
१	सरकारी अस्पताल	१	प्रादेशिक
२	सामुदायिक अस्पताल	०	
३	निजी अस्पताल	३	
४	आयुर्वेद अस्पताल	१	
५	स्वास्थ्य चौकी	६	
६	स्वास्थ्य चौकी	६	
७	शहरी /नगर स्वास्थ्य केन्द्र	८	एम.सि.एच. क्लिनिक -१ डट्स
८	प्रसूति सेवा केन्द्र	५	त्रिशूली अस्पताल -१
९	सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र	४	
१०	निजी क्लिनिक	५	
११	औषधि पसल	२६	१९ खुद्रा, ४ थोक , ३ आयुर्वेद
१२	एम्बुलेन्स	०	

स्रोत : विदुर नगरपालिका

६.२ स्वास्थ्य जनशक्ति

विदुर नगरपालिकामा आ.व.२०८१/८२ को तथ्याङ्क अनुसार जम्मा २० स्वास्थ्य संस्थामा ४ डाक्टर, ३६ पारामेडिक्स, ३२ नर्सिङ गरी जम्मा ७२ जनशक्ति रहेको देखिन्छ ।

तालिका ६ २.: विदुर नगरपालिकाका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा रहेका जनशक्ति सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्वास्थ्य संस्था	डाक्टर	पारामेडिक्स	नर्सिङ	जम्मा	ल्याब
१	एलिप्याथिक	१९	३१	२५	५६	७
२	आयुर्वेद	१	५	७	१३	१
जम्मा		२०	३६	३२	७२	८

स्रोत : विदुर नगरपालिका, २०८१/८२

६.३ स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिलाको विवरण

विदुर नगरपालिकामा स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिलाको प्रतिशत पछिल्लो तीन आ.व.मा मिश्रित किसिमको देखिएको छ । आ.व. २०७९/८० मा जम्मा सुत्केरी भएका महिला मध्ये ९२.६५ प्रतिशत महिलाले

स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराएका थिए भने सो प्रतिशत आ.व. २०८१/८२ मा केही घटेर ८९.२ पुगेको छ । यस सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ६.३ : विदुर नगरपालिकामा स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने महिलाको विवरण

क्र.सं.	विवरण	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	कैफियत
१	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने (द्विप्रतिशतमा)	९२.६५	७७.९९	८९.२	

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

६.४ खोप कभरेज

तथ्याङ्क अनुसार 'टी.डी.' (TD - Tetanus Diphtheria) खोपको कभरेज सबैभन्दा उत्कृष्ट देखिन्छ, जुन सर्वाधिक ८८% र त्यसपछि 'दादुरा' (Measles) ८५.८३ प्रतिशत रहेको छ। 'डि.पी.टि - हेपाटाइटिस बी - हिब' (DPT-Hep.B-HIB), 'हेपाटाइटिस बी' र 'पोलियो' (Polio) खोपको कभरेज दर ठ्याक्कै समान (७५.८८%) रहेको छ । सबैभन्दा कम कभरेज 'बि.सि.जी.' (BCG) खोपमा देखिएको छ, जुन ६३.८२ प्रतिशत मात्र रहेको छ। J.E. - Japanese Encephalitis खोपको कभरेज पनि ८४.४ प्रतिशतको सन्तोषजनक स्तरमा रहेको पाइन्छ। विदुर नगरपालिकामा आ.व. २०८१/८२ मा विभिन्न खोपको कभरेज सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ६.४ : विदुर नगरपालिकामा खोप कभरेज

विवरण	BCG	DPT.Hep.B.HIB	Hepatitis B	Measles	Polio	TD	J.E.
खोप कभरेज	६३.९२	७५.८९	७५.८९	८५.९३	७५.८९	८९	८४.४

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

६.५ पाँच वर्षमुनिका बालबालीकाहरूको तौल अनुगमन र कुपोषित प्रतिशत

विदुर नगरपालिकामा पाँच वर्ष मुनिका बालबालीकाको कुपोषित प्रतिशत आ.व. २०७९/८० को तुलनामा कम भै १.४१ प्रतिशत पुगेको देखिन्छ । बालबालीकाको अनुगमन र कुपोषित प्रतिशत तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ६.५ : विदुर नगरपालिकामा पाँच वर्षमुनिका बच्चाहरूको तौल अनुगमन र कुपोषित विवरण

क्र.सं.	विवरण	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१	०-२३ महिनाका तौल/वृद्धि अनुगमन गरिएका बच्चाको प्रतिशत	७६.७५	४९.७१	२७.७९
२	०-२३ महिनाका तौल/वृद्धि अनुगमन गरिएका बच्चाको मध्ये कम तौल भएका बच्चाको प्रतिशत	१.८	०.३१	१.४१
३	०-२३ ८ महिनाका बालबालीकाहरूको औषत वृद्धि अनुगमन दर	०.९	४.५७	४.६४

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

६.६ परिवार नियोजन

यस नगरपालिकामा परिवार नियोजनका विभिन्न साधन प्रयोग गरेका प्रयोगकर्ताको पछिल्लो तीन आ.व. तथ्याङ्क तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.६ : विदुर नगरपालिकामा परिवार नियोजनका साधन प्रयोगकर्ताको विवरण

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
१	Depo को नयाँ प्रयोगकर्ता	४२२	५२२	३७८
२	Pills को नयाँ प्रयोगकर्ता	४२२	२९९	१२४
३	Implant को नयाँ प्रयोगकर्ता	४२२	२३८	३०६
४	IUCDको नयाँ प्रयोगकर्ता	४२२	७६	२८
५	Condom वितरण सङ्ख्या	१२९९८	१५०८५	१९६६६

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

६.७ आइरन चक्री, भिटामिन ए र जुकाको औषधि पाएकाको विवरण

विदुर नगरपालिकामा पछिल्लो तीन आर्थिक वर्षमा १८० आइरन पाएका गर्भवती महिलाहरू, भिटामिन ए र जुकाको औषधि पाएका बालबालीकाहरूको तथ्याङ्क तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.७ : आइरन चक्री, भिटामिन ए र जुकाको औषधि पाएकाको विवरण

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
१	१८० आइरन पाएका गर्भवती महिलाहरू (प्रतिशत)	५६.४	७७.५४	३२.३४
२	भिटामिन 'ए' पाएका ६-५९ महिनाका बालबालीकाहरू (प्रतिशत)	९७.३८	१२५.६५	१०५.९५
३	जुकाको औषधि पाएका १२-५९ महिनाका बालबालीकाहरू (प्रतिशत)	१७९.४८	-	-

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

६.८ प्रमुख रोग तथा विमारहरू

विदुर नगरपालिकामा आ.व. २०८१/८२ मा सबैभन्दा बढी बिरामी फंगल इन्फेक्सनका रहेका थिए भने त्यसपछि क्रमशः पखाला, ग्यास्ट्रिक, तल्लो श्वासप्रश्वास नलीको सङ्क्रमण, पेट दुखाइ, उच्च रक्तचाप, माथिल्लो श्वासप्रश्वास नलीको सङ्क्रमण, मधुमेह, लुतो र हाड जोर्नीको दुखाइ मुख्य रहेका छन् । प्रमुख रोगको पछिल्लो तीन आ.व.को तुलनात्मक स्थिति तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.८ : विदुर नगरपालिकामा देखिएका प्रमुख रोग तथा विमारहरूको विवरण

क्र.सं	रोगहरू	बिरामी सङ्ख्या		
		आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
१	Fungal Infection (Lichen Planus) Cases	१४६५	१८७९	१७११
२	Presumed Non-Infectious Diarrhea Cases	१०३१	१०४६	१४३३
३	Gastritis (APD)	३९४८	६०८०	१२५३
४	Lower Respiratory Tract Infection (LRTI) Cases	९६६	५०५	९४४
५	Abdominal Pain	२४२	२८२	७७७
६	Hypertension	५४७	५११	६३९
७	Upper Respiratory Tract Infection (URTI) Cases	११२०	११९३	५७७
८	Diabetes Mellitus (DM) Cases	१७७	४२६	४८९
९	Scabies Cases	१९७	१९६	२९७
१०	Arthritis	१४३	१६५	१०७

स्रोत:— विदुर नगरपालिका

खण्ड ७ कृषि तथ्याङ्क

७.१ नगरपालिकामा उत्पादन हुने खाद्यान्न बाली

विदुर नगरपालिकामा पछिल्लो तीन आर्थिक वर्षमा मुख्य खाद्यान्न बाली, दलहन बाली र तेलहन बालीको उत्पादन र बाली लगाइएको क्षेत्रफल तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.१ : विदुर नगरपालिकामा उत्पादन हुने प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको क्षेत्रफल र उत्पादन

क्र.सं.	बाली	आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२	
		क्षेत्रफल	उत्पादन	क्षेत्रफल	उत्पादन	क्षेत्रफल	उत्पादन
१	धान	१७०५	७१७८.०५	१७०२	७०१२.२४	१७७२	८४१७
२	गहुँ	८८.५	३१५.९४	११५.५	४१२.३३	११२	४९६.४३
३	मकै	२१३०	६४९६.५	२२०५	६७२५.२५	२२९२	९१६८
४	कोदो	५९५	८४४.९	६१५.३	७६९.१२	६०१.३	८४१.८२
जम्मा		४५१८.५	१४८३५.३९	४६३७.८	१४९१८.९४	४७८९.१	१८९२३.२५

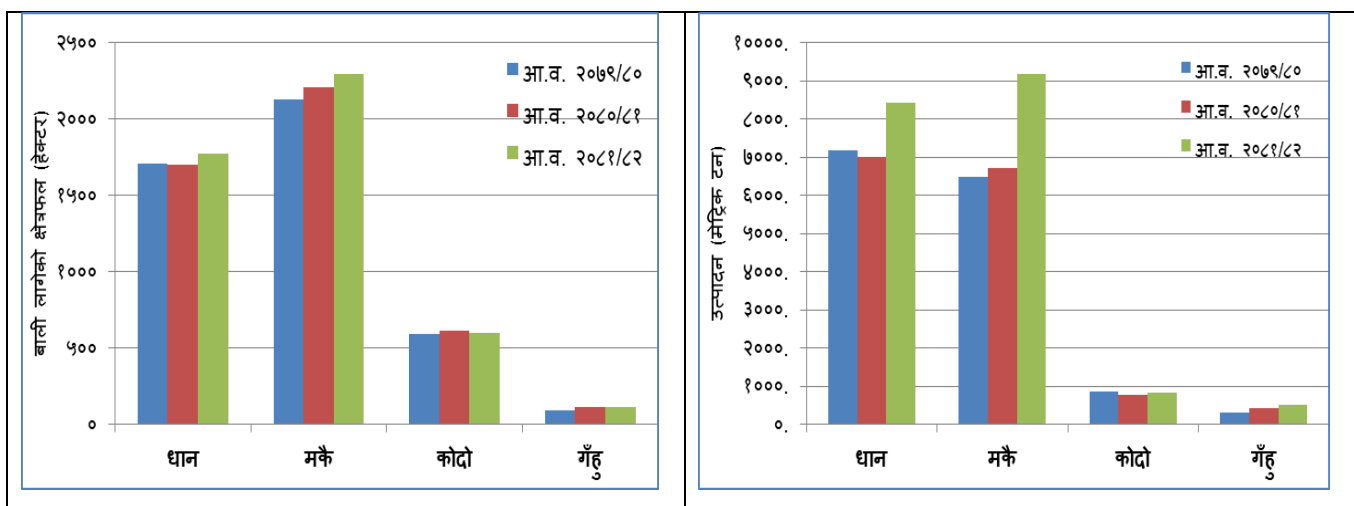
स्रोत: कृषि विकास शाखा, विदुर नगरपालिका

तालिका ७.२ : विदुर नगरपालिकामा उत्पादन हुने प्रमुख दलहन/तेलहन बाली सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	बाली	आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२	
		क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)
१	कोसेबाली	९१.१	१०२.९४	९१.१	१०५.६७	९५	११०.२
२	तेलहन	६६९.४	७५६.४२	६६९.४	७६९.८१	६४५	७४१.७५
३	तरकारी	१२९.४	१८३७.४८	४००	५८१२	७००	१०१७१
जम्मा		८८९.९	२६९६.८४	११६०.५	६६८७.४८	१४४०	११०२२.९५

स्रोत: कृषि विकास शाखा, विदुर नगरपालिका

चित्र ७.१ : खाद्यान्न बालीको क्षेत्रफल र उत्पादन, २०७९/८० - २०८१/८२

७.२ कृषि र पशु सम्बन्धी विवरणहरू

विदुर नगरपालिकाको पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार यस नगरपालिकामा जम्मा ३३४८.१ हेक्टर जमिन खेतीयोग्य रहेको छ भने त्यस मध्ये १५००.५ हेक्टर जमिन सिंचित क्षेत्र रहेको छ।

तालिका ७.३ विदुर नगरपालिकामा कृषि र पशु : सम्बन्धी विभिन्न विवरणहरू

विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)
जम्मा खेती योग्य जग्गा	३३४८.१
सिंचित क्षेत्र	१५००.५
एग्रोभेटहरूको सङ्ख्या	११
पेट सेन्टर (Pet Center)	२
एग्रो सप्लायर्स	२

स्रोत : पशु सेवा शाखा ,विदुर नगरपालिका

७.३ पछिल्लो तीन आ.व.मा पशुपन्छी फर्म

विदुर नगरपालिकामा 'कुखुरा' पालन व्यवसाय सम्बन्धी फर्म सबैभन्दा बढी दर्ता भएका देखिन्छन, जसको सङ्ख्या अन्यको तुलनामा उच्च रहेको छ। गाई, मिश्रित, बाखा र मत्स्य पालन फर्महरूको दर्ता सङ्ख्यामा भने विगत तीन वर्षमा निरन्तर गिरावट आएको देखिन्छ। यसको विपरीत, 'भैसी' पालनमा भने पछिल्लो वर्ष उल्लेख्य वृद्धि भएको छ र बंगुर पालनमा पनि आ.व. २०८०/८१ को गिरावटपछि पछिल्लो वर्ष सुधार देखिएको छ।

तालिका ७.४ : विदुर नगरपालिकामा पछिल्लो तीन आ.व.मा पशुपन्छी फर्म

क्र.सं.	फार्मको किसिम	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	हाल सम्मको कुल सङ्ख्या
१	गाई	४०	३३	२५	२५
२	भैसी	१४	१४	३०	३०
३	मिश्रित	५४	४३	३८	३८
४	बाखा	१८	१६	१२	१२
५	बंगुर	१४	१०	१८	१८
६	मत्स्य	९	९	६	६
७	कुखुरा	१९०	१७३	१८२	१८२
	जम्मा	१४९	१२५	१२९	१२९

स्रोत : पशु सेवा शाखा ,विदुर नगरपालिका

७.४ पछिल्लो तीन आ.व. को पशु सङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा पछिल्ला वर्षहरूमा गाई/गोरू, भैसी/राँगाको सङ्ख्या घट्दै गएको देखिन्छ भने बाखा/खसी/बोकाको सङ्ख्यामा मिश्रित उतारचडाव देखिन्छ ।

तालिका ७.५ : विदुर नगरपालिकामा पछिल्लो तीन आ.व. को पशु सङ्ख्या

सि.नं.	पशुको किसिम	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
१	गाई/गोरू	३५८२	३१२०	३३२०
२	भैसी/राँगा	८९११	८८३५	८५२५
३	बाखा/खसी/ बोका	३४८०४	३६५०५	३५२३२

स्रोत : पशु सेवा शाखा ,विदुर नगरपालिका

७.५ दुधको उत्पादनसम्बन्धी विवरण:

विदुर नगरपालिकामा यहाँको जनसङ्ख्यालाई आवश्यक दुधको तुलनामा ४८तिशत मात्र उपलब्ध रहेको प्र ५. देखिन्छ। यस नगरपालिकामा दुधको उत्पादन सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.६ विदुर नगरपालिकामा दुध उत्पादन (लाख लिटरमा)

पशुजन्य पदार्थ	हालको अवस्था	आवश्यकता	बढि/घटी	उपलब्ध प्रतिशत	अपुग प्रतिशत
दुध	२६.७५	५५.२०	२८.४४	४८.५	५१.५

स्रोत : पशु सेवा शाखा ,विदुर नगरपालिका, आ.व. २०८१/८२

नगरपालिकाको बजेट तथा आय-व्यय

८.१ विनियोजित बजेट

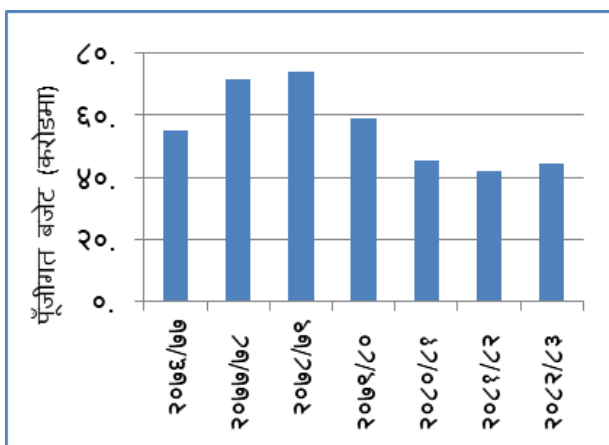
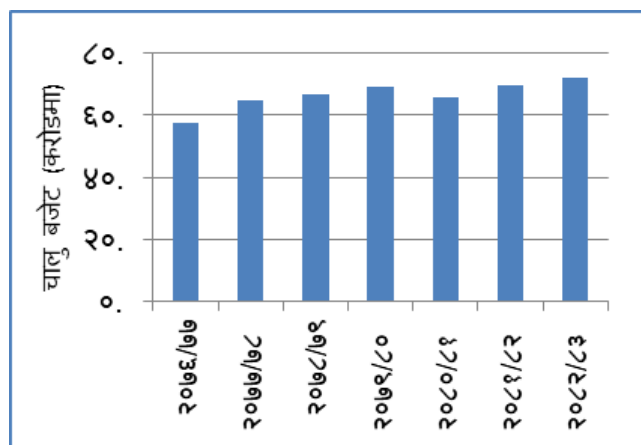
विदुर नगरपालिकाको विनियोजित बजेटको तथ्याङ्क हेर्दा आ.व. २०७८/७९ मा बजेट सबैभन्दा उच्च बिन्दु (१४९.२२ करोड) मा पुगेको थियो भने त्यसपछिका वर्षहरूमा कुल बजेटमा केही गिरावट आएको देखिन्छ। बजेटको संरचना हेर्दा पछिल्ला वर्षहरूमा विकास निर्माणमा खर्च हुने पूँजीगत बजेटको अंश घट्दो क्रममा छ। आ.व.२०८२/८३ मा रू. १ अर्ब १६ करोड ५७ लाखको बजेट पेश भएको छ। यसमा चालु खर्च रू. ७१ करोड १ लाख र पूँजीगत खर्च रू. ४४ करोड ५५ लाख हुने अनुमान गरिएको छ (तालिका ८.१)।

तालिका ८.१ : विदुर नगरपालिकाको बजेट विनियोजन, २०७४/७५-२०८२/८३

आ.व.	चालु खर्च		पूँजीगत खर्च		जम्मा विनियोजन
	रू.करोडमा	प्रतिशतमा	रू.करोडमा	प्रतिशतमा	
२०७४/७५	-	-	-	-	७७.४८
२०७५/७६	-	-	-	-	१११.८९
२०७६/७७	५७.३६	५९.०	५४.९४	४८.८	११२.४९
२०७७/७८	६४.७	४७.३	७१.९२	५२.६	१३६.८३
२०७८/७९	६७.०४	४७.५	७४.१८	५२.५	१४१.२२
२०७९/८०	६९.१७	५४.०	५८.९८	४६.०	१२८.१६
२०८०/८१	६५.६७	५९.०	४५.६३	४९.०	१११.३
२०८१/८२	६९.७२	६२.५	४१.८१	३७.५	१११.५४
२०८२/८३	७२.०१	६९.८	४४.५५	३८.२	११६.५७

स्रोत- विदुर नगरपालिका

चित्र ८.१ : विदुर नगरपालिकाको चाल र पूँजीगत बजेट, २०७६/७७-२०८२/८३

द.२ यथार्थ खर्च

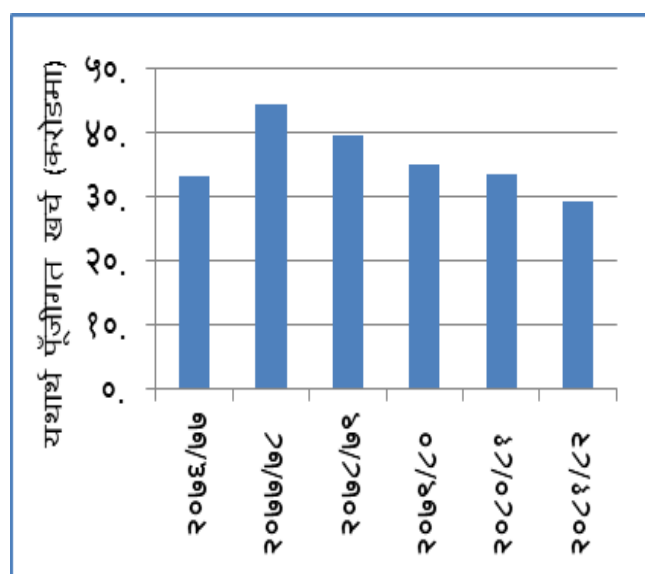
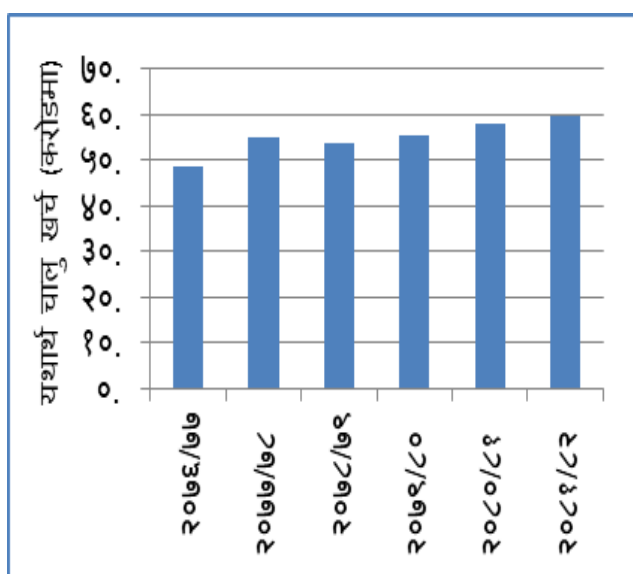
विदुर नगरपालिकाको पुँजीगत खर्च क्रमशः घट्दो क्रममा रहेको छ भने चालु खर्च तुलनात्मक रूपमा स्थिर तर बढ्दो क्रममा देखिन्छ। समग्रमा हेर्दा, विनियोजित रकमको तुलनामा यथार्थ खर्च, विशेषगरी विकास खर्च कम हुने गरेको प्रवृत्ति तलको तालिकाले देखाउँछ (तालिका द.२)।

तालिका द.२ : विदुर नगरपालिकाको यथार्थ खर्च, २०७४/७५-२०८१/८२

आ.व.	चालु खर्च	पुँजीगत खर्च	वित्तीय व्यवस्था	जम्मा
रु.करोडमा				
२०७४/७५	-	-	-	६१.४८
२०७५/७६	-	-	-	९८.३९
२०७६/७७	४८.७८	३३.१२	-	८१.९
२०७७/७८	५५.१	४४.५	-	९९.६
२०७८/७९	५३.९३	३९.६४	-	९३.५७
२०७९/८०	५५.४६	३५.०१	-	९०.४७
२०८०/८१	५८.१८	३३.५	-	९१.६८
२०८१/८२	५९.९५	२९.३९	-	८९.३५
प्रतिशतमा				
२०७६/७७	६०	४०	-	१००
२०७७/७८	५५	४५	-	१००
२०७८/७९	५८	४२	-	१००
२०७९/८०	६१	३९	-	१००
२०८०/८१	६३	३७	-	१००
२०८१/८२	६७	३३	-	१००

स्रोत- विदुर नगरपालिका

चित्र द.२ : विदुर नगरपालिकाको यथार्थ खर्च, २०७६/७७-२०८१/८२

द.३ यथार्थ आम्दानी

विदुर नगरपालिकाको आम्दानीको मुख्य स्रोत 'सङ्घीय अनुदान' रहेको देखिन्छ, जसले हरेक वर्ष कुल आम्दानीको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा ओगटेको छ। स्थानीय तहको 'आन्तरिक आय' निकै न्यून र अस्थिर रहेको पाइन्छ; विशेषगरी आ.व. २०७९/८० (१६.४४ करोड) पछि यसमा निरन्तर र भारी गिरावट आएको देखिन्छ। समग्र आम्दानीको प्रवृत्ति विश्लेषण गर्दा, आ.व. २०७५/७६ र २०७७/७८ मा उच्च रहेको कुल आम्दानी पछिल्ला आर्थिक वर्षहरूमा क्रमशः र उल्लेख्य रूपमा घट्दो क्रममा रहेको छ। तलको तालिकामा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ देखि २०८१/८२ सम्मको आन्तरिक आय, अनुदान र राजश्व बाँडफाँडसहितको यथार्थ आम्दानीको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ (तालिका द.३)।

तालिका द.३ विदुर नगरपालिकाको : आम्दानी, २०७४/७५ - २०८१/८२

आ.व.	आन्तरिक आय	सङ्घीय अनुदान	प्रादेशिक अनुदान	राजश्व बाँडफाँड	जम्मा
रु. करोडमा					
२०७४/७५	-	-	-	-	७७.४८
२०७५/७६	-	-	-	-	१११.८९
२०७६/७७	१५.२२	५३.२	५.०६	१८.६३	९२.१२
२०७७/७८	१७.८५	६०.९७	६.६२	२४.१४	१०९.६१
२०७८/७९	७.०८	६४.५९	३.९९	२५.३३	१०५.०२
२०७९/८०	१६.४४	५८.७९	६.१९	२१.२९	१०२.७२
२०८०/८१	८.८७	५५.९	५.९	२१.९२	९२.६
२०८१/८२	५.९९	५६.६	५.९२	१८.९८	८७.५
प्रतिशतमा					
२०७६/७७	१६.५	५७.८	५.५	२०.२	१००.
२०७७/७८	१६.३	५५.६	६.०४	२२.०२	१००.
२०७८/७९	६.७	६१.५	३.८	२४.१	१००.
२०७९/८०	१६.०	५७.२	६.०३	२०.७	१००.
२०८०/८१	९.६	६०.४	६.४	२३.७	१००.
२०८१/८२	६.८	६४.७	६.८	२१.७	१००.

स्रोत- विदुर नगरपालिका

द.४ बेरूजु स्थिति

विदुर नगरपालिकाको बेरूजु सम्बन्धी तथ्याङ्क अनुसार कुल बाँकी बेरूजुको परिमाण आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रु. ८ करोड ७२ लाख रहेकोमा यो निरन्तर बढेर आ.व. २०८०/८१ सम्म पुग्दा रु. २० करोड ९८ लाख पुगेको देखिन्छ। बेरूजु फर्छ्यौटको रकम नगन्य देखिन्छ भने नयाँ बेरूजु थपिने क्रम बढ्दो छ। आ.व. २०७६/७७ मा सबैभन्दा बढी रु. ६ करोड १९ लाख र पछिल्लो आ.व. मा रु. ४ करोड २२ लाख नयाँ बेरूजु थपिएको देखिन्छ। प्रस्तुत तालिकामा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि २०८०/८१ सम्मको बेरूजु स्थिति, फर्छ्यौट र कुल बाँकी बेरूजुको विवरण देखाइएको छ (तालिका द.४)।

तालिका ८.४ : विदुर नगरपालिकामा बेरूजुको स्थिति, २०७५/७६- २०८०/८१

बेरूजु विवरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
	रु. करोडमा					
गत वर्षसम्मको बाँकी	४.३७	८.७२	४.३७	६.४२	१२.०४	१६.७६
यो वर्षको फर्छ्यौट रकम	०.१४	०.००	०.४८	०.००	०.००	०.००
बाँकी बेरूजु	४.२३	८.७२	३.८८	६.४२	१२.०४	१६.७६
यो वर्षको बेरूजु	४.४९	६.१९	२.५४	५.६२	४.७३	४.२२
कुल बाँकी बेरूजु	८.७२	१४.९१	६.४२	१२.०४	१६.७६	२०.९९

स्रोत : महालेखा परीक्षकको कार्यालय, सम्बन्धित आ.व.का स्थानीय निकायका प्रतिवेदनहरू

सेवाप्रवाह र विविध

९.१ व्यक्तिगत घटना दर्ता

विदुर नगरपालिका जन्म दर्ता र विवाह दर्ता सङ्ख्यामा हरेक वर्ष निरन्तर कमी आइरहेको देखिन्छ। अन्य धेरैजसो सूचकहरू ओरालो लागिरहँदा 'पारपाचुके' (सम्बन्धबिच्छेद) दर्ता सङ्ख्या भने बढ्दो क्रममा (पछिल्लो तीन वर्षमा ६७ बाट बढेर ८६ पुगेको) रहेको छ। बसाइँसराइ दर्ता क्रमशः घट्दै गएको छ भने मृत्यु दर्तामा सामान्य उतारचढाव देखिए पनि आर्थिक वर्ष २०८०/८१ बाहेक अन्य वर्षमा महिलाको तुलनामा पुरुषको मृत्यु दर्ता धेरै रहेको पाइन्छ। प्रस्तुत तालिकामा विदुर नगरपालिकाको पछिल्लो तीन आर्थिक वर्षको जन्म, मृत्यु, विवाह, पारपाचुके र बसाइँसराइ जस्ता व्यक्तिगत घटनाहरूको दर्ता विवरण प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.१ : व्यक्तिगत घटना दर्ता, २०७९/८० - २०८१/८२

आ.व.	जन्मदर्ता		विवाह दर्ता	मृत्यु दर्ता		पारपाचुके	बसाइँसराई
	पुरुष	महिला		पुरुष	महिला		
२०७९/८०	८९१	७१४	८९३	२७८	२०५	६७	२४३
२०८०/८१	७३०	७०४	७३५	२४३	२६९	८२	२०९
२०८१/८२	६५७	५९५	५९६	२६७	२१९	८६	१८९

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.२ अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण

विदुर नगरपालिकाको अपाङ्गता परिचयपत्र वितरणको तथ्याङ्क हेर्दा 'अति अशक्त अपाङ्गता' (ख वर्ग/निलो) को सङ्ख्या सबैभन्दा उच्च छ, यद्यपि यो सङ्ख्या आ.व. २०७९/८० मा १२४ रहेकोमा पछिल्ला वर्षहरूमा घटेर १११ मा सीमित भएको छ। पूर्ण अपाङ्गता जनाउने 'क' वर्ग (रातो) को परिचयपत्र सङ्ख्या भने बढ्दो क्रममा छ, जुन पहिलो वर्ष ४५ रहेकोमा त्यसपछिका वर्षहरूमा बढेर ५८ पुगेको देखिन्छ।

तालिका ९.२ : अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, २०७९/८० - २०८१/८२

प्रकार	लिङ्ग	आ.व.२०७९/८०	आ.व.२०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
पूर्ण अपाङ्गता (रातो, क वर्ग)	महिला	१७	२५	२५
	पुरुष	२८	३३	३३
	जम्मा	४५	५८	५८
अति अशक्त अपाङ्गता (निलो, ख वर्ग)	महिला	५०	५०	५०
	पुरुष	७४	६१	६१
	जम्मा	१२४	१११	१११
मध्यम अपाङ्गता (पहेलो, ग वर्ग)	महिला	५	७	७
	पुरुष	१३	१५	१५
	जम्मा	१८	२२	२२
सामान्य अपाङ्गता (सेतो घ वर्ग)	महिला	३	२	२
	पुरुष	५	७	७
	जम्मा	८	९	९

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.३ जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण

विदुर नगरपालिकामा ज्येष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण सम्बन्धी पछिल्लो तथ्याङ्क हेर्दा परिचयपत्र वितरणको सङ्ख्यामा निरन्तर कमी आएको छ। आ.व. २०७९/८० मा ३७५ ओटा परिचयपत्र वितरण भएकोमा यो सङ्ख्या घटेर आ.व. २०८१/८२ मा १३४ मा सीमित भएको छ। लैङ्गिक आधारमा विश्लेषण गर्दा, पछिल्ला तीनवटै आर्थिक वर्षमा पुरुषको तुलनामा महिलाहरूले बढी सङ्ख्यामा परिचयपत्र प्राप्त गरेको देखिन्छ। प्रस्तुत तालिकामा आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि २०८१/८२ सम्मको जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरणको विवरण देखाइएको छ।

तालिका ९.३ : जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण, २०७९/८० – २०८१/८२

आ.व.	पुरुष	महिला	जम्मा
आ.व. २०७९/८०	१८७	१८८	३७५
आ.व. २०८०/८१	१०८	११८	२२६
आ.व. २०८१/८२	५९	७५	१३४

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.४ अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण

विदुर नगरपालिकामा आ.व.२०८१/८२ मा पूर्ण अपाङ्गता भएका ५८ जना, अति अशक्त १ सय ११ जना, मध्यम अपाङ्गता भएका २२ जना र सामान्य अपाङ्गता भएका ९ जनालाई अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण गरिएको छ।

तालिका ९.४ : अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, २०७९/८० – २०८१/८२

आ.व.	पूर्ण अपाङ्गता		जम्मा	अति अशक्त		जम्मा	मध्यम अपाङ्गता		जम्मा	सामान्य अपाङ्गता		जम्मा
	महिला	पुरुष		महिला	पुरुष		महिला	पुरुष		महिला	पुरुष	
२०७९/८०	१७	२८	४५	५०	७४	१२४	५	१३	१८	३	५	८
२०८०/८१	२५	३३	५८	५०	६१	१११	७	१५	२२	२	७	९
२०८१/८२	२५	३३	५८	५०	६१	१११	७	१५	२२	२	७	९

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.५ रोजगार सेवा केन्द्र सम्बन्धी तथ्याङ्क

विदुर नगरपालिका रोजगार सेवा केन्द्र सम्बन्धी तथ्याङ्क अनुसार आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरू सबैभन्दा प्रभावकारी देखिएको छ, जसमा सर्वाधिक २ हजार ७ सय ५६ जना बेरोजगार सूचीकृत भएकोमा ४ सय ३ जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका थिए। तर उक्त उच्च विन्दु पछि पछिल्ला दुई आर्थिक वर्षहरूमा भने सूचीकृत हुनेको सङ्ख्या र रोजगारी पाउने दुवैको सङ्ख्यामा निरन्तर कमी आएको देखिन्छ। विशेषगरी पछिल्लो आ.व. २०८०/८१ मा आइपुग्दा आयोजना सङ्ख्या ६ ओटा मात्र सञ्चालन भएको र ७० जनाले मात्र रोजगारी पाएको स्थिति देखिएको छ।

तालिका ९.५ : रोजगार सेवा केन्द्र सम्बन्धी तथ्याङ्क, २०७६/७७ – २०८०/८१

आ.व.	सूचीकृत बेरोजगार व्यक्तिको सङ्ख्या	कुल रोजगारीका दिनहरू	कुल आयोजना सङ्ख्या	रोजगारीमा खटिएको व्यक्तिको सङ्ख्या
२०७६/७७	६४०	७०४७	२३	२१७
२०७७/७८	११७६	२५५११	३५	२७०
२०७८/७९	२७५६	३८३०५	७७	४०३
२०७९/८०	१६०५	१०९९९	३८	१३२
२०८०/८१	९४६	६९३५	६	७०

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.६ विदुर नगरपालिका सञ्चालित वित्तीय साक्षरता कक्षा

विदुर नगरपालिकाले विभिन्न आर्थिक वर्षमा नगरपालिका भित्रका विभिन्न लक्षित वर्गको लागि सञ्चालन गरेको वित्तीय साक्षरता कक्षा सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ९.६ : वित्तीय साक्षरता कक्षा सम्बन्धी विवरण

आ.व.	एक देखि तीन दिवसीय	२१ हप्ते कक्षा	सेवा प्राप्त सङ्ख्या
२०७८/७९	२३६		२३६
२०७९/८०	३६२	६०	४२२
२०८०/८१	४४५	५७	५०२
२०८१/८२	-	१५	१५

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.७ सहकारी सम्बन्धी विवरण

विदुर नगरपालिकामा कुल १ सय २९ ओटा सहकारी संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ। तथ्याङ्क अनुसार कृषि सहकारी संस्थाको सङ्ख्या सबैभन्दा धेरै ५० रहेको छ, जसले यो क्षेत्रमा कृषिमा आधारित आर्थिक गतिविधि प्राथमिकतामा रहेको संकेत गर्दछ। दोस्रो ठूलो हिस्सा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था र बहुउद्देश्यीय सहकारीले ओगटेका छन्। तुलनात्मक रूपमा उपभोक्ता सहकारी संस्था र प्रदेश स्तरीय सहकारी संस्था को उपस्थिति भने अन्यको तुलनामा न्यून रहेको देखिन्छ।

तालिका ९.७ : विदुर नगरपालिकामा सञ्चालित सहकारी संस्थाहरू

सहकारी संस्थाको प्रकार	सङ्ख्या
बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	३०
कृषि सहकारी संस्था	५०
बहुउद्देश्यीय सहकारी	२०
उपभोक्ता सहकारी संस्था	१४
प्रदेशस्तरीय सहकारी संस्था	१५
जम्मा	१२९

स्रोत- विदुर नगरपालिका

१.८ विदुर नगरपालिकाभित्र वडाका मतदाता सङ्ख्या

विदुर नगरपालिकामा वडा नं. १३ मा सबैभन्दा धेरै मतदाता (५,०८८ जना) रहेको पाइन्छ भने त्यसपछि वडा नं. ३ मा ४,६३४ जना मतदाता रहेका छन्। यसको विपरीत, वडा नं. १ मा मतदाताहरूको सङ्ख्या सबैभन्दा कम (२,५०६ जना) रहेको देखिन्छ। समग्रमा हेर्दा, वडा नं. १३ र ३ मा मतदाताको चाप उच्च रहेको छ भने वडा नं. १, ४, ६ र ११ मा मतदाता सङ्ख्या ३ हजार भन्दा कम रहेको छ। तलको तालिकामा विदुर नगरपालिकाका १ देखि १३ ओटा वडाहरूको मतदाता सङ्ख्याको तथ्याङ्क देखाइएको छ।

तालिका १.८ : विदुर नगरपालिकाभित्र वडा र मतदानकेन्द्र अनुसार मतदाता सङ्ख्या, २०८२

वडा नम्बर	केन्द्र	मतदाता सङ्ख्या
१	इन्द्रायणी आधारभूत विद्यालय	१२७९
	त्रिनि मा.वि., त्रिशुली	१२१४
२	कवड हल बटार	२१०८
	भैरवी मा.वि.	१३७४
३	प्रगतिशील मा.वि., भन्ज्याङ्ग	९४४
	रणभूमेश्वरी मा.वि.	१५४७
४	सेतीदेवी आधारभूत विद्यालय	२१२३
	नुवाकोट आदर्श बहुमुखी क्याम्पस, बटार	२८१७
५	चन्द्रज्योति मा.वि., लामबगैचा	२०९९
	च्वाडी मा.वि., माझिटार	२०९२
६	मान्द्रेढुङ्गा आधारभूत विद्यालय, मान्द्रेढुङ्गा	१२५३
	वडा कार्यालय भवन	१६५४
७	चण्डेश्वरी मा.वि.	१८०६
	बच्छलादेवी मा.वि.	२०८७
८	भैरम मा.वि., भैरमकोट	९१०
	भैरुम मा.वि., हातीगाँडा	२६२८
९	त्रिशुल आधारभूत विद्यालय	२५६१
	सूर्यज्योती बोर्डिङ स्कूल	१३१२
१०	रामचन्द्र आधारभूत विद्यालय	१६११
	सुन्दरी केउरीनी मा.वि., केउरीनी	१७९१
११	शिद्वेश्वर आ.वि. डाँडागाउँ	२८७९
१२	तीनघारे पिपलडाँडा मा.वि.	१६१३
	महेन्द्र मा.वि.	२१६४
१३	अजिंगरे मा.वि.	१८६६
	बागेश्वरी आधारभूत विद्यालय	१२३४
	सिर्जना आधारभूत विद्यालय	२१४५
जम्मा	केन्द्र	४७१११

स्रोत- निर्वाचन आयोग नेपाल, २०८२ पुष १२ गते प्रकाशित अन्तिम मतदाता नामावली

९.९ स्थानीय न्यायिक समितिमा परेका मुद्दा

विदुर नगरपालिकाको स्थानीय न्यायिक समितिमा दर्ता हुने उजुरीको सङ्ख्या हरेक वर्ष सामान्य रूपमा बढ्दै गएको देखिन्छ। तीनवटै आर्थिक वर्षमा दर्ता भएका उजुरी सोही वर्ष फछ्यौट भएका छन् र प्रक्रियामा रहेका मुद्दाको सङ्ख्या शून्य छ। फछ्यौट विधि हेर्दा, करिब आधा जति मुद्दाहरू मिलापत्रको माध्यमबाट सौहार्दपूर्ण तरिकाले समाधान गरिएको पाइन्छ। कुनै पनि मुद्दा गत वर्षबाट जिम्मेवारी सेरेर नआएको र अन्य निकायमा नपठाएको अवस्था छ। विदुर नगरपालिकाको न्यायिक समितिमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि २०८१/८२ सम्म दर्ता भएका र फछ्यौट भएका उजुरीहरूको विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.९: स्थानीय न्यायिक समितिका मुद्दा सम्बन्धी विवरण, २०७९/८०-२०८१/८२

क्र.सं.	मुद्दाको विवरण	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१	गत आ.व. बाट जिम्मेवारी सारिएको	-	-	-
२	दर्ता भएका उजुरी सङ्ख्या	७०	७५	७९
३	जम्मा उजुरी सङ्ख्या	७०	७५	७९
४	फछ्यौट सङ्ख्या	७०	७५	७९
५	मिलापत्रबाट फछ्यौट भएको मुद्दा	३०	४०	४०
६	सर्वसम्मतबाट फछ्यौट भएको मुद्दा	७०	७५	७९
७	अन्य निकायमा पठाएको मुद्दा	-	-	-
८	प्रक्रियामा रहेको मुद्दा	-	-	-

स्रोत- विदुर नगरपालिका

९.१० दर्ता भएका व्यापार व्यवसायको विवरण

विदुर नगरपालिकामा वि.सं. २०८२ मा उद्योग र वाणिज्य तर्फ दर्ता भएका व्यवसायको विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ९.१०: विदुर नगरपालिकामा दर्ता भएका व्यापार व्यवसायको विवरण

सि. नं.	व्यवसायको किसिम	सङ्ख्या
१	उद्योग तर्फ	३७
२	वाणिज्य तर्फ	२७

स्रोत : विदुर नगरपालिका

९.११ विदुर नगरपालिकामा रहेका उद्योगको किसिम अनुसारको विवरण

विदुर नगरपालिकामा वि.सं.२०८२ सम्म नगरपालिकामा दर्ता भएका ठूला तथा मझौला उद्योगको सङ्ख्या शून्य रहेको छ। साना उद्योग तर्फ भने ७५३ उद्योग सञ्चालनमा रहेका छन् भने ५२ उद्योग बन्द भएका छन्।

तालिका ९.११ : विदुर नगरपालिकामा रहेका उद्योगहरू

सि.नं.	उद्योगको किसिम	सञ्चालनमा रहेका	बन्द भएका
१	ठूला /मझौला उद्योग	०	-
२	साना उद्योग	७५३	५२

स्रोत : विदुर नगरपालिका

९.१२ विदुर नगरपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू

विदुर नगरपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेका वाणिज्य बैंकका शाखा ३१ ओटा, वित्तीय संस्था १६ ओटा, बिमा कम्पनी २३ ओटा र इन्टरनेट सेवा प्रदायक ९ ओटा संस्थाहरू रहेका छन्।

तालिका ९.१२ : विदुर नगरपालिकामा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू

बैंक तथा वित्तीय संस्था	सङ्ख्या
बैंक शाखा	३१
वित्तीय संस्था	१६
बीमा कम्पनी	२३
इन्टरनेट सेवा प्रदायक	९

स्रोत : विदुर नगरपालिका

अनुसूची -२

विदुर नगरपालिकाका जनप्रतिनिधी र सम्पर्क नम्बर

नाम थर	कार्यालय	फोन नं.
राजन श्रेष्ठ	नगर प्रमुख	९८५१२६४०००
प्रभा बोगटी	उप— प्रमुख	९८५११३४३५६
लेलिन रञ्जित	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-१	९८५१२६४००१
दिपक कायस्थ	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-२	९८५१०१२३४९
बद्री प्रसाद रिमाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-३	९८५१२६४००३
निलम बाबु ढुंगेल	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-४	९८४१०८८१८८
लिलानाथ न्याैपाने	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-५	९७४११३३९१४
श्यामकृष्ण चालिसे	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-६	९८४१४५२४४३
रविन्द्र नेपाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-७	९८४१५४८९४७
कमल श्रेष्ठ	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-८	९८५१२०७९७५
हरिराम भण्डारी	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-९	९८५१२६४००९
गणेश कुमार नेपाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-१०	९८४१५४८१५६
बाबूराम तमाङ	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-११	९८५१०५७४७१
उपिन्द्र खड्का	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-१२	९८५१०५८२०३
भरत बहादुर तमाङ	वडा अध्यक्ष, वडा नं.-१३	९८४९३८१८१७

स्रोत- विदुर नगरपालिका

अनुसूची -३

विदुर नगरपालिकाको स्थानीय तह निर्वाचन, २०७९ को मतपरिणाम

पद	उम्मेदवारको नाम	राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत	कैफियत
प्रमुख	राजन श्रेष्ठ	नेपाली काँग्रेस	१५८२६	
उप- प्रमुख	प्रभा बोगटी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)	१२८६०	
वडा अध्यक्ष	लेनिन रन्जित	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	६९४	वडा नं.-१
वडा अध्यक्ष	दिपक कायस्थ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	९४०	वडा नं.-२
वडा अध्यक्ष	बद्री प्रसाद रिमाल	नेपाली काँग्रेस	१४३६	वडा नं.-३
वडा अध्यक्ष	निलम बाबु ढुंगेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	९७४	वडा नं.-४
वडा अध्यक्ष	लिला नाथ न्यौपाने	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)	१६५२	वडा नं.-५
वडा अध्यक्ष	श्याम कृष्ण चालिसे	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	१०५५	वडा नं.-६
वडा अध्यक्ष	रविन्द्र नेपाल	नेपाली काँग्रेस	१४०७	वडा नं.-७
वडा अध्यक्ष	कमल श्रेष्ठ	नेपाली काँग्रेस	१०४९	वडा नं.-८
वडा अध्यक्ष	हरिराम भण्डारी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)	११४८	वडा नं.-९
वडा अध्यक्ष	गणेश कुमार नेपाल	नेपाली काँग्रेस	१०८५	वडा नं.-१०
वडा अध्यक्ष	बाबुराम तामाङ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	९५६	वडा नं.-११
वडा अध्यक्ष	उपिन्द्र खडका	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)	१४२२	वडा नं.-१२
वडा अध्यक्ष	भरत बहादुर तामाङ	नेपाली काँग्रेस	१५५०	वडा नं.-१३
सदस्य	राम गोपाल श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	५०३	
सदस्य	निजेश श्रेष्ठ	नेपाली काँग्रेस	५०३	
महिला सदस्य	भगवती राजभण्डारी	नेपाली काँग्रेस	५५७	
दलित महिला सदस्य	विष्णु माया सुनुवार	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	४८२	

स्रोत: निर्वाचन आयोग नेपाल <https://election.gov.np>

विदुर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण बुझाउने अवसरका तस्विरहरु

